MÜSTAKİL TOPLU KONUTTA FARKLI SOSYO-EKONOMİK DÜZEYE BAĞLI OLARAK KAZANDIRILAN CEPHE KİMLİĞİ

Dilşad Öykü TAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Haziran 2005
ANKARA

Dilşad Öykü TAŞ tarafından MÜSTAKİL TOPLU KONUTTA FARKLI SOSYO-EKONOMİK DÜZEYE BAĞLI OLARAK KAZANDIRILAN CEPHE KİMLİĞİ adlı bu tezin mimarlık tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Doç.Dr.Aysu BAŞKAYA
Tez Yöneticisi

Bu çalışma, jürimiz tarafından Mimarlık Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : PROF.DR. SARE SAHİL

Üye : DOÇ.DR. MUALLA ERKILIÇ

Üye : DOÇ.DR. AYSU BAŞKAYA

Bu tez Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygundur.

MÜSTAKİL TOPLU KONUTTA FARKLI SOSYO-EKONOMİK DÜZEYE BAĞLI OLARAK KAZANDIRILAN CEPHE KİMLİĞİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Dilşad Öykü TAŞ

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
Haziran 2005

ÖZET

Bu çalışmada son onbeş yıl içerisinde Ankara'nın banliyölerinde inşa edilmiş bazı müstakil toplu konut örnekleri ele alınarak, kullanıcının kullanım süresince konutlarına yapmış olduğu değişikliklerden dış cepheye yansıyanlar "kimliklendirme" başlığı altında incelenmiştir. Çalışmada amaç; kullanımdan kaynaklanan ve tamamen estetik kaygı ile gerçekleştirilen müdahalelerde kullanılan malzeme ve yorumları değerlendirmeye yöneliktir. Birçok örnekte, toplu konutun birbirini taklit eden kimliksiz (kullanıcı kimliğini yansıtmayan) tavrına karşın, dış mekan düzenlemelerinde ortaya konan bu müdahalelerin, kullanıcıların ekonomik düzeyleri ve kişisel tercihlerine bağlı olarak çeşitlendiği görülmüştür. Çalışmada savunulan; gelir düzenin artması durumunda, kullanıcının konutunu tanınamaz hale getirdiği yönündedir ki bu durum, kimliksizliğin diğer bir tarifi olan özgünün tanınamaması halidir.

Bilim Kodu : 601 01 00
Anahtar Kelimeler : Müstakil Toplu Konut, Kimlik, Cephe, Değişim
Sayfa Adedi : 128
Tez Yöneticisi : Doç.Dr. Aysu BAŞKAYA

GAINING FACADE IDENTITY IN PRIVATE MASS HOUSES ACCORDING TO DIFFERENT SOCIO-ECONOMIC STATUS

(M.Sc. Thesis)

Dilşad Öykü TAŞ

GAZI UNIVERSITY
INSTITUTE OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

June 2005

ABSTRACT

In this study, the alterations that the dwellers applied on the facades of their private mass houses in Ankara's suburbs in last 15 years are examined under the title of "identification". The objective of this study is to evaluate the constructional materials and some methods that are used in the alterations that result from the functional needs and aesthetic concerns. In many examples, as a reaction to the similar, uniform look of the mass houses replicating each other, the alterations that are exposed in the facades of the houses seems to represent the economics status and personal preferences of the users. It is discussed in this study that, as the income status increases, the user tends to transform his/her house into a complete new image and this is a disability of recognizing the original which is another condition of lack of identity.

Science Code : 601 01 00
Key Words : Private Mass Housing, Identity, Facade, Alternation
Page Number : 128
Adviser : Assoc.Prof.Dr. Aysu BAŞKAYA

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın gerçekleşmesinde çok değerli yardım ve katkılarıyla beni yönlendiren hocam Doç.Dr. Aysu BAŞKAYA'ya teşekkürlerimi belirtmek isterim. Ayrıca sürekli teşvik ve manevi destekleri ile hep yanımda olan aileme teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET iii

ABTRACT iv

TEŞEKKÜR v

İÇİNDEKİLER vi

ŞEKİLLERİN LİSTESİ viii

RESİMLERİN LİSTESİ xii

HARİTALARIN LİSTESİ xvi

1. GİRİŞ 1

2. MİMARİ ELEMANLARIN KİMLİĞİ YANSITMA ARACI OLARAK KULLANILMASI 7

2.1. Kimlik Kavramı ve Mimarlık Kimlik İlişkisi 7

2.2. Kimliğin İfade Aracı Olarak Cephe 13

2.3. Malzeme ve Rengin Anlatım Biçimi Olarak Kullanımı 14

3. KONUT ve KİMLİK 17

3.1. Konut ve Cephe İlişkisi 17

3.2. Konutun Kullanıcı Kimliği Yansıtma Aracı Olarak Kullanımı 18

3.3. Toplu Konut ve Kimlik 23

3.4. Farklı Sosyo-Ekonomik Durum ve Farklı Yorumlar 27

4. FARKLI MÜSTAKİL TOPLU KONUT ÖRNEKLERİNDE KULLANICI KİMLİKLERİNİN YANSITILMA ŞEKİLLERİ 30

4.1. Aydınlar Sitesi 31

4.1.1. Aydınlar sitesi kullanıcı profili 32

4.1.2. Konutlara yapılan müdahaleler 33

Sayfa

4.2. Planlamacılar Sitesi ……...…..39

4.2.1. Planlamacılar sitesi kullanıcı profili …… …. 41

4.2.2. Konutlara yapılan müdahaleler ……42

4.3. Barış Sitesi ……..48

4.3.1. Barış sitesi kullanıcı profili ……50

4.3.2. Konutlara yapılan müdahaleler ……52

4.4. Seçkinler Sitesi ……... …..59

4.4.1. Seçkinler sitesi kullanıcı profili ……..61

4.4.2. Konutlara yapılan müdahaleler …….. …. 63

4.5. Ataket Sitesi ……68

4.5.1. Atakent sitesi kullanıcı profili ……70

4.5.2. Konutlara yapılan müdahaleler …….. …. 71

4.6. Beril Sitesi ……...78

4.6.1. Beril sitesi kullanıcı profili ……..79

4.6.2. Konutlara yapılan müdahaleler ……81

4.7. Kafkas Sitesi ……...87

4.7.1. Kafkas sitesi kullanıcı profili ……..89

4.7.2. Konutlara yapılan müdahaleler ……90

4.8. Bölüm Değerlendirmesi …….. …. 94

5. SONUÇ ……98

KAYNAKLAR ……..101
EKLER 106
EK –1_ Tarihsel Süreçte Cephenin Anlamı 107
EK-2 _ Ankara'da Müstakil Toplu Konutun Gelişimi..... 115
ÖZGEÇMİŞ ……..128

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil **Sayfa**

Şekil 4.1. Yaş (Aile Reisi) 33

Şekil 4.2. Konuttaki Kişi Sayısı 33

Şekil 4.3. Eğitim Durumu (Aile Reisi) 33

Şekil 4.4. Oturma Süresi 33

Şekil 4.5. Konut Ana Girişi Kullanımı 34

Şekil 4.6. Kapalı Girişlerde Tercih Edilen Malzemeler 34

Şekil 4.7. Zemin Kata Yapılan Müdahaleler 35

Şekil 4.8. Dış Cephe Kaplamalarında Kullanılan Malzemeler 36

Şekil 4.9. Pencerelere Yapılan Müdahaleler 37

Şekil 4.10. Alt Balkon Kullanımı 38

Şekil 4.11. Üst Balkon Kullanımı 38

Şekil 4.12. Çatı Kullanımı 39

Şekil 4.13. Çatıda Kullanılan Malzeme 39

Şekil 4.14. Yaş (Aile Reisi) 42

Şekil 4.15. Konuttaki Kişi Sayısı 42

Şekil 4.16. Eğitim Durumu (Aile Reisi) 42

Şekil 4.17. Mülkiyet Durumu 42

Şekil 4.18. Konut Ana Girişi Kullanımı 43

Şekil 4.19. Zemin Kata Yapılan Müdahaleler 44

Şekil 4.20. Dış Cephe Müdahaleleri 45

Şekil 4.21. Pencerelere Yapılan Müdahaleler 46

Şekil 4.22. Balkon Kullanımı 47

Şekil **Sayfa**

Şekil 4.23. Çatı Katında Yapılan Müdahaleler 48

Şekil 4.24. Yaş (Aile Reisi) 51

Şekil 4.25. Konuttaki Kişi Sayısı 51

Şekil 4.26. Aile Reisinin Eğitim Durumu 51

Şekil 4.27. Oturma Süresi 51

Şekil 4.28. Mülkiyet Durumu 51

Şekil 4.29. Konut Ana Girişlerinin Kullanımı 52

Şekil 4.30. Konut Girişlerine Yapılmış Müdahaleler 52

Şekil 4.31. Zemin Kat Kullanımı 53

Şekil 4.32. Zemin Kata Yapılan Ekler 53

Şekil 4.33. Bahçeye Yapılan Ekler 54

Şekil 4.34. Dış Cephe Müdahalesi 55

Şekil 4.35. Dış Cephede Yapılan Değişimler 55

Şekil 4.36. Pencerelerde Yapılan Müdahaleler 56

Şekil 4.37. Balkon Kullanımı 57

Şekil 4.38. Balkona Yapılan Müdahaleler 57

Şekil 4.39. Balkon Korkulukları Kullanımı 57

Şekil 4.40. Çatı Kullanımı 58

Şekil 4.41. Çatıya Yapılan Müdahaleler 58

Şekil 4.42. Yaş (Aile Reisi) 62

Şekil 4.43. Konuttaki Kişi Sayısı 62

Şekil 4.44. Eğitim Durumu (Aile Reisi) 62

Şekil 4.45. Mülkiyet Durumu 62

Şekil **Sayfa**

Şekil 4.46. Oturma Süresi 62
Şekil 4.47. Ana Giriş Kullanımı 63
Şekil 4.48. Dış Cephe Kullanımı 65
Şekil 4.49. Cephede Yapılan Değişimler 65
Şekil 4.50. Pencerelere Yapılan Müdahaleler 66
Şekil 4.51. Balkon Kullanımı 67
Şekil 4.52. Teras Kullanımı 67
Şekil 4.53. Yaş (Aile Reisi) 70
Şekil 4.54. Konuttaki Kişi Sayısı 70
Şekil 4.55. Eğitim Durumu (Aile Reisi) 71
Şekil 4.56. Mülkiyet Durumu 71
Şekil 4.57. Oturma Süresi 71
Şekil 4.58. Ana Giriş Müdahaleleri 72
Şekil 4.59. Zemin Kata Yapılan Müdahaleler 73
Şekil 4.60. Dış Cephe Müdahalesi 74
Şekil 4.61. Cephe Kaplamaları 74
Şekil 4.62. Pencerelere Kullanımı 75
Şekil 4.63. Merdiven Pencereleri Kullanımı 75
Şekil 4.64. Balkon Kullanımı 77
Şekil 4.65. Teras Kullanımı 77
Şekil 4.66. Yaş (Aile Reisi) 80
Şekil 4.67. Konuttaki Kişi Sayısı 80
Şekil 4.68. Aile Reislerinin Eğitim Durumu 80

Şekil **Sayfa**

Şekil 4.69. Mülkiyet Durumu 80

Şekil 4.70. Oturma Süresi 81

Şekil 4.71. Konut Ana Girişlerine Yapılan Müdahaleler 81

Şekil 4.72. Zemin Kata Yapılan Değişimler 82

Şekil 4.73. Zemin Kata Yapılan Ek Mekan 82

Şekil 4.74. Dış Cephe Müdahalesi 83

Şekil 4.75. Dış Cephede Yapılan Değişimler 83

Şekil 4.76. Pencerelere Yapılan Değişimler 84

Şekil 4.77. Balkon Kullanımı 86

Şekil 4.78. Balkonlara Yapılan Müdahaleler 86

Şekil 4.79. Balkon Korkulukları Kullanımı 86

Şekil 4.80. Çatıya Yapılan Müdahaleler 87

Şekil 4.81. Yaş (Aile Reisi) 90

Şekil 4.82. Konuttaki Kişi Sayısı 90

Şekil 4.83. Aile Reisinin Eğitim Durumu 90

Şekil 4.84. Oturma Süresi 90

Şekil 4.85. Mülkiyet Durumu 90

Şekil 4.86. Ana Giriş Kullanımı 91

Şekil 4.87. Girişlere Yapılan Değişimler 91

Şekil 4.88. Zemin Kat Müdahaleleri 92

Şekil 4.89. Dış Cephe Müdahaleleri 93

Şekil 4.90. Pencere Kullanımı 94

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim **Sayfa**

Resim 4.1. Zemin Kat Planı 32

Resim 4.2. Birinci Kat Planı 32

Resim 4.3. Bodrum Kat Planı 32

Resim 4.4. Konut Ana Girişlerine Yapılan Değişimler 34

Resim 4.5. Zemin Kata Yapılan Müdahale Örnekleri 35

Resim 4.6. Dış Cephe Kaplamalarında Yapılan Değişim Örnekleri 36

Resim 4.7. Pencerelere Yapılan Müdahaleler 37

Resim 4.8. Balkonlara Yapılan Müdahale Örnekleri 38

Resim 4.9. Çatılara Yapılan Müdahale Örnekleri 39

Resim 4.10. Alt Zemin Kat Planı 40

Resim 4.11. Zemin Kat Planı 40

Resim 4.12. Birinci Kat Planı 41

Resim 4.13. Çatı Kat Planı 41

Resim 4.14. Konut Ana Girişlerine Yapılan Müdahale Örnekleri 43

Resim 4.15. Zemin Kata Yapılan Müdahale Örnekleri 44

Resim 4.16. Dış Cephede Yapılan Değişim Örnekleri 45

Resim 4.17. Pencerelere Yapılan Müdahale Örnekleri 46

Resim 4.18. Balkonlara Yapılan Müdahale Örnekleri 47

Resim 4.19. Çatı Katında Yapılan Müdahaleler 48

Resim 4.20. Barış Sitesi Maket Fotoğrafı 49

Resim 4.21. Zemin Kat Planı 50

Resim 4.22. Birinci Kat Planı 50

Resim **Sayfa**

Resim 4.23. Çatı Katı Planı 50

Resim 4.24. Konut Girişlerinde Yapılmış Müdahale Örnekleri 52

Resim 4.25. Konut Girişlerinde Yapılmış Müdahale Örnekleri 53

Resim 4.26. Zemin Katta Yapılan Değişim Örnekleri 54

Resim 4.27. Bahçeye Yapılan Değişim Örnekleri 54

Resim 4.28. Dış Cephede Yapılan Değişim Örnekleri 55

Resim 4.29. Pencerelere Yapılan Değişim Örnekleri 56

Resim 4.30. Balkonlara Yapılmış Değişiklik Örnekleri 57

Resim 4.31. Çatı Katına Yapılan Değişim Örnekleri 58

Resim 4.32. Alt Zemin Kat Planı 60

Resim 4.33. Zemin Kat Planı 60

Resim 4.34. Birinci Kat Planı 60

Resim 4.35. Çatı Katı Planı 60

Resim 4.36. Tip1 Kesit 61

Resim 4.37. Tip 2 Kesit 61

Resim 4.38. Tip 2 Kesit 61

Resim 4.39. Konut Ana Girişlerine Yapılan Müdahale Örnekleri 63

Resim 4.40. Bahçe Kullanım Örnekleri 64

Resim 4.41. Dış Cephe Değişimleri 65

Resim 4.42. Pencerelere Yapılan Müdahale Örnekleri 66

Resim 4.43. Balkon ve Teraslara Yapılan Müdahale Örnekleri 67

Resim 4.44. Bodrum Kat Planı 69

Resim 4.45. Zemin Kat Planı 69

Resim **Sayfa**

Resim 4.46. Birinci Kat Planı 69

Resim 4.47. Çatı Katı Planı 69

Resim 4.48. Konut Ana Girişlerine Yapılan Müdahale Örnekleri 72

Resim 4.49. Zemin Kata Yapılan Müdahale Örnekleri 73

Resim 4.50. Dış Cephede Yapılan Müdahale Örnekleri 74

Resim 4.51. Pencerelere Yapılan Müdahale Örnekleri 76

Resim 4.52. Merdiven Pencerelerine Yapılan Müdahale Örnekleri 76

Resim 4.53. Balkonlara Yapılan Müdahale Örnekleri 77

Resim 4.54. Teraslara Yapılan Müdahale Örnekleri 77

Resim 4.55. Zemin Kat Planı 79

Resim 4.56. Birinci Kat Planı 79

Resim 4.57. Çatı Katı Planı 79

Resim 4.58. Konut Girişlerine Yapılan Müdahale Örnekleri 82

Resim 4.59. Zemin Kata Yapılan Müdahale Örnekleri 83

Resim 4.60. Dış Cepheye Yapılan Müdahale Örnekleri 84

Resim 4.61. Pencerelere Yapılan Değişim Örnekleri 85

Resim 4.62. Balkonlara Yapılan Müdahale Örnekleri 86

Resim 4.63. Çatıya Yapılan Müdahale Örnekleri 87

Resim 4.64. Alt Zemin Kat Planı 88

Resim 4.65. Zemin Kat Planı 88

Resim 4.66. Birinci Kat Planı 89

Resim 4.67. Konut Ana Girişlerine Yapılan Müdahale Örnekleri 91

Resim **Sayfa**

Resim 4.68. Zemin Kata Yapılan Müdahale Örnekleri 92

Resim 4.69. Dış Cephede Yapılan Müdahale Örnekleri 93

Resim 4.70. Pencerelere Yapılan Müdahale Örnekleri 94

Resim 4.71. Sitelerde Yapılan Değişimler 97

HARİTALARIN LİSTESİ

Harita **Sayfa**

Harita 4.1. Aydınlar Sitesi Vaziyet Planı …….. 31

Harita 4.2. Planlamacılar Sitesi Vaziyet Planı ……....40

Harita 4.3. Barış Sitesi Vaziyet Planı ……...49

Harita 4.4. Seçkinler Sitesi Vaziyet Planı …… 59

Harita 4.5. Atakent Sitesi Vaziyet Planı ……...68

Harita 4.6. Beril Sitesi Vaziyet Planı ……78

Harita 4.7. Kafkas Sitesi Vaziyet Planı …….88

1. GİRİŞ :

> *"Başarılı görünmeniz gerekir. Konut çok somut bir başarı sembolüdür…içinde yaşamaktan öte bir amaç ve sembol olarak görülür." (Becker,1977) (1)*

Modernizm ve sonrasında kimlik konusu mimarlık alanında en çok tartışılan konulardan biri olmuştur. Kimlik, bireylerin kendilerine ait düşünce ve kabullerini içermektedir. Bireylerin yaşamları süresince içinde yaşadıkları çevre, aldıkları eğitim ve kültürel faktörler sonucu oluşan beğeni ve zevkleri kimlik kavramı altında ele alınmıştır. Her ne kadar içe dönük bireysel bir kavram gibi gözükse de toplumsal bir durumdur. Kişinin dünyadaki statüsünü ve pozisyonunu belirler. Bireyin yaşadığı toplum içinde kendi farklılığını ve ayırt ediciliğini gösterir. Birey, doğumundan başlayarak sosyal bir çevrenin içindedir ve o çevreye ait iletişim ve ifade modellerini benimser. Böylece birey çevresiyle olan iletişiminde bu modellere başvurur ve çevreye kim olduğuna dair ipuçları sunar. İnsanın doğası gereği yaşadığı mekanı "kendine ait kılma" ihtiyacı, onun çevre ile iletişim kurma ve yaşadığı mekan ve çevreyi kendisinin bir anlatım aracı olarak kullanmasına neden olur. Böylece kendisini de çevrede var edebilecektir.

İnsanlar yaşadıkları mekanda yaptıkları değişikliklerle kendilerini ortaya koymaktadırlar. Bu yönden, ait olma gibi kendini gerçekleştirme gereksinimi de, kişileştirme davranışı ile bağlantılı olmaktadır. Bu anlamda bir gereksinim olarak kendini dışa vurmayı içermektedir. Toplulukların ve bireylerin kendilerine özgü yaşam bilgilerini, iletişim için oluşturdukları simgeler bütününü (kültürlerini), düşüncelerini, etkinliklerini çevrede dışa vurmaları, diğer insanlara anlatmaları, kimliklerini ortaya koymaları ile sağlanabilmektedir.

Geleneksel toplumlarda bireysel ilişkilerinin kuvvetli olması ve bireylerin birbirlerini kişisel olarak tanımaları, kimliklerini yansıtmak için alternatif yollara başvurma ihtiyacını ortadan kaldırmıştır (2). Ancak, endüstri devrimi sonunda

kırsal kesimden kentlere olan yoğun göçler, kentsel mekanda farklı mekansal ve sosyal oluşumların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Modern toplumlarda yeni toplumsal düzenin bir getirisi olarak geleneksel toplumlardakinin tersine bireyler arası iletişim ve ilişkilerin zayıf olması bu tür toplumlarda bireylerin kimliklerini çevreye sunabilmeleri için konut gibi maddi objeleri anlamlandırıp, kullanmalarına neden olmuştur. Bunun sonucu olarak; bireylerin kimliklerini yansıttıkları maddi objeler, topluma sunulan "etiket" ler haline gelmişlerdir (3). Özellikle günümüzde konut ve konuta dair objeler kişilerin bu konuda en çok başvurdukları elemanlar olarak kullanılmaktadır (2).

Konut, tarih boyunca insanların arkaik barınma ve aidiyet duygularını tatmin eden bir araç olarak tanımlanmıştır. Günümüzde ise, artık bireyin statüsünü ve ekonomik durumunu yansıtan bir meta haline dönüşmüştür (4). Bununla birlikte; artık bir fetiş ve zevk göstergesi sayılan konut, sosyal hayatın içinde sergilenen bir "imaj" olarak görülmeye başlanmıştır. Bu hiç şüphesiz konutun fiziksel kullanımını inkar etmek anlamına gelmemektedir. Fakat, Ersoy'a (2002) göre; konutun somut ve fiziksel bir gerçeklik olarak "görünür" bir yapı olması ve konut kullanıcısının da görünür ve gözlemlenebilir varlıkların birer iletişim aracı olmasının farkında olması, konutun günlük hayatın sembolik anlamlarıyla doldurulmasına neden olmaktadır (2). İnsanların içinde barındıkları konut, kullanıcısının inançlarını, değerlerini, sosyal statüsünü ve diğer birçok kabullerini çevreye sunan açık bir iletişim aracıdır.

Ancak, daha önce de ifade edildiği gibi, modernleşmenin yol açtığı farklı mekansal oluşumlar konut ve kullanıcısı arasındaki ilişkinin değişmesine neden olmuştur. Anthony Giddens'e göre, modernleşmeyle birlikte mekansal yapıda; süreksizlik, bağlamdan koparma ve düşünümsellik kavramları hayat bulmuştur (5). Bilgin'e (1996) göre ;

> *"Süreksizlik; sıçramalı bir gelişmeyi işaret etmektedir. Ortaya çıkan yeniliklerin; toplumun benliğiyle, alışkanlıklarıyla ve kültürüyle ilişkisinin olmaması; geçmişle şimdiki zamanın ilişkisinin tesadüfi*

olmanın ötesine geçememesidir. Bağlamdan kopmak ise; ilişkilerin, kurumların ve nesnelerin bir yere ait olma özelliklerini yitirmeleridir. Ortaya çıkan bu yeni ilişki; nesnenin (yapının) bir yerde ortaya çıkmasının onu oraya ait kılmadığını, dünyanın herhangi bir yerine taşınabileceğini ve her yerde var olabileceğini gösterir. Düşünümsellik ise; doğallığın, dolayımsızlığın, kendiliğindenliğin yitirilmesine, kendinin farkına varma eğilimine işaret eder. Her şeyin zihinsel süreçler üzerinden dolayımlanan bir projeye, vizyona dönüştüğünü gösterir." (5)

Geçmişte insanların kendi kültür ve kimliklerini yansıtan ve yapımının her aşamasında kullanıcısının söz sahibi olduğu konutların yerini, ekonomi, zaman, mekan ve malzeme temini açısından en kolay çözüm olan seri üretilmiş toplu konutların aldığı görülmektedir (6). Her kültürden insana sunulan aynı tipteki çözümler ile bu konutlar, sahipleri için tanımsız, belirsiz ve ait olamama gibi sorunlara neden olmuşlardır. Konut sahibi, geçmişten gelen kültür birikimini ve kimliğini yaşadığı mekana yansıtamamakta ve böylece çevreyle iletişim kuramamakta ve kendisini yaşadığı mekanla bütünleştirememektedir.

Bir diğer önemli nokta ise, kimliğin pozitif olabildiği gibi negatif de olabilmesidir. Negatif kimlik bir ayıp, küçük görülme olarak nitelenebilir. Kişiselleştirmeye temel bazı mimari ve idari kararlarla kapalı toplu konut projelerinde yaşayan kullanıcılar için bu değiştirilemez monoton çevrelerde yaşamak negatif kimliğin oluşmasına neden olmaktadır (5). Gelenekselden farklı bir şekilde kullanıcı istek ve ihtiyaçları göz ardı edilerek sunulan bazı müstakil toplu konutlar, zaman içerisinde sahiplerinin gerek estetik tercihleri ve gerekse de bütçeleri elverdiğince yaptıkları değişikliklerle farklı görünümlere bürünmekte ve kullanıcılarının kimliklerini yansıtma çabalarına olanak vermektedirler. Bu değişiklikler blok konut örneklerinde iç mekanda kısıtlı kalmaktadır. Oysa müstakil toplu konutlarda daha belirgin bir şekilde dışa yansıma imkanı değişken, yarı değişken ve hatta bazen sabit

elemanlara müdahale ile söz konusudur. Böylece müstakil toplu konutlar kişiselliğe daha çok olanak sağlamaktadır.

Müstakil toplu konutların dış cephelerinde kullanılan malzemeden, renk seçimine kadar kullanıcının birçok tercihi fonksiyonel kullanımın ötesinde, sosyal sembolizmi de yansıtmaktadır. Cephenin topluma karşı bir imaj göstergesi olarak algılanması bu konuda bireylerin daha çok özen göstermelerine neden olmaktadır. Cephe, sadece yapısal bir durum olmanın dışında insanların duygu, düşünce ve eğilimlerinin karşılıklı iletilmesini sağlayan, toplumsal yaşam deneyimlerinin, birikimlerinin kuşaktan kuşağa aktarılmasına imkan sağlayan bir anlatım aracı, kısaca bir dil olarak yorumlanmaktadır. Kendi başına kimlik oluşturma yetisine sahip olan cephelerde özellikle teknolojinin sağladığı malzeme ve biçimlenme unsurlarını kullanarak yeni anlatım biçimleri ve görsel kodlar ortaya çıkarılmaktadır.

Mimarlıkta “kimlik kaybı” diğer bir deyişle “kimliksizleşme” iki farklı şekilde ortaya konmaktadır. Bunlardan ilki kullanıcısının katılımı olmadan aynı görüntüyü sergileyen, monoton tekrarlarla oluşmuş çevreler, diğeri ise içinde karmaşıklığı barındıran, biri diğerinden farklı, ama uyumsuz yapılanmış çevrelerdir (7). Monotonlaşmış çevreler bireylere aidiyetsizlik hissi verirken, birbirinden çok farklı ve uyumsuz çevreler ise kaotik durumlarından dolayı yine bireyler üzerinde olumsuz etkiler bırakmaktadırlar (5). Günümüz müstakil konut örneklerinde kimliksizliğin bu her iki boyutuna da rastlanmaktadır.

Bu çalışmanın amacı; özellikle geçtiğimiz 20 yıl sürecinde kentlerimizde artan müstakil toplu konutların, dış mekan ve cephelerinde kullanıcılar tarafından yapılan değişimlerin nedenlerini ortaya koymaktadır. Kullanıcıların her birinin farklı müdahalelerde bulunmaları ve her konutun farklı bir görünüme bürünmesi sonucu yukarıda da belirtildiği gibi kimliksizleşme tehlikesiyle karşı karşıya kalınmaktadır.

Çalışma kapsamında Ankara'nın banliyölerinde yer alan yedi farklı özel konut kooperatifleri çalışılmıştır. Yüksek ve orta gelir düzeyine sahip gruplara ait olan konut kooperatifi tercih edilmiştir. Çalışma alanına konutların fotoğraflarının çekilmesi ve oturanlarla görüşmek maksadıyla birçok kez gidilmiştir. Araştırmacı gözüyle irdeleme yapılarak kullanıcılarla mülakatlar gerçekleştirilmiş, anket uygulanmamıştır. Her konut sitesinde yer alan müstakil konularda kullanıcısının yapmış olduğu farklı uygulamalar tespit edilerek, dökümanı çıkarılmıştır. Uygulamanın malzemesi, rengi, kullanım şekli kullanıcıların tercihlerini görebilmek açısından önemlidir. Konut kullanıcıları hakkındaki bilgiler (yaş, eğitim, oturma süresi, mülkiyet durumu, konuttaki kişi sayısı), konut sitelerinin bağlı oldukları muhtarlıklardan elde edilen yazılı bilgilerle desteklenmiştir.

Çalışmada tartışılan başlıklar; kişiselleştirme, esneklik, egemenlik alanı, mahremiyettir. Örnekler; kişiselleştirmenin önemini, kullanıcı kimliğini ve anlamları ifade etmek için yapılan değişiklikleri göstermektedir. Değişimler, mekansal hiyerarşide (yarı-kişisel, yarı-toplumsal ve toplumsal) sınırın tarifi ve tespiti açısından önemli görülmektedir.

Bu çalışmada bahsedilen yedi farklı site örnekleri incelenirken; dış cephe değişimleriyle meydana gelen "kimlik kaybı" üzerine odaklanılmıştır. Tüm örneklerdeki konutlar benzer deneyime sahip olmuşlardır; her bir konut sitesinde konutlar yarı bitmiş bir şekilde (dışta sıva + boya + kapı ve pencere takılı) kullanıcısına teslim edilmiştir. Konutların büyük bir çoğunluğu kullanıcıları tarafından teslim alındıktan sonra farklı birer görünüşe dönüştürülmüşlerdir.

Bilindiği gibi, hem orta, hem de yüksek gelir grupları mali yönden karşılayabilecekleri malzemelerle çevreyi değiştirmektedirler. Toplu konutta kalitenin düşüklüğü ortak nokta olsa da, biri (orta gelir düzeyi) düşük kaliteli malzeme ve işçilik kullanırken, diğeri ise (üst gelir düzeyi) konutunu

değişikliklerle tanınamayacak hale getirerek kalitesizliğe örnek teşkil etmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde kimlik tanımı üzerinde durulacaktır. Kimliğin değişen sosyal çevreyle birlikte günlük hayatımızdaki yeri ve mimarlık ve konutla olan ilişkisi incelenecektir. Konut ve kullanıcı ilişkisi yine bu bölümde ele alınmaktadır. Üçüncü bölümde; kimliğin ifade aracı olarak cephelerin kullanılması, malzeme ve biçimin bireyin nasıl sosyal statüsünü yansıttığı üzerinde durulacaktır. Dördüncü bölümde yukarıda da değinildiği gibi farklı gelir gruplarına ait konut kooperatiflerinin incelenmesi ve konutların dış cephelerinde yapılan değişimlerin ortaya konması ve oturanlarla yapılan görüşmeler sonucu hazırlanan analizler yer almaktadır. Bu dokümanlar yerel yönetim bilgileriyle desteklenmiştir.

2. MİMARİ ELEMANLARIN KİMLİĞİ YANSITMA ARACI OLARAK KULLANILMASI

2.1. Kimlik Kavramı ve Mimarlık – Kimlik İlişkisi

Kimlik sorunu, son yıllarda sadece mimarlık alanında değil, sosyal ve siyasi bilimlerin her alanında önemli bir sorun olarak kabul edilmiştir. Musseun (1996) kimliği; bireyin kendi kendisini, davranışları, ihtiyaçları, motivasyonları ve ilgileri belirli ölçüde tutarlılık gösteren, kendi kendine sadık, diğerlerinden ayrı ve farklı bir varlık gibi algılanmasını içeren, bilişsel ve duygusal nitelikte bileşik bir zihinsel yapı olarak tanımlar (8). Ersoy'un da bahsettiği üzere; kimlik sadece bireysel bir durum değil, aynı zamanda toplumsal bir gerekliliktir (2). İnsanın kendi kimliği ile ilgili soruları, oynadığı roller, inanç ve değerlerinin neler olduğu, diğerlerinin ve kendi gözünde kim olduğu, diğer insanların aracılığını gerektiren bir nitelik taşımaktadır (2). Toplum içinde yaşayan insan, toplumun genel kural, kabul ve normlarına uymak zorunluluğu ile birlikte, kendini toplumun diğer bireylerinden ayırt edici özellikleri olduğunun bilincindedir. Bilgin'e göre; Bu düalist bilinç kimlik sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Toplum içinde yaşayan birey için farksızlaşma, bir tür kimlik kaybı anlamını taşır; arkaik bir yutulma, içerilme ve dolayısıyla yok edilme endişesine gönderir ve kendi öz bütünselliğini tehdit eder (8).

Kimlik, bu çalışma kapsamında; ideolojik bir durumun yansıması olarak değil, bireylerin kültürel birikimleri ve eğitimleri ışığında edindikleri beğeni, zevk ve tercihlerinin kaynağı olarak ele alınmaktadır.

Kişinin olaylara, kişilere ve mekanlara olan tepkilerinin değişiklik gösterdiği düşünülecek olursa, kimliğin durağan ve değişmez olmadığı, kendini yenilediği sonucu çıkarılabilir. Bireyin sosyal bir çevrede doğması, o çevreyle fiziksel ve sosyal etkileşimi kişinin kimliğini doğrudan etkilemekte ve bu konuda çevreye ve bireyin kendine ipuçları sunmaktadır (9).

Bir başka ifadeyle; birey kimliği oluşturan birçok etkeni, bulunduğu sosyal çevre içinde hazır olarak alır, kültür ve benzeri ananeler kimliğin alt yapısını oluşturur. Bununla birlikte, çocukluktan başlayarak okul, konut, meslek seçimi, sosyal çevre gibi çoklu tercihlerle karşı karşıya kalmakta olan birey; bu seçimlerde, içinde bulunduğu sosyal çevrenin normlarına ve referans noktalarına uyarak bulunduğu grup içinde belirli bir statü kazanmakla, kendi bireysel seçimlerini özgürce yapabilmek arasında ikilem yaşamaktadır(8). Bireyin yaptığı tercihler, içinde bulunduğu toplumda onun sosyal kimliğini oluşturur. Bu sosyal kimlik, birey ile dünya arasında bir vasıta rolü oynar; olayları ölçen ve değerlendiren bir mekanizma gibi işler. Böylece bireyin motivasyonlarının, tutumlarının ve tepkilerinin belirlenmesinde hayati bir işlev görür (9). Birey toplumda bu kimlikle tanımlanmaktadır.

Sosyal kimliğin bir diğer göstergesi “Toplumsal Kimliktir”. Toplumların sahip olduğu kimlikler bireysel kimlik gibi, kendini devam ettirme ve diğer toplum veya gruplar arasında var olma, ayrıcalığını hissettirme amacı taşımaktadır. Şüphesiz, bireyler kendi kimlikleri dışında toplumsal kimlikleriyle de değerlendirilmek, toplumsal strüktür içinde roller ve etiketler edinmektedir. Kolektif veya bireysel olsun eylemlerimiz sosyal çevrede bir imge yaratmamızı sağlamaktadır ve bu imge diğerleri tarafından algılanarak, sosyal varoluşumuz anlamına gelmektedir.

Bölüm başında da belirtildiği üzere; kimlik arayışları ve sorunları günümüzde önemli toplumsal sorunlar olarak ortaya çıkmıştır. Pek çok kişiye göre; bu durum modernizmin başarısızlığının sonucudur (10). Sosyal hayatın ve toplumsal yaşamın karmaşıklaşmasına paralel olarak toplum giderek bireyselleşmektedir (8). Bu da bireysel veya kolektif olarak kimlik arayışlarını ve sorunlarını beraberinde getirmiştir.

Touraine’e (1993) göre, son yıllarda ekonomik, sosyal ve kültürel olguların globalleşmesini içeren yeni dünya düzeninin, tüm insanların bir kitle kültürüne katılımını sağlamadığını; aksine modernleşen dünya içinde, geleneksel ile

modernin çatışmasını değil, “in” lerin ve “out” ların, bütünleşmelerin ve dışlamaların varlığı görülür (11). Dışlanan kitle, sadece olumsuz bir şekilde tanımlanamaz; aynı zamanda kültürel bir kimliğin peşindedir ve bu kimlik ona modernleşmeye katılması karşılığında verilmediğinde, ancak aralarında dilsel ya da etnik kimliğin temel bir öneme sahip olduğu geleneklere, kültürel aidiyetlere ve pratiklere geri dönerek buna ulaşabilir (8).

Modernizmin, aklın, bilimin ve rasyonelliğin; toplumun inanç ve geleneklerinin yerini alacağına olan inancı, toplum tarafından bir süre sonra bireysellik ve kişilik kaybı tehdit olarak görülmüştür. Toplumdaki statü eşitsizlikleri, bireyleri kimlik ve kültür arayışlarına itmiştir. Modern dünya düzeni bireylere belli sosyal statüler ve seçimler dayatmaktadır. Bunun sonucu olarak farklılaşmak ve bu düzenin parçası olmaktan sıyrılmanın yolu bireysel veya grup kimliği altında kendini tanımlamak ve topluma sunmaktır.

Modern toplumlarla kıyaslanınca, geleneksel toplumlarda, bireysel kimlik kaygısının çok daha zayıf olduğu gözlemlenmektedir (7). Bu toplumlarda, kolektif, etnik, kabile veya aileye ilişkin kimlik duyguları gelişmekte ve bireyler, kendilerini ait oldukları gruba ve bu gruptaki rollerine göre tanımlamaktadırlar. Bu tür toplumlarda, insanlar, etnik grup, din, cinsiyet, aile gibi temel kimlik gruplarını betimlerken hem olumlu nitelemelerde bulunmakta ve hem de grup niteliklerini “kendilerine uygun” saymaktadır; ayrıca grup içinde herhangi bir kişinin kendini diğerlerinden ayırmasına yarayacak “biz-onlar” tarzı bir alt grup oluşturma olgusu zayıflık göstergesi sayılmaktadır. Kolektif ile bireysel olanın Avrupa’da Rönesans sonrası XVI. ve XVII. yüzyıllarda yavaş ilerleyen bir süreç sonunda birbirinden ayrıldığı düşünülürse, bireysel kimlik ve bireyselcilik sorunu büyük ölçüde modern Batı toplumlarının bir özelliği olarak görünmekte ve geleneksel toplumlarda kimlik sorunu, daha ziyade kolektif bir düzeyde yaşanmaktadır (3). Geleneksel topluma kıyasla heterojen nitelikli, kentlileşmiş, endüstrileşmiş bir toplumda bireyler arasındaki sosyal bağ daha zayıf olduğundan, bireysel kimlik sorunu daha önemli bir konumdadır.

Kimliğin, kişinin toplumdaki statüsünü belirlemeye yarayan bir araç haline geldiği konusuna daha önce de değinilmiştir. Toplumda birey kendini diğerlerinden farklılaştırmak için belirli objelerle kimliklendirir. Kimlik, insanların sembolik hayvanlar olması gerçeğine dayanır ve kültürün paylaştırılmış sembolleriyle doldurulmuşlardır (6). Bu semboller sayesinde bireyin ve grupların farklılık duygusu ön plana çıkar ve kendini topluma gösterme, sunma ihtiyacını karşılar. Bir başka ifadeyle; kimliğin her biçimi; etnik, dinsel, bireysel ve her ne şekilde olursa olsun, farklı olanlarla veya farklı kimliğe sahip olanlarla bir kontrast oluşturmaya dayanır. Bu farklılıklar ayırt edilmeyi sağladığı gibi, etkileşim ve iletişimin belirli formlarına yöneltirler. Sosyal mekanda bunun oluşması anlamların kullanımı ile olmaktadır (5). Giysi, saç şekli, dil, uğraş, konut veya kentsel mekan çözümlerinde amaç aynıdır; grupları veya bireyleri birbirinden ayırt etmek ve sosyal mekanı tanımlamaya yardım etmektir.

Kimlik ve Mimarlık

Kimlik ifade biçimlerinden en yaygını olan hiç şüphesiz mimarlıktır. Mimarlık, mekan yaratma sanatı olarak tanımlanmaktadır. Diğer sanatlardan farklı olarak; toplumsal yaşayış biçimini düzenleme özelliğine sahiptir. İçerdiği belirli anlamlar ve semboller sayesinde mimarlık eski çağlardan beri toplumlarda ideoloji, erk, kimlik gibi kavramların ifade edilmelerinde ve gösterilmelerinde en çok başvurulan yöntem olmuştur. Özellikle son yıllarda mimarlığın sembolik fonksiyonu ile bireysel ve sosyal kimliklerin biçimi arasındaki ilişki; “kimlik olarak mimarlık” söylemini mimarlık alanında en çok tartışılan konulardan biri haline getirmiştir (12). Birçok araştırmacıya göre mimarlığın asıl amacı; mekanın çağrısını anlamaktır. Bu şekilde dünyayı korur ve kendimizi kapsamlı bir bütünün parçası haline getirebiliriz. Burada savunulan şey, çevresel bir belirleyicilikten öte, insanın çevrenin ayrılmaz bir parçası olduğunun ve bunun unutulması durumunda insanı aidiyetsizliğe iteceğidir (13).

İnsanın fiziksel çevresiyle iletişim kurması ve anlamlandırması sonrasında, çevrenin ayırt ediciliğiyle, kendi kimliği arasında ilişki kurulmaktadır. Yaşadığı çevre, insanın kendisine olduğu kadar çevresine de verebileceği bir etkileşim sistemi oluşturmaktadır. Bu nedenle yapılı çevre sadece fiziksel değil, bireyin psikolojik ve sosyo-kültürel yapısıyla da etkileşim içindedir. Çevresindeki bilgiyi yorumlayan birey, ona davranışları yoluyla tepki vermekte ve bu tepki, bireyin sosyal ve kültürel yapısı olarak değerlendirilmektedir. Kimlik, bireyin fiziksel çevreden aldığı referans ve ipuçları sayesinde tanımlanır ve geliştirilir. Böylece gerek birey ve gerekse de toplumlar kendilerini çevreyle bütünleşmiş olarak hisseder ve onun bir parçası olarak algılarlar. Şüphesiz inşa edilmiş çevre, kimliği etkileyen tek faktör olmamakla birlikte, Meiss'ın da belirttiği gibi (1991), mimarlığın kimlik duygusunu güçlendiren veya düşürüp zayıflatan yadsınamaz bir rolü vardır (14).

Bilgin'in de (1994) ifade ettiği gibi, psikolojik teorilerde açıkça belirtilmese de insanın dış dünyayla ve diğer insanlarla ilişkilerinde ortaya koyduğu davranışlar, bir uyum (adaptasyon) işlevine bağlanmaktadır (5). Bireyler gerek davranışlarıyla gerekse de imajlarıyla dış dünya ile aralarındaki mesafeyi azaltmak istemektedirler. Bu eğilim, bireylerin veya toplumların dış dünyaya uymaya çalışmasının bir göstergesi olduğu gibi, yaşama alanını, çevresini kendi isteğine göre şekillendirmeye çalışması ve kendi iradesini dış dünyaya dayatmasıyla da bu çabasını göstermektedir. Bilgin'e göre; her iki durumda da, yaşam çevresini kendilemek, dünyanın karşısında, dışında veya kenarında değil içinde olmak, ona katılmak, onda kendini hissetmek, tanıdıklık duygusuyla yaşamak isteğinin göstergesi olmaktadır. Hiç şüphesiz; kendine uymayan bir görüntüye sahip olmak, görüntüsü olmamak, hatta sosyal anlamda var olmamak anlamına gelmektedir (9).

Mimari kimliğin karakteristik özellikleri barındırması kaçınılmaz bir durumdur. Şehirlerin birbirinden farklı olması, farklı kültürel ve toplumsal yapıları işaret ettiği gibi, daha küçük örneklerde de bu farklılaşmaları görebilmekteyiz.

Muğla evleri ve Safranbolu evleri birbirinden farklı kimliklendirmeler yaparken, aynı karakteristik özelliklere sahip olarak nitelendirilen bu evlerin, hiçbirinin diğerinin aynısı olmaması da önemli bir noktadır. Her birinin kendi kimliği olduğu gibi, kendi içlerinde de bir tutarlılık söz konusudur. Kültürel miras ve gelenekler, toplumsal ihtiyaçlar, kullanıcı kimlikleri, mimari kimliğin oluşturulmasında göz ardı edilmemesi gereken unsurlardır (12).

Oysa endüstrileşme ile birlikte, artan kentleşme ve farklılaşan kentsel mekanlar sonucunda, zaman ve malzeme bakımından kolaylık sağlaması nedeniyle bina yapımında da seri üretime geçilmesi, birbirinin benzeri kimliksiz yapıların ortaya çıkmasına neden olmuştur. İnsanların çevreleriyle kendileri arasında bağ kuramaması, yeni üretilen mekanların kişiye çoğu zaman geçiciliği ve anlık olanı vaat eden bir dünya sunması kullanıcıyı aidiyetsizliğe ve bireyselleşmeye itmektedir (15).

Kimliksiz çevre, özellikle son dönemlerde mimarlıkta en çok tartışılan konulardan biri olmaktadır. Yukarıda değinildiği gibi, monoton, tek düze bir yaşam çevresinin biçimlendirilmesi, toplumsal taleplerin ve gereksinimlerin karşılanmasında yetersizliğe yol açmaktadır. Her kültürden insana "tektip" bir yaşam biçimi dayatılmakta, kimlikler, kültürler göz ardı edilmektedir (16). Bireye sunulan bu çevreler aidiyetsizlik, kimliksizlik duygularının yaşanmasına neden olmaktadır.

Bunun yanında, birbiriyle uyumsuz, kaotik çevreler için de aynı durum söz konusudur. Antik çağ, Ortaçağ ve Rönesans gibi dönemlerde mimarlık ve sanatın kamusal hayatla birleştiği görülmektedir (13). Toplum sanatçı veya mimara ideolojiler ve anlatım biçimleri empoze etmiştir. Mimarlık açısından bakılacak olursa; mimari yapıtlarda kullanıcıların kimlikleri, gelenek ve görenekleri, yaşam biçimleri göz önüne alınıp, toplumsal temalar ve üsluplar ön planda tutulmuştur. Oysa küreselleşme sonucunda dünyada görülen aşırı bireyselleşme ve ekolleşme sonucunda, mimarların kendi estetik değerleri, kimliklerini yapılarına yansıtmaları, kullanıcı ve toplumun gereksinimlerini göz

ardı etmeleri birbiriyle uyumsuz çoğulcu bir panoramanın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kaotik bir mekansal gelişime neden olan bu yaklaşım nedeniyle, kimliksiz bir çevre yaratılmaktadır. Bireyin, kaos içinde çevreyle bağ kuramaması, onu kendileyememesi sonucunda daha önce de değinildiği gibi, birey kendini dış dünyadan soyutlanmış, onun bir parçası olamamanın getirdiği bir yalnızlık içinde bulmaktadır.

2.2. Kimliğin İfade Aracı Olarak Cephe

İnsanın mimari çevre ile ilişkisi, çevreyi oluşturan öğelerin biçim ve cepheleriyle, bunların insana gönderdiği mesajlar ve insanların bu mesajları algılamalarıyla gerçekleşmektedir. Bu nedenle gerek yapıların biçimleri ve gerekse mekan oluşturan yüzeyler olarak tanımlanan cepheler; insanların yapılarla işlevleri ve anlamları açısından iletişim kurdukları en önemli mimari elemanlardır (17).

Cepheler, iç ve dış mekan arasında bir geçiş sağlarken, bu iki mekanı ayırmaktan çok birleştirmek, aralarında bir bağlantı kurmaktadır. Aksoy'a göre; biçimlendirme etkinliğini insanların duygu, düşünce ve eğilimlerinin karşılıklı iletilmesini ve bu yoldan toplumun yaşam deneyleri ve birikiminin kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlayan bir 'anlatım-iletim aracı', bir başka deyişle, bir 'dil' olarak yorumlayabiliriz (18). Bu nedenle bir karşılaşma düzlemi olan cepheler, mimari yapının kimlik kazanmasına ve anlamlandırılmasına olanak sağlayan en önemli elemanlardır (19).

Herhangi bir yapıda cephe, o yapıyı dış ortamdan ayıran, çevreleyen, sınırlayan ve oluşturan bir eleman olması ile, bağlı bulunduğu yapının, mimarın, akımın ve dönemin etkileri ışığında, birçok biçimsel, teknolojik ve anlamsal ifadeleri içermektedir. Bu anlamıyla mimari yüzeyler, mimar aracılığıyla (bilinçli-bilinçsiz) oluşturdukları yapının, tüm dışavurumunu yansıtmaktadır. Böylece yüzey, o yapının bir göstergesi olma özelliğini taşımaktadır. Bu yapı, yüzey ve göstergeler bütünü, içinde bulundukları

dönemin bir aynası olma durumunda; biçimlendirildikleri dönemin, ekonomik, teknik, sosyo-kültürel özelliklerini, düşünsel ve sanatsal birikimlerini yansıtmaktadır (20). Özellikle birçok eleştirmen ve ziyaretçi için yapılı bir çevreyi tarif eden binaların cepheleri, anlam ifade eden ve deneyimleylenebilen tek mimari unsur olmaktadır (21). Mimari cepheler bir kentin veya toplumun yaşayış biçimini, değerleri, sanat ve kültür anlayışını, gelişmişliğini vb. sergileyen elemanlardır. Bir başka ifadeyle cepheler, yalnızca fiziksel olarak bir egemenlik bölgesinin sınırlarını belirlemek değil, ilettiği sembolik imajlarla kendisi dışında da birçok simgesel anlamları ileten tüketimsel bir objedir.

2.3. Malzeme ve Rengin Cephede Anlatım Aracı Olarak Kullanımı

Mimari cephe; sadece fiziksel bir sınırlamanın ötesinde, simgesel anlamlarla doldurulmuş bir iletişim aracıdır. Yapılı çevreyi anlamlandırma ve ona anlamlar yükleme gereksinimine sahip olan insan, çevresindeki yapay çevreyi her an karşılaştığı cepheler aracılığıyla algılamaktadır. Bu nedenle mimari yapının formunun olduğu kadar, dış yüzeyini oluşturan malzeme, renk ve doku gibi cepheye karakteristik özellik veren elemanlar da yapıların kimliklendirilmesinde önemli rol oynamaktadırlar. Lang'e göre şekil, örüntü, mekan, malzeme, aydınlatma ve renk yapılanmış çevrenin anlam taşıyıcı değişkenleridir (22).

Mimarlık tarihi boyunca farklı yaklaşım ve farklı dönemler farklı biçimlenme teorileriyle ilgilenmiş olsalar da; renk ve malzemenin estetik başarısı mimarlığın temellendiği geleneksel araçlar olarak görülmüştür. Kişisel konfor yapı planlanmasında en önemli etkendir. Uyumlu ve konforlu bir çevre yaratırken mimarinin, toplumun ve bireyin görsel ve estetik konforunu da göz önüne alması kaçınılmazdır. Görsel konforun sağlanmasında önemli etken olan renk ve malzeme etkili birer faktör olmaktadır. Bu bölümde renk ve malzemenin insan psikolojisi ve algılaması üzerindeki önemi incelenmiştir.

Renk; en basit şekilde göz ortamından geçip gözün arkasına düşen ışığın neden olduğu öznel bir duyum olarak ifade edilebilir. Görme işlemi için gerekli uyarıcı kabul edilen ışık, üzerine düştüğü nesnelerin karakterlerini renk ve parlaklık derecelenmeleri biçiminde ileterek nesnelerin görülmelerini sağlar. Bir başka şekilde ifade edilecek olursa; görsel düzeyde şeklin zeminden veya şeklin şekilden ayırt edilmesi için birbirinden farklı nitelik ve nicelikte renk ve parlaklık dereceleri göstermeleri gerekir (18). Renk, biçimlere nitelik kazandırarak, onların fark edilip, algılanmalarını sağlar.

İşlevsel bir bilgi taşıyıcı olarak kabul edilen renk; kullanıcı ihtiyaçlarını oluşturmak üzere mekan oluştururken, mekanın işlevinin algılanmasını, yorumlanmasını sağlamaktadır. Aktif renklerin kullanımı tasarımın bulunduğu çevre içinde kolaylıkla algılanmasını sağlarken, pasif renkler ise çevreyle uyum sağlayarak tasarımın daha az ön konuma geçmesine neden olurlar. Bu nedenle sıcak ve parlak renkler, dikkat çekmek veya dikkati belli bir yönde toplamak amacıyla kullanılırken, küçük yüzeylerde bu renklerden yararlanmak o yüzeylerin yönlendirici etkisini arttırmaktadır. Zemin- şekil etkisini güçlendiren renkler, bir zeminde şeklin daha rahat algılanmasını ve öne çıkmasını da sağlamaktadırlar.

Kimliklenme, ait olma, kişiselleştirme ve sahiplenme gibi davranışsal gereksinimler açısından bakıldığında, rengin insan ve çevre ilişkisinde önemli roller üstlendiği görülmektedir. Bir başka ifadeyle, çevre renk yardımıyla kimlik kazanabilir, insanların ait olma gereksinimlerini karşılayabilir, daha kolay şematize edilebildiğinden dolayı, öğrenilmesi ve insanla olan etkileşimi arttırmaktadır (17).

Mikellides'e göre "mimar renk kullanmayı arzu ederken, bir yandan da insanlar üzerinde hoş olmayan etkiler bırakma olasılığından sakınır, böylece amaçtan biraz uzaklaşarak pastel renkleri seçer; kimseyi rahatsız etmeyecek ama problemin çözümü da olmayacak renkler kullanır." (17). Bu tutum, kentsel mekanda tekrarlara ve monotonluğa neden olmaktadır. Kullanıcıların

tasarıma etki edemediği bu durumlarda kullanıcının konutuyla bütünleşmesi, onu kimliğin bir yansıması olarak çevreye sunması olanaksız hale gelmektedir.

Mimari cephelerin algılanmasında başta da değinildiği gibi renk kadar malzeme de önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Malzeme; bir tasarımın bünyesine giren ve o tasarımın yapım ve kullanım sürecinde biçimlenişini oluşturan ve de tasarımı ve mekanı kullanan kişinin sağlık ve her türlü konforunu etkileyen, her türlü yarı veya tam işlenmiş maddelerdir (23).

Mimari cephede kullanılan malzeme; yapının karakterini belirlemekte, onu renkle birlikte kimliklendirmektedir. Louis Sullivan'a göre mimar, kelimeler yerine malzemeleri kullanan şairdir (24). Bu bakış açısı göz önüne alındığında malzemeler, sadece fiziksel birer araç olmanın yanında renkler gibi mimari yapının sembolik mesajlar ileten, ona karakter kazandıran önemli bir unsurudur. Cephede kullanılan malzeme, mimari yapıtın kimliğinin belirlenmesinde rol alan önemli unsurlardan biridir. Kullanılan malzemenin dokusu ve rengi sayesinde cepheler, huzur, prestij, ihtişam, karmaşıklık, düzen, sıcaklık ve soğukluk sıfatlarıyla tanımlanmakta, toplum ve kullanıcısının belleğinde bu özellikleriyle yer almaktadır.

Bu nedenle özellikle teknolojinin gelişmesiyle yapım ve uygulama tekniklerinin çeşitlenmesi, yeni malzemelerin ve renklerin tasarımcılar tarafından kullanılmasını sağlamış ve yapıların cephelerinde daha sembolik anlamlar üretilmesine olanak tanınmıştır.

3. KONUT ve KİMLİK

3.1. Konut ve Cephe İlişkisi

Mimari cephelerin bir yapının kimliklenmesinde ve anlam taşımasındaki rolü sadece resmi veya ticari yapılarla sınırlı değildir. Özellikle genel mimari yapılar içinde konut mimarisinin çoğunluğu oluşturduğu göz önüne alınırsa konut yapılarında da cephenin önemli bir rol oynadığı yadsınamaz bir gerçektir.

Gelişmiş toplumlarda bireysel ilişkilerin zayıflamasıyla, konutun bir kimlik yansıtma aracı olarak görülmeye başlaması, kişiselleştirme eyleminin yoğunlukla konutlarda meydana gelmesi, konut cephelerinde de kendini hissettiren bir tutum haline gelmiştir. Yaşadığı çevreye mesaj iletmek, kendisini topluma sunmak için konut dış cephelerinde kişiselleştirme eyleminin, iç mekandaki kadar önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir.

Öncelikle tasarımcı tarafından önerilen cepheler, patronun, tasarımcının kültürü, eğilimleri, maddi ve idari gücünü de ifade etmektedir. Ayrıca, yaptıranın ekonomik gücü ve statüsü ile bağlantılı olarak sunulan ürünün niteliği de farklılaşabilmektedir. Şüphesiz kullanıcının kültürü de konutlarda cephelerin şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır. Yapılan birçok araştırmada farklı kültürlerden ve toplumlardan kişilerin aynı tip konutlarda farklı davranışlar sergiledikleri ortaya konulmuştur. Bazı toplumların sade ve çevreyle uyumlu bir konut tercih etmelerine rağmen, bazılarının ise konut dış cephelerine ekonomik şartların el verdiğince müdahale ettikleri görülmüştür. Farklılaşmanın kimliği ifade etmenin en önemli şartı olması, bu konutlarda kendini oldukça belirgin bir şekilde göstermektedir.

3.2. Konutun Kullanıcı Kimliği Yansıtma Aracı Olarak Kullanımı

> *“ Bay Plumbean, bütün evlerin birbirinin aynısı olduğu bir sokakta mutlu bir şekilde yaşamaktaydı. Birgün, bir kaza sonucu, evinin üstünde uçan bir martı, çatıya parlak turuncu renkli bir teneke boya düşürür. Boya, zeytin yeşili çatıda geniş bir leke bırakır. Birkaç gün düşündükten sonra, Bay Plumbean, evini farklı renk ve şekillerle boyadı – turuncu küçük benekler, şeritler, fil, aslan resimleri gibi- Ertesi gün çatısına saat kulesi maketi ekledi, bahçesini palmiye ve baobap ağaçlarıyla yeniden düzenledi, bir hamak astı ve evcil bir timsah beslemeye başladı. Komşuları ise; onun bu davranışlarından öfke duydular, onun aklını kaçırdığını söylediler. Bay Plumbean’in yanıtı ise; “Evim ben ve ben de evimim. Yaşamaktan mutlu olduğum yer evim ve o hayallerimdeki gibi görünüyor artık.” oldu.” (3)*

Pinkwater’ın 1977 yılında yazdığı Büyük Turuncu Leke isimli çocuk hikayesinden alınan bu paragraf, konut ve kullanıcısı arasındaki ilişkinin önemini ifade etmesi açısından önemlidir. Kullanıcı ve konutu arasındaki psikolojik ve sosyal bir bağdan bahsetmek hiç şüphesiz konutun fiziksel özelliğini inkar etmek anlamına gelmemektedir. Barınma ve fiziksel bir sığınak talebi insanoğlunun arkaik dönemlerden itibaren en gerekli ihtiyaçlarından biri olmuştur. Ersoy’a (2002) göre; konut, barınma ihtiyaçlarını karşıladığı gibi, insanın kendisini ve onun temel işlevlerini de barındırır. İnsana ait bu temel barınak, onun fiziksel anlamda yaşamını sürdürmesine olanak sağlarken, en temel biyolojik gereksinimlerini ve işlevlerini rahat ve düzen içinde gerçekleştirebileceği özel bir ortam yaratmaktadır (2).

Fiziksel kullanımının dışında, kimlikler gibi konutların da sosyal anlam ve kültürel objeler haline geldiği gözlemlenmektedir. Konutlar, formuyla, stiliyle, iç ve dış dekorasyonları ile bireyin kendisini ifade etmesine olanak tanımakla birlikte, kültürel, ekonomik ve psikolojik değişim ve süreçleri yansıtan birer işaret ve sembol olmuşlardır. Clare Cooper Marcus’a (1974) göre; insanın en esas arketipi ‘kendi’ sidir (25). İnsan, bu arketipi anlamak ve ona somut bir ifade getirmek için buna yakın ve anlamlı, öncelikle görülebilir ve

tanımlanabilir fiziksel formları ya da sembolleri seçmektedir. Kendisini en iyi temsil edecek olan biçim hiç şüphesiz 'beden'dir. Beden, hem kendini ihtiva eden bir cisim, hem de 'kendi'nin somut bir dışavurumudur. Bedenden sonra insan kendini anlamak ve anlatmak için evi kullanmaktadır. Zira ev de beden gibi, bireyin içsel dünyasının temel koruyucusu, ihtiva edicisi, kendinin somut olarak dışavurumu ve sembolü olmaktadır (9). Konutun görünür olması, çevreden algılanabilir ve anlamlandırılabilir olması onu bir iletişim aracı haline getirmiştir. Birey, kendinin bir görüntüsünü yaşadığı çevreyi kendileyerek, mevcut koşullara uymak yerine, onu kendisine göre şekillendirerek sunmaktadır. Bu kendi iradesini topluma dayatmanın dışında, kendi kişisel deneyimlerinden ve sosyal normlardan hareketle, konut veya diğer maddi sembollerin niteliklerine birtakım değerler yükleyerek, onları nötr olmaktan uzaklaştırmaktadır (3).

Konutla kullanıcısı arasındaki bu ilişki, bireyin kültür ve dünya görüşüne, yaşadığı topluma, toplumdaki ilişkilere göre şekillenmektedir. Konutlar, özellikle 18. yüzyılla birlikte, bireyselliğin bir işareti olarak görülmeye başlanmıştır (3). İkamet alanları; ekonomik dereceleri, kişisel başarı ve statüleri gösteren simgeler olarak kabul edilmiştir. Kültürel kimliğin bireyselciliği desteklemesiyle beraber konutlar da kimliğin güçlü birer sembolü haline gelmiştir. Konutlar, sosyal saygınlığın göstergesi haline dönüşmüş ve artık "evleri bilmek" kişinin kendini ve diğerlerini tanıması olarak yorumlanmaya başlamıştır (2).

Duncan'a (1981) göre; konutların kimliğin gösterimindeki sembolik kullanımları değişik kültürel farkları işaret eder (24). Geleneksel toplumlarda, konutların sembolik rolleri analiz edildiğinde, Rapoport'a (1982) göre; bu toplumlarda çevresel işaretlerin kullanımı daha farklıdır. Toplumsal kabuller bu toplumlarda bireysel tercihlerin önüne geçmekte ve daha çok kabul görmektedir (7). Konut mekanları, arkaik çağlarda olduğu gibi sığınak ve grup aktivite yerleri olarak değerlendirilir. Konut, kişisel prestij faktörüdür ve bireyin kendini topluma göstermesini sağlamaktadır. Bu nedenle, bu toplumlarda

konutlar, bireysel kimlik yerine, tipik grup kimliğini yansıtan araçlar halindedirler. Toplumdaki ilişkilerin sıkı sıkıya bağlı olduğu bu gibi durumlarda, kişisel gösteriş ve tüketim bireyi olumsuz damgalamakta, grup tüketimine katkıda bulunmak ise toplum tarafından prestijle ödüllendirilmektedir. Benzer toplumlarda, kişilerin birbirlerini şahsen tanıyor olmaları, kimliklerini topluma sunmak için konut gibi alternatif mekanizmaları oluşturmalarını gereksiz kılmıştır (3). Bu toplumlarda konut sadece fonksiyonel önemi olan bir artifakt olarak görülmektedir.

Modern toplumlarda ise, bu duruma zıt bir yapı ortaya çıkmaktadır. Endüstriyel toplumlarda, sosyal ilişkiler geleneksel toplumlara göre daha zayıf ve bireysel tarzdadır. Bu toplumlarda, kişisel tüketim ve prestij, toplumda ve bireyin kendisinde saygıyı arttırmakta ve toplumsal kabulde ona bir etiket ve statü sağlamaktadır. Bunun yanında, bu tür toplumların, heterojen yapısı, farklı kültürdeki bireyleri kendinde toplaması, bireylerdeki kimlik endişesini ve arayışlarını arttırmıştır. Bu nedenle, konut gelişmiş toplumlarda sadece bireysel değil aynı zamanda kolektif grup kimliğini ve kültürünü yansıtan vazgeçilmez bir sembol olmuştur (3). Günlük hayatın içinde, kişiler arası iletişimin gün geçtikçe azalması, geleneksel toplumlarla mukayese edildiğinde, kimliği yansıtacak, bireysel tanımlamaya olanak sağlayacak alternatif mekanizmalar kullanımını daha geçerli hale getirdiği görülmektedir.

Konut, kimliğin bir sergilenişi, kullanıcısının bir ifade aracı olmasının dışında kullanıcısına egemenlik alanı (territoriality), kişiselleştirme (personalization), mahremiyet, kontrol hissi ve mülkiyet duygusu sağlaması nedeniyle de yaşamın önemli bir parçası haline gelmiştir. Douglas Porteous (1976); 'egemenlik alanı' teorisinin pek çok hayvan neslinde olduğu gibi, Homo Sapiens'lerde de varolan, hem bireysel hem de grup olarak fiziksel mekanlara hakimiyet kurma güdüsü olarak ifade eder ve insanın kimlik, güvenlik, uyarı istemlerini karşıladığını belirtir (27). Bu "kişiselleştirme" ve

mekanın savunulmasıyla sağlanmaktadır. Ev, mekanlar içinde en çok savunulan ve kişiselleştirilen alandır (2).

Bir başka ifadeyle; egemenlik sınırları, işaretlenerek ve kişiselleştirilerek belirtilmektedir. Hayvanların koku, seslerle belirttikleri bu sınırlar, insanlar da artifakt ve sembollerle belirtilmektedir. Kişiselleştirme, insanlar arasında bu sınırı en iyi betimleyen araç olarak görülmektedir. Kısaca, birinin diğerlerinden kolaylıkla ayırt edilmesini sağlar. Böylece kişi, kendi ile diğerleri arasındaki sınırları açıkça belirtmektedir. Örneğin; bir odayı kişiselleştirirken, bireyin kişisel bir eşyasını çevreye koyması, diğerlerine kendi yerinin nerede başlayıp nerede bittiğini belirtmektedir. Bu sayede, birey yalnızca diğerleriyle dolaylı bir ilişki içine girmiş olmaz, ayrıca kendini diğerlerine sunar, anlatır; ne olduğunu, neye inandığı hakkında çevreye ipuçları verir.

Egemenlik alanı, bireyin, toplumun hayatını düzenleyen bir organizatör olarak tanımlanabilir. Edney'e (1976) göre, egemenlik bölgeleri; planlama, diğerlerinin davranışlarını önceden tahmin etme gibi sosyal süreçleri kolaylaştırmaktadır. Edney, hayatın egemenlik bölgeleri olmadan kaotik olacağına işaret etmektedir (28). Kimlik; birey, grup, millet ayrımı yapılmaksızın bir içerik ve sınır gerektirmektedir. Sınır, hem diğerlerinden farklı olabilmek hem de diğerlerinden ayırt edilebilmek için gereklidir (7).

Kişiselleştirilen mekan bir aidiyet içermektedir. Burada her zaman görünür olmayan bir sınır anlayışı söz konusudur. Sınır; kimliğin ve sahipliğin bir göstergesidir. Konutta sadece çit, duvar, levha gibi fiziksel elemanlar dışında, kapının çalınması, eşikte beklenmesi de bu sınırın ayırıcıları olarak karşımıza çıkmaktadır (2). Konutun kişiselleştirilmesiyle, kullanıcısı mekanı kendine mal ederek belirlemekte, sınırlarını oluşturmakta, dışarıya bilinçli ya da bilinç altında gerek duyduğu işaretleri yollayabilmekte ve böylece kendini güvende hissedebilmektedir.

Konutun birçok toplumda mahremiyet göstergesi olarak kabul edilmesi kaçınılmaz bir durumdur. Mahremiyet sınır koyabilmeyi ve kontrolü sağlamaktadır. Kişisel iletişimleri ve ilişkileri belirlemeyi ve denetlemeyi sağlaması, bireyin kendi ile çevresi arasındaki sınırı belirlemesine olanak sağlamaktadır. Birey için birçok aktivite için ihtiyaç duyduğu rahat ve konforu sağlaması için mekanizmalar oluşturmasına imkan tanımaktadır. Kısaca, dış dünyaya bilgi akışının kontrolünü sağlamaktadır (29). Konut bu nedenle bir mahremiyet mekanizması olarak varolmaktadır. Çevre ile iletişimi arzulanan seviyede tutmayı sağlayarak, kullanıcısına özel ile kamusal, bireysel ile sosyal, kendi ve diğerleri ayırımının seçimini özgürce yapabilme imkanı tanır.

Günlük hayatta, belirli bir maddi ve statü değeri olan objelerle bireyler kendilerini değerlendirirler ve diğerleri tarafından değerlendirilirler. Objelere sahip olmak ve bu objeler aracılığıyla kendini ifade etmek için finanssal olarak yeterlilik kapitalist toplumlarda kimliğin işaretleridir. Marx; *'bireysel mal (mülk) mantığı tüm insan ilişkilerine uzamakta'* diye ifade etmiş ve Wikse'den alıntı yaparak *"mülkiyet, kimlik için gerçek bir metafordur."* demiştir (26). Konut, kişisel ve toplumsal sınır ve düzeni sağlamasının dışında, özellikle endüstrileşmeyle birlikte konut sahibi olabilmek, hem bireysel tatminin, hem de ekonomik gücün göstergesi sayılmaya başlanmıştır. Sosyal bireye ait bir eşik kriteridir ve sahibinin kimlik duygusunu belirlemeye katkı sağlamaktadır (30). Bireyin kendi özel mekanı üzerinde hakimiyetinin oluşması, ona özgürlük ve başkalarının denetiminden alıkonmayı sağlar. Böylece konut mülkiyeti kişiye hem sosyal anlamda, hem de bireysel anlamda güvence hissi vermektedir.

Her tüketim malı gibi kişilerin daha yüksek standartlı ve daha büyük konut tüketmekten duyduğu bir memnuniyet vardır. Konut talebi sürekli gelişme eğilimi taşır. Kişiler gelirleri artınca birden fazla yerde konut tüketme eğilimi gösterir. Kent içi konutu, yazlık deniz kıyısı konutu, kış dinlencesi için dağ konutu vb (31). Bu konutlar bireylerin hem mülkiyet duygusunu doyurmakta,

hem de toplumda aile statüsünü, toplum katmanlarındaki yerini belirlemektedir.

Bireyin sadece kendi kimliğini değil, geçmişten gelen, içinde bulunduğu veya ait olmayı istediği grup kültürünü de yansıtıcı seçimler yapması sonucu, ya konutun bulunduğu yer değişiklik göstermekte veya ikamet ettiği konutta yaptığı değişimler sonucunda kimliğini ve kültürünü yansıtma şansını yakalayabilmektedir. Bireyin konut üzerindeki harcamaları sosyal olarak bireyin statüsünü ve prestijini etkilemektedir.

Özetlemek gerekirse; konut fiziksel bir barınak olmanın ötesinde, kullanıcısının kimliğine dair çevreye ipuçları sunan, sözsüz olarak kullanıcısının egemenlik alanını, mahremiyetini tanımlayan iletişim aracıdır. Onun toplumsal statüsünü, ekonomik durumunu, inançlarını kısaca ne olduğunu yansıtan sembolleri içerir. Bu nedenle özellikle gelişmekte olan toplumlarda konut artık bir fetiş ve imaj nesnesi haline gelmiştir (4).

3.3. Toplu Konut ve Kimlik :

> *"Standart malzemeler ve örüntüler, planlar ve cepheler, işte makine çağı mimarisinin bazı bileşenleri... Bu mimariden zevk almak için gerekli tek şey standart insanlar" (Lewis Mumford) (32)*

Kullanıcısı için fiziksel bir barınak olmanın ötesinde bir öneme sahip olan konut; özellikle sanayileşme ve kentleşme hareketlerine bağlı olarak, gelişmekte olan ülkelerde önemli bir sorun haline gelmiştir. Endüstrileşme ile artan kırsaldan kentlere doğru olan göç hareketi sonucunda barınma ve mevcut konut potansiyelini yetersiz kılmış, yeni mekansal çözümleri gereklilik haline getirmiştir. Toplu konut bu sorunun çözümü olarak benimsenmiştir.

Önceleri kullanıcısının yapımının her aşamasında söz sahibi olduğu, onun kimliğini, kültürünü, yaşam standartlarını yansıtan sadece fiziksel bir barınak

olmanın çok ötesindeki konutun yerine, “standart” ya da “tektip” çözümler önerilmektedir. Kullanıcı ile genellikle hiç ilişki kurulmadan, kullanıcının soyut bir imge olarak tanımlandığı, insana ait gereksinimlerin ortaklaşalığı ve hatta tamamen birbirinin aynısı olduğu kabul edilen, kültürel ve bireysel farklılık ve özelliklerin göz ardı edildiği toplu konut çözümleri, kullanıcısına evrensel-standart ve bireyselliği yaşayamadığı sadece toplumsal bir kimlik altında değerlendirilebileceği bir çözüm dikte etmektedir.

Daha önceki bölümlerde de değinildiği gibi kimliğin her biçimi (etnik, dinsel, bireysel veya her ne şekilde olursa olsun) farklı olanlarla ve farklı kimliğe sahip olanlarla bir kontrast oluşturmaya dayanır. Bu farklılıklar bu sosyal birimleri hem ayırmayı, hem de ayırt etmeyi sağlar ve ayrıca etkileşim ve iletişimin belirli formlarına yöneltir. Konut ve diğer kimlik sembollerinde amaç aynıdır; grupları veya bireyleri birbirinden ayırt etmek ve sosyal mekanı tanımlamaya yardım etmek (7).

Oysa, toplu konutlara baktığımızda az zamanda ve düşük maliyette çok sayıda konut üretmek, aynı tip yapılar yaparak sağlanabilmektedir. Aynı tip konut yapımı sayesinde, gerek tasarım sırasındaki zaman, gerekse de yapım maliyeti daha düşmekte bu sayede monoton birbirinin aynısı bir çevre yaratılmaktadır. Bu tür konutlarda cephede kullanılacak farklı renk ve malzemelerin bu homojenliği kırma yetisine sahip olmasına rağmen, genel olarak göz ardı edilmesi toplu konut çevrelerinin kimliksizleşmesine neden olmaktadır. Bu durum bireyin kendi kimliğini ve kültürünü yansıtmasını olanaksız kılmakla beraber, birçok araştırmaya göre de; tekdüze mekanlaşma insanlar için zararlı olan, kişide uyuşturucu etkisi yaratan, onun karar verme ve problem çözebilme kapasitesinin düşmesine neden olmaktadır (33).

Tamamen tasarımcısının istekleri doğrultusunda şekillenen, düşük maliyet ve işlevselliğin ön planda tutulduğu toplu konutlarda birey, kendine biçilen bir görüntü içinde yaşamak durumunda kalmaktadır. Bireyin çevreye sunduğu

görüntü onu temsil etmekte, sosyal statüsünü belirlemektedir. Bu nedenle kişi kendine sunulanları, bireyselliğine uyarlarken ve değiştirirken toplumsal olarak değerlendirme mekanizmasının içinde var olur. Bireyin bu süreçte tercihleri toplum gözünde iyi bir prestij sağlamasına veya sosyal olarak toplumdan dışlanmasına neden olabilir.

Kimlik, dışarıdan görüldüğü şekliyle, pozitif veya negatif olabilir. Rapoport'a göre (1981); toplu konut projeleri içinde oturanlar negatif bir kimliğe sahip olurlar, şablonlaştırılmıştırlar (7). Bu görüşe katılmamakla birlikte, toplu konut projelerinin kullanıcılarının kimliğini yansıtmaya yönelik yetersizlikleri ve bireyi geri plana atan tavrı bu tür konutların kullanıcıları ve çevresi için negatif bir etki yaratmalarına neden olmaktadır. Özellikle toplumdan dışlanmamak ve onun bir parçası haline gelebilmek için bireyler kendilerini farklılaştırmakta, popüler kültüre uyan seçimler yapmaktadırlar (34).

Daha önceki bölümde de değinildiği gibi, kullanıcılar olarak bireyler ve topluluklar, çevrelerinde yaptıkları değişikliklerle kendilerini ortaya koymaktadır. Bu anlamda bir gereksinim olarak kendini gerçekleştirme, kendini dışa vurmayı içermektedir. Toplulukların ve bireylerin kendilerine özgü yaşam bilgilerini, iletişim için oluşturdukları simgeler bütünü (kültürlerini), düşüncelerini, etkinliklerini çevrede dışa vurmaları, diğer insanlara anlatmaları kimliklerini ortaya koymaları ile bağdaşmaktadır. Kullanıcının kendini gerçekleştirebilmesi açısından çevrenin, kullanıcıya seçenekler sunan bir yapıda olması bu noktada önem kazanmaktadır.

Özellikle apartman ve blok şeklinde yapılmış olan toplu konutlarda bireylerin kendilerini ifade etmeleri, kimliklerini ortaya koyma şansları oldukça kısıtlıdır. Bu durum bir şekilde bireysel kimlikten alıkonulmak olarak da tanımlanabilir. Bununla birlikte; müstakil toplu konutlarda ise kullanıcının kimliğini ifade etmek için daha çok fırsatı bulunmaktadır. Bunun nedeni apartmanlarda sabit elemanların (duvarlar, döşemeler, tavanlar vb) daha fazla olması ve bunlara müdahalenin nadiren uygulanabilmesidir. Bu tip konutlarda ikamet eden

bireyler, genel olarak balkon, pencere gibi dar aralıklarda çözümler üretebilmektedir. Diğer taraftan müstakil toplu konutlarda sabit olmayan, yarı-değişken (veranda, kepenkler, pergolalar, renkler, çatı ve cephe kaplama malzemeleri vb.) ve değişken elemanların olması kullanıcıların kişileştirme yoluyla kimliklerini ifade edebilmelerine olanak sağlamaktadır. Kullanıcıların konutlarına yaptıkları bu değişimler, onların zevklerini olduğu kadar, ekonomik durumlarını da göstermektedir.

Özellikle ülkemizde küçük firmalar aracılığıyla yapılan toplu konutlar kullanıcısına bu konuda esneklik sağlanmaktadır. Büyük firmalar ise; kullanıcılarına katı kurallar koymaktadır. Birçok kooperatifin üyelerine yarı-bitmiş konut teslim etmesi, kullanıcıların müdahalelerini kolaylaştırmaktadır. Konutun tamamlanma aşamasında kullanıcının tercih ettiği malzeme, renk gibi seçenekler kimlik, sosyal sınıf ve yaşam biçimi göstergesi sayılmaktadır.

Kullanıcıların konutlarına yaptıkları bu müdahaleler, iki grupta toplanabilir: birincisi “asıl” iç kullanımdan kaynaklı mekansal ve teknik değişimleri, diğeri ise “dış”, tamamen estetik kaynaklı değişimleri kapsamaktadır. Mekansal ve teknik değişiklere örnek olarak; girişlerin kapatılması, iç mekanda daha fazla yer kazanmak için balkonların kapatılması, dış mekanda alternatif kullanımlar için verandaların birleştirilmesi, daha fazla mahremiyet için bahçe duvarlarının yükseltilmesi, izolasyon için çatı teraslarının kapatılması ve cephelerin kaplanması sayılabilir. Estetik olanlar ise; temel olarak boyamayla, kullanılan malzemenin rengiyle, pencere doğramalarıyla ilgilidir. Ancak, kullanıcıların estetik olmayan değişimlerde dahi, kullandıkları yöntem, malzeme kullanıcının kültür ve kişiliğini yansıtması açısından kayda değerdir. Özellikle konutlar dışında bahçenin de müdahale görmesi bunu kanıtlamaktadır. Kültürel coğrafyadaki bitki kompleksleri ve bahçeleri belirli bir etnik ve kültürel grubun, kültürel kimliğin, aile kimliğinin, kimliğin farklı biçimlerinin ve statü farklılıklarının göstergesidir (7). Bir başka deyişle; kontrolün ve yeterliliğin fonksiyonu olarak bireysel kimliğin gelişmişlik

düşüncesi toplu konutlar bahçelerin bir çok göze çarpan etkisini göstermektedir.

3.4. Farklı Sosyo-Ekonomik Durum ve Farklı Yorumlar :

"Uygulama bütçeyi takip eder (form follows funding)."
(Brand, 1994) (35)

Konutun 'toplu' denecek üretim şekline dönüşmesi sosyo-ekonomik nedenlerden kaynaklamıştır. Üst sosyo-ekonomik düzeye dahil aileler konut seçiminde sınırsız ekonomik özgürlüğe sahiptirler ve kentin en değerli bölgelerinde büyük arazi içinde villaları, alan olarak büyük çok katlı apartman daireleri vardır. Bu kesim çoğu zaman gereksinmeleri dışında alanlarının yerlerini ve gelişebilirlik düzeyini belirleme şansına sahiptirler. Bunlara karşın alt sosyo-ekonomik düzeye dahil olanlar ise, konut çevresi seçmek açısından kısıtlı olanaklara sahiptirler ve kiradan kurtulmak, başını sokabileceği bir ev sahibi olabilmek bu grup için yeterliyken; üst ve üst-orta düzeydeki gruplar için konut kişinin kimliğini, beğeni ve ilgilerini yansıtan bir anlam kazanmaktadır.

Ülkemizde özellikle üst ve orta gelir düzeyindeki bireylerin, son yıllardaki popülerliği nedeniyle kentin dış çeperlerindeki müstakil toplu konutları seçmesinde, konutlarında kişiselleştirme yoluyla, kendi kimliklerini ve sosyal statülerini yansıtabilme olanaklarını bulmaları da önemli bir faktördür. Bu konutların en önemli tercih sebebi; toprağa yakın yaşamak ve kentin olumsuz koşullarından uzaklaşmak olmasına rağmen, toplumsal statü ve ekonomik durumun bir göstergesi olan konut semtinin seçimi de önemli bir etken olmaktadır. Kentin uç semtlerinde kurulan bu müstakil toplu konut yerleşkelerinin popülerliği, birçok konut sahibinin kentteki mevcut konutunu değiştirmesine de neden olmuştur. Ayrıca, kooperatifleşme ve toplu konut imkanları da, konut sahibi olmak isteyen üst ve orta gelir düzeyindeki toplum üyeleri için etkileyici faktör olmaktadır.

Müstakil toplu konut türü yerleşimlerin, çok katlı yapılara oranla komşuluk ilişkilerindeki zayıflık, maliyetinin yüksekliği, kentin sosyal hayatından uzak olunması, güvenlik eksikliği gibi dezavantajlarına rağmen, kent çeperlerinde hızlı bir ivmeyle çoğalmakta ve özellikle son yıllardaki toplumdaki popülerlik oranları gittikçe artmaktadır (36).

Özellikle konut kooperatiflerinin üyelerine yarı-bitmiş konut teslim etmeleri, kullanıcıların konut dış cephelerinde ekonomik şartları el verdiğince rahat müdahale imkanı bulmalarına neden olmaktadır. Kullanıcının kendisi hakkında vermek istediği mesaj; özellikle kültür ve ekonomik durumu hakkında cephelerinde kullandığı malzeme ve renk değişmektedir.

Zamanın akımları, modaları, kullanıcının istekleri doğrultusunda cephelere yansımaktadır. Bu konutlara bakıldığında; cephede kullanılan malzeme ve renkler kullanıcının imajını ve zevklerini, ekonomik ve sosyal statüsünü yansıtmaktadır. Bu nedenle bu konutlarda kullanılan renk ve malzemelerde çeşitlilik ve farklılık yaratılarak, kişiselleştirme yoluyla kullanıcı kimliğinin ifadesi cephelerden rahatlıkla okunabilmektedir. İlgi çekmek ve farklılığını ortaya koymak için canlı ve parlak renkler kullanan kullanıcıların yanı sıra, özellikle dönemin moda olan kaplama malzemelerini sadece imaj yaratmak için kullananlar da mevcuttur.

Bu konutlarda yapılan müdahaleler, farklı sosyo-ekonomik düzeydeki kullanıcılara göre farklılaşmaktadır. Orta ve üst-orta gelir düzeyine sahip kullanıcılar, konutlarına müdahale ederken, düşük kaliteli malzemeler ve işçilik kullanmaktayken, üst gelir düzeyine sahip kullanıcıların ise; konutun orijinal halinden tanınamayacak kadar değişen, bilinçsiz uygulamalar yapmaktadırlar. Malzemenin çılgınca kullanımı, renklerin canlılığı ve çevreyle uyumsuzluğu, konutu bağlamından koparmaktayken, orta gelir grubuna dahil kullanıcılar tarafından önerilen çözümler orijinal tasarımın hala tanınıyor olması nedeniyle daha iyi görünmekle birlikte; her iki durum da kimliksiz konut ve çevre yaratmaktadır.

Bireyin değişen ekonomik koşulları, yaşam biçimlerine, dolayısıyla da konut ve konut yakın çevrelerine yansımaktadır. Şayet kullanıcıların harcamak için parası varsa, önce harcama içgüdülerini gidermek maksadıyla, sonra da varlıklarının bir göstergesi olarak bu parayı harcayacaklardır. Fakat Brolin'e göre çok fazla değişen yapılanmış çevreler başarısızlığa mahkumdurlar (37). Bu durum uyumsuzluğun, bir başka ifadeyle negatif kimliğin bir gösterimidir (34).

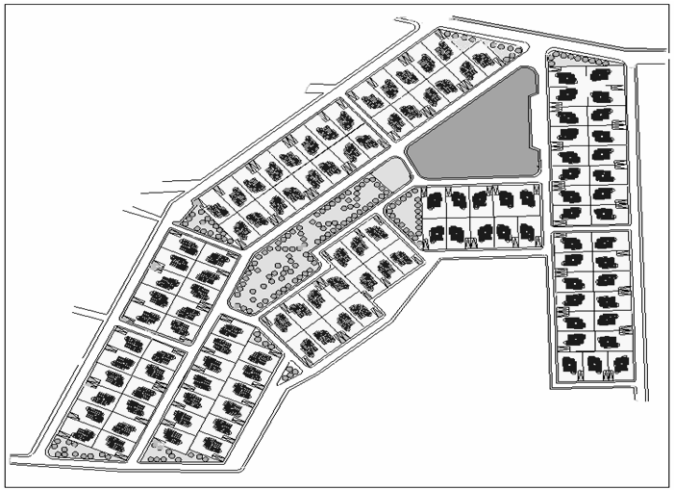
4. FARKLI MÜSTAKİL TOPLU KONUT ÖRNEKLERİNDE KULLANICI KİMLİKLERİNİN YANSITILMA ŞEKİLLERİ

Bu çalışma kapsamında 7 farklı müstakil toplu konut kooperatifi incelenmiştir. Ankara'daki üst ve orta gelirlilerin kentin merkezi semtlerine yakın konumlarda olması nedeniyle seçtikleri Beysukent, Ümitköy, Çayyolu ve Gölbaşı (İncek) kent ucu yerleşimlerinden seçilen bu örneklerde kullanıcılarının ekonomik olarak üst ve orta gelir düzeyine sahip olmalarına dikkat edilmiştir. Ayrıca sitelerin farklı konut tiplerine sahip olmaları da yapılan değişimlerin farklılığını ortaya koymak açısından dikkate alınmıştır. Müstakil tek konut (4 cepheli) Aydınlar Sitesi, ikiz evler (3 cepheli) Planlamacılar ve Atakent siteleri, sıra evler (2 cepheli) Seçkin, Beril ve Kafkas siteleri konutların farklı yerleşim modelleri nedeniyle tez çalışması kapsamında seçilmiş örneklerdir. Böylece farklı gelir düzeyine sahip kullanıcıların konutlarına müdahalelerindeki farklılıklar ortaya konulmuştur. Siteler incelenirken ilk önce konut kullanıcılarının profili çıkarılmıştır. Bunun için her konut sitesinin bağlı olduğu muhtarlıktan ev reislerinin yaşları, eğitim durumu, konutta oturma süresinin yanında mülkiyet durumu ve konutta oturan kişi sayıları da kullanıcı profili oluşturulmasında kullanılmıştır.

Konutlara yapılan müdahalelere bakıldığında genel olarak benzer olduğu görülmektedir. Bu müdahaleler ana giriş önü, zemin kat ekleri, bahçe ekleri, dış cephe kaplamasında yapılan değişimler, pencereler, balkonlar, çatı katı değişikliği ve korkuluklar olmak üzere genel olarak bütün sitelerde görülmektedir. Bu değişimlerin birçoğu gereksinimden kaynaklanmasına rağmen, gerek müdahale esnasında kullanılan malzeme ve gerekse de müdahale şekilleri kullanıcıların kişisel istekleri doğrultusunda yapıldığından kullanıcıların tercih ve kimliklerini yansıtmalarından dolayı önemli görünmektedirler.

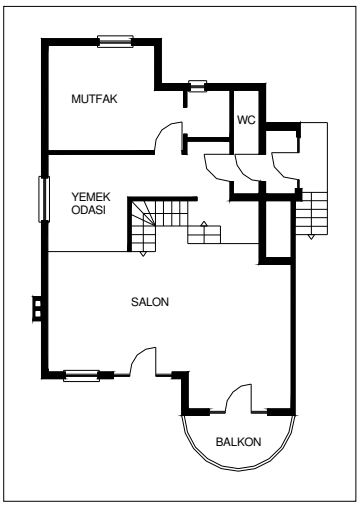
4.1. Aydınlar Sitesi :

Aydınlar sitesi Ankara Gölbaşı mevkiinde yer alan ve Ankara'nın önemli banliyölerinden biri olan İncek'te yer almaktadır. 117 villadan oluşan sitenin kullanıcılara teslim tarihi 1999'dur ve halen sadece 47 villa kullanılmaktadır. Kullanıcılar için geniş bir yeşil alan ve havuz tasarlanmıştır (Harita 4.1).

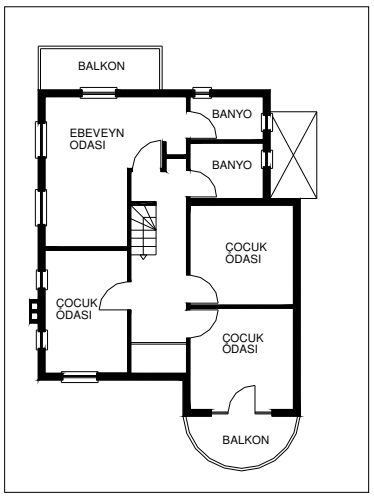

Harita 4.1. Aydınlar Sitesi Vaziyet Planı

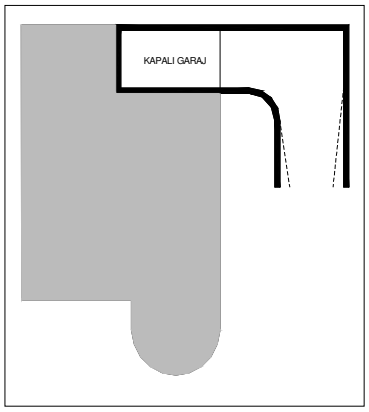
Aydınlar sitesi konutları zemin kat, birinci kat ve bodrum kattan meydana gelmektedir. Zemin kat; mutfak, kiler, wc, geniş bir salon ve yemek odasından oluşmaktadır. Oldukça geniş olan zemin kat kullanıcılar için yeterli görünen depolama mekanlarına olanak sağlamaktadır (Resim 4.1). Birinci kat ise, biri ebeveyn odası olmak üzere dört yatak odasından ve biri ebeveyn odasına ait olan iki banyodan meydana gelmektedir. İki adet balkon üst katta yer almaktadır (Resim 4.2). Konut kullanıcıları için konutların bodrum katlarında araçların girebilmesi için rampalı bir kapalı garaj yer almaktadır (Resim 4.3).

Resim 4.1. Zemin Kat Planı

Resim 4.2. Birinci Kat Planı

Resim 4.3. Bodrum Kat Planı

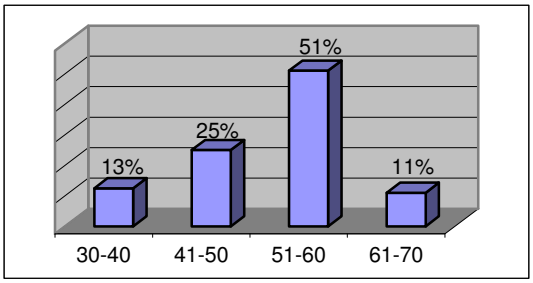
4.1.1. Aydınlar sitesi kullanıcı profili :

Aydınlar Sitesinin inşaatının yeni tamamlanmış olmasından dolayı konutlara sadece küçük bir yüzdenin yerleşmiş olduğunu görüyoruz. Konutlara yerleşmiş olan kullanıcılarının tamamı ev sahibidir.

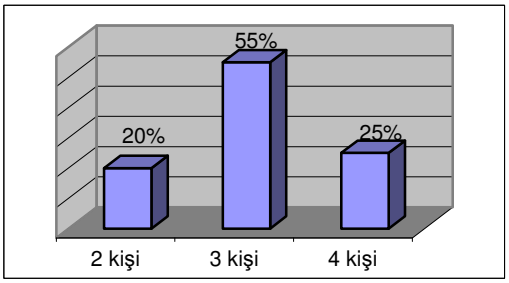
Muhtardan alınan bilgilere göre; ev reislerinin yaş ortalamasına bakıldığında 51-60 yaş aralığının en yüksek orana (%51) sahip olduğunu görmekteyiz. Bu oranı 41-50 yaş aralığındaki ev reislerinin takip ettiğini görüyoruz (%25) (Şekil 4.1). Bununla birlikte oturanların çoğunun çekirdek aile olduğunu ve 3-4 kişilik ailelerin bu konutları genel olarak tercih ettiği, yine sitenin bağlı bulunduğu muhtarlıktan alınan bilgilerle öğrenilmiştir (%55+%25) (Şekil 4.2).

Ev reislerinin eğitim durumuna baktığımızda üniversite ve yüksek okul mezunlarının oranı % 95 tir (Şekil 4.3).

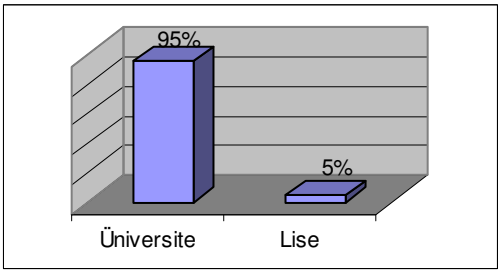
Oturma sürelerine bakıldığında ise, şuanda konutlarını kullananların %69'unun konutlar teslim edildiğinden veya takip eden bir yıl içinde konutlarına yerleştikleri görülmektedir (Şekil 4.4). İncelenen diğer sitelerin aksine Aydınlar Sitesi sadece 3-4 yıllık bir geçmişe sahiptir.

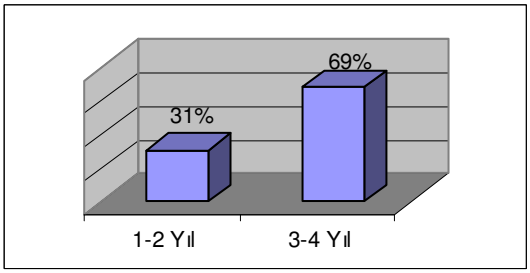
Şekil 4.1. Yaş (Aile Reisi)

Şekil 4.2. Konuttaki Kişi Sayısı

Şekil 4.3. Eğitim Durumu (Aile Reisi)

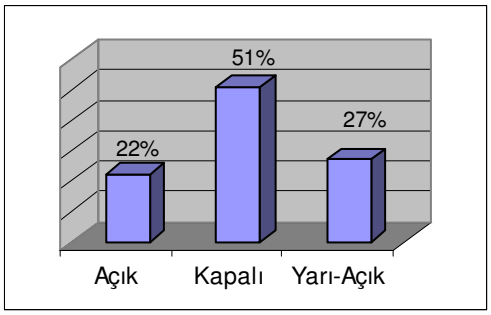
Şekil 4.4. Oturma Süresi

4.1.2. Konutlara yapılan müdahaleler :

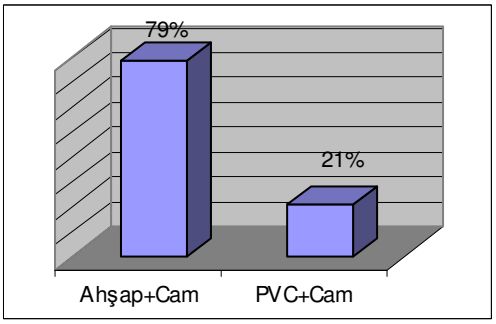
Ana Giriş Önüne Yapılan Değişimler :

Sitedeki konutlara bakıldığında genel olarak girişlerin kullanıcılar tarafından kapatıldığını (%51) veya üst kısmına saçak eklenerek (%27) daha tanımlı hale getirildiği gözlemlenmektedir (Şekil 4.5). Ana giriş mekanı önü kullanıcılar tarafından çoğunlukla ahşap+cam (%79) veya PVC + cam gibi malzemelerle (%21) kapatılmaktadır (Şekil 4.6). Üst saçak olarak da kullanıcıların ahşap + kiremit tercih ettikleri görülmüştür. Aşağıda bu

müdahalelerin site genelindeki yüzdeleri ve yapılan müdahaleleri gösteren örnek resimleri sunulmuştur (Resim 4.4).

Şekil 4.5. Konut Ana Girişi Kullanımı

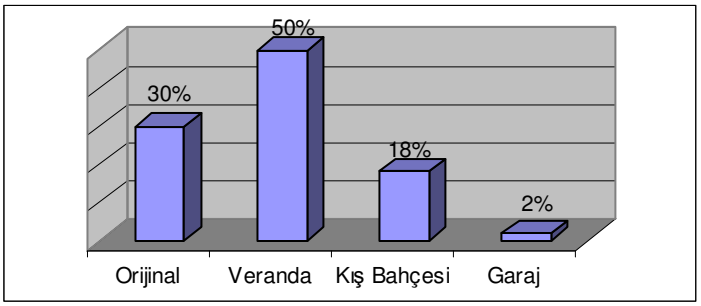
Şekil 4.6. Kapalı Girişlerde Tercih Edilen Malzemeler

ORJİNAL	DEĞİŞTİRİLMİŞ ÖRNEKLER	
		
a	b	c

Resim 4.4. Konut Ana Girişlerine Yapılan Değişimler
a)Orijinal b) Ahşap +Cam c) PVC + Cam

<u>Zemin Kata ve Bahçeye Yapılan Müdahaleler :</u>

Konutların zemin katlarında en çok yaptıkları müdahale veranda eklemek olmuştur (%50). Üstü genel olarak bitümlü levha veya kiremitle kapalı bu mekanların dışında; PVC +cam veya ahşap+cam ile kapatılmış kış bahçeleri de (%18) site genelinde kullanıcıların tercih ettikleri yöntem olarak görülmektedir. Çok nadir olsa da; mevcut garaj yerine bahçesinde üstü kapalı garaj yapanlar da bulunmaktadır (%2) (Şekil 4.7).

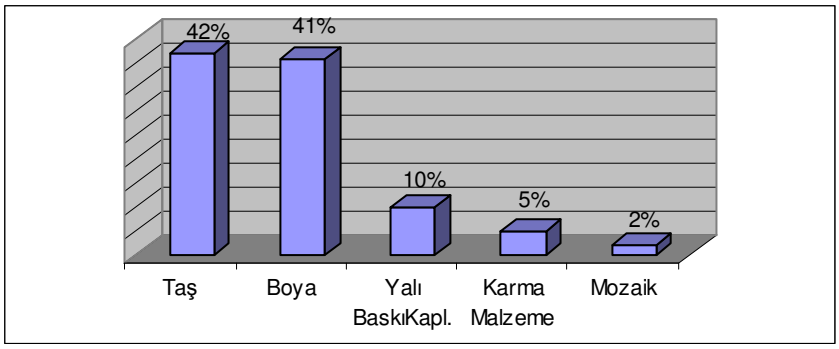
Şekil 4.7. Zemin Kata Yapılan Müdahaleler

ORJİNAL	DEĞİŞTİRİLMİŞ ÖRNEKLER		
			
a	b	c	d

Resim 4.5. Zemin Kata Yapılan Müdahale Örnekleri
a) Orijinal b) Veranda c) Kış Bahçesi d) Garaj

Dış Cephe Kaplamalarına Yapılan Müdahaleler :

Aydınlar sitesindeki konutlar kullanıcılarına dış cephe sıvası tamamlanmış şekilde teslim edilmektedir. Kullanıcıların cepheleri kendi tercihleri doğrultusunda değiştirdikleri görülmektedir. Kullanıcıların konut dış cephelerine kısmi veya tamamen taş kaplama uyguladıkları (%42), konut dış cephe rengini değiştirdikleri (%41), bazı kullanıcıların yalı baskı kaplama kullandıkları (%10), site genelinde çok az olmakla birlikte bazı kullanıcıların da mozaikle dış cephede farklı estetik tercihlere yöneldikleri görülmüştür (%2). Ayrıca birden fazla malzeme kullanarak konut dış cephelerinde müdahaleye gidilmesi de rastlanmıştır (%5) (Şekil 4.8).

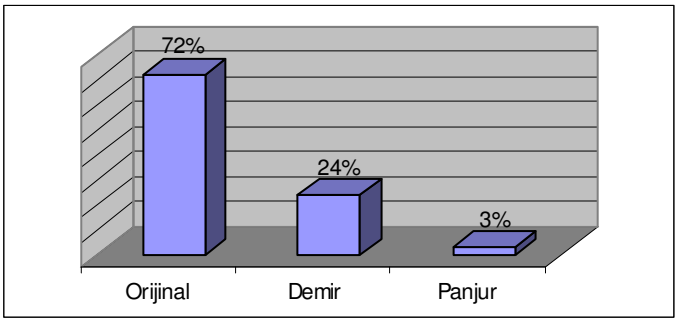
Şekil 4.8. Dış Cephe Kaplamalarında Kullanılan Malzemeler

ORJİNAL	DEĞİŞTİRİLMİŞ ÖRNEKLER	
		
a	b	c
		
d	e	f

Resim 4.6. Dış Cephe Kaplamalarında Yapılan Değişim Örnekleri
a) Orijinal b) Taş Kaplama c) Renk Değişimi
d) Yalı Baskı Kaplama e) Karma Malzeme f) Mozaik Kaplama

Pencerelere Yapılan Müdahaleler :

Pencerelere baktığımızda önceki siteler gibi çok fazla müdahale edilmediğini görmekteyiz. Kullanıcıların güvenlik nedeniyle pencerelere demir (%10), panjur (%3) ve ferforje ekledikleri (%15) görülmektedir (Şekil 4.9). Bunun yanında dış cephe kaplamalarına uygun olarak kullanıcıların pencere doğramalarının renklerinde de değişikliğe gittikleri görülmektedir.

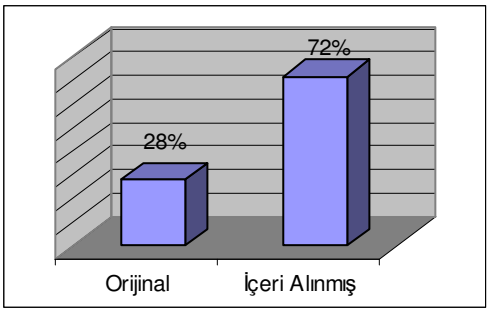
Şekil 4.9. Pencerelere Yapılan Müdahaleler

ORJİNAL	DEĞİŞTİRİLMİŞ ÖRNEKLER	
		
a	b	c

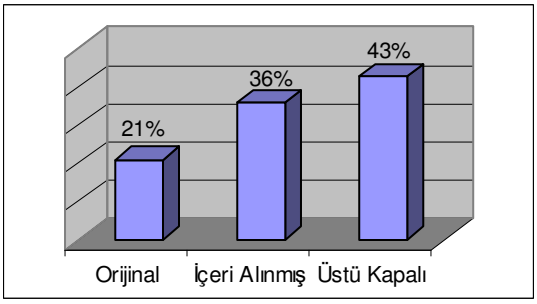
Resim 4.7. Pencerelere Yapılan Müdahaleler
a) Orijinal b) Demir c) Panjur

Balkonlara Yapılan Müdahaleler :

Aydınlar sitesinde kullanıcıların proje orijinalinde açık olarak tasarlanan balkonlara çok fazla müdahale ettikleri görülmektedir. Alt katta bulunan ve salona açılan balkon kullanıcıların büyük çoğunluğu tarafından içeri alınıp salonla birleştirilmiştir (%72) (Şekil 4.10). Üst kat balkon kullanımına baktığımızda ise; bu balkonların üstü kapatılıp kullanılmasının kullanıcılar tarafından en çok tercih edilen yöntem olduğu gözlemlenmektedir (%43), bununla birlikte bu balkonun da tamamen kapatılıp iç mekana katılması da yine kullanıcılar tarafından tercih edilmektedir. (Şekil 4.11)

Şekil 4.10. Alt Balkon Kullanımı

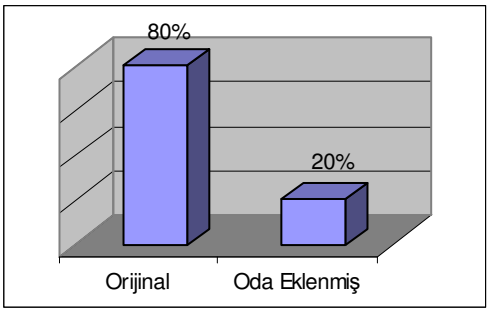
Şekil 4.11. Üst Balkon Kullanımı

ORJİNAL	DEĞİŞTİRİLMİŞ ÖRNEKLER		
			
a	b	c	d

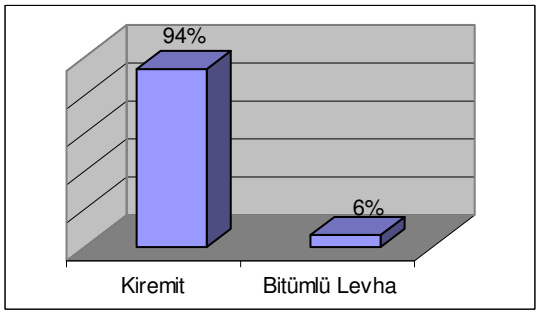
Resim 4.8. Balkonlara Yapılan Müdahale Örnekleri
a) Orijinal b) Alt Balkon ve Üst Balkon İçeri Alınmış
c) Üst Balkon İçeri Alınmış d) Üst Balkon üstü kapatılmış

Çatıya Yapılan Müdahaleler :

Aydınlar sitesinde bazı konutlara çatı katı eklendiği görülmektedir (Şekil 4.12). Ayrıca; genel olarak çatı kaplamasının malzemesinin kullanıcılar tarafından değiştirildiği görülmektedir. Renkli kiremit kullanarak (%94) dış cephedeki malzemeyle uyum yaratılmaya çalışılmasının yanında, kullanıcılar konutlarına yaptıkları diğer müdahalelerle birlikte (veranda, giriş kapaması vs) çatının malzemesini de bitümlü levha yaparak (%6) konutlarının genel görünümünde uyumu yakalamaya çalışmışlardır. (Şekil 4.13)

Şekil 4.12. Çatı Kullanımı

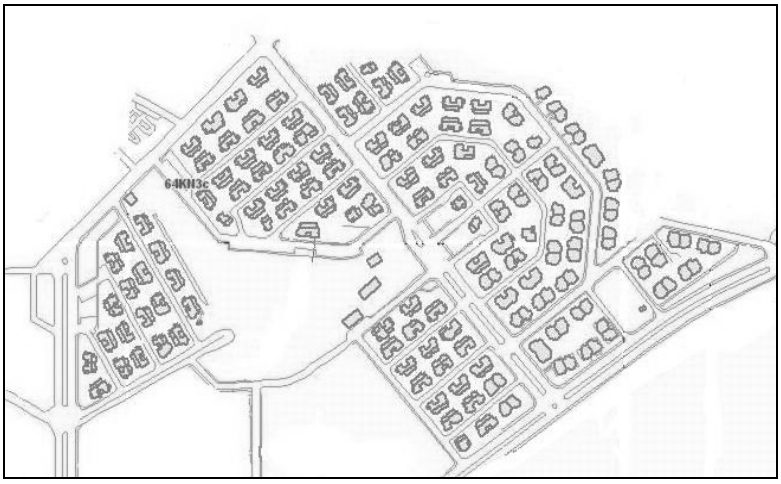
Şekil 4.13. Çatıda Kullanılan Malzeme

ORJİNAL	DEĞİŞTİRİLMİŞ ÖRNEKLER	
		
a	b	c
		
d	e	f

Resim 4.9. Çatılara Yapılan Müdahale Örnekleri
a) Orijinal b) Bitümlü Levha c) Kiremit Rengi Değişmiş
d) Orijinal e) Oda Eklenmiş f) Oda Eklenmiş

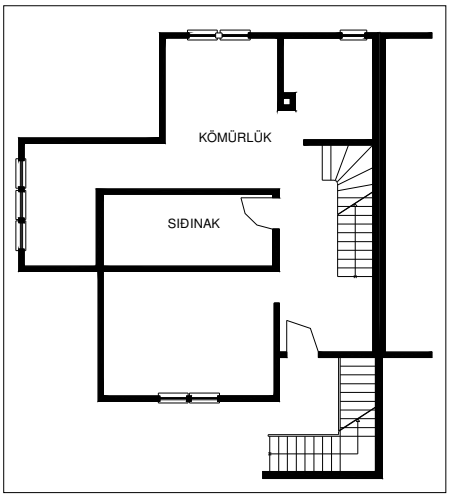
4.2. Planlamacılar Sitesi :

Ankara Planlamacılar Sitesi; Ankara – Eskişehir yolu ile Beykent arasında kurulmuştur. 284 adet konutun ikiz olarak tasarlandığı sitede, konutlar birbirlerinden düşük kotlu duvarlarla ayrılmış olup, site içinde sosyal tesisler ve yeşil alanlar için geniş alanlar bırakılmıştır.

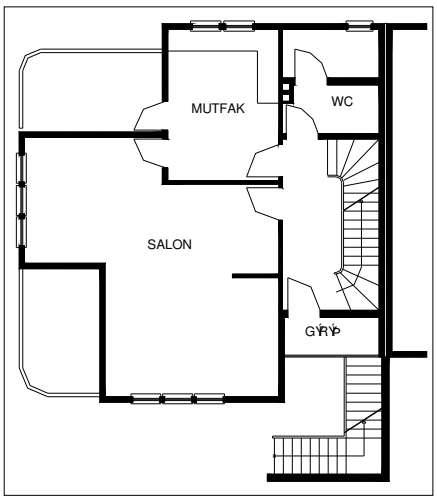

Harita 4.2. Planlamacılar Sitesi Vaziyet Planı

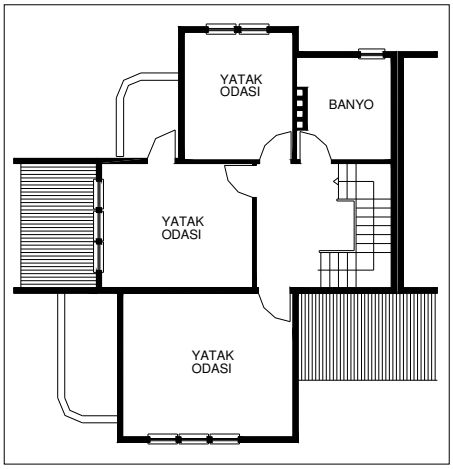
Sitede konutlar; bodrum ve çatı katı da dahil dört kattan oluşmaktadır. Zemin katta salon, mutfak ve wc yer almaktadır (Resim 4.10). Birinci katı, üç yatak odası ve bir banyo oluşturmaktadır (Resim 4.11). Çatı katı, yatak odası olarak tasarlanmıştır (Resim 4.12). Alt Zemin kat ise, sığınak ve kömürlük yer almaktadır (Resim 4.13). Zemin katta salon ve balkona açılan iki balkonun yanısıra, birinci katta da iki balkon bulunmaktadır. Konutlar diğer kooperatiflerin çoğunda olduğu gibi kullanıcılara yarı-bitmiş (dış sıvası bitmiş) şekilde teslim edilmiştir.

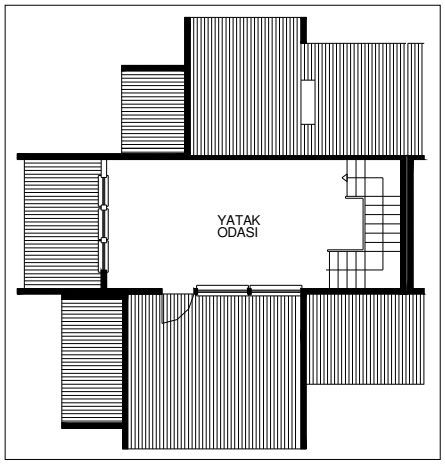
Resim 4.10. Alt Zemin Kat Planı

Resim 4.11. Zemin Kat Planı

Resim 4.12. Birinci Kat Planı

Resim 4.13. Çatı Kat Planı

4.2.1. Planlamacılar sitesi kullanıcı profili :

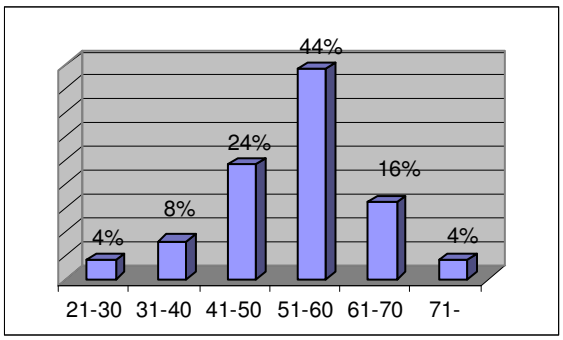
Ankara Planlamacılar Sitesi, kullanıcı profiline baktığımızda, aile reislerinin 51-60 yaş ortalamasında yoğunlaştığını görmekteyiz (%44). Bunu 41-50 yaş ortalaması izlemektedir (%24) (Şekil 4.14).

Aile tiplerine baktığımızda daha önceki sitelerde olduğu gibi Planlamacılar sitesinde de 3-4 kişilik çekirdek aile yüzdesinin yüksek olduğu belirlenmiştir (%62). Bu oranı 1-2 kişilik konut kullanıcıları izlemektedir (%18) (Şekil 4.15).

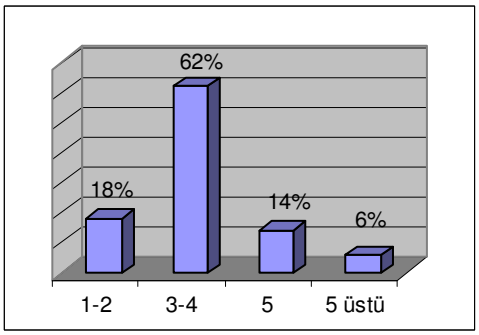
Bir diğer kullanıcı profili belirleyici kriteri olarak incelenen aile reisi eğitim durumunda ise üniversite mezunu olanlar en yüksek orana sahip olduklarını görmekteyiz (%84) (Şekil 4.16). Bununla birlikte kullanıcılarla yapılan ve anket niteliği taşımayan görüşmeler sonucunda site sakinlerinin büyük çoğunluğunun mühendis, mimar ve serbest meslek sahiplerinin oluşturduğunu görülmüştür. Yine yapılan birebir görüşmeler sonucunda kullanıcıların ekonomik yönden üst gelir düzeyine sahip oldukları sonucuna varılmıştır.

Planlamacılar sitesi de yine ev sahibi ve kiracı karşılaştırmasında, kullanıcıların büyük bir oranının kendi evlerini kullandıkları sitenin bağlı

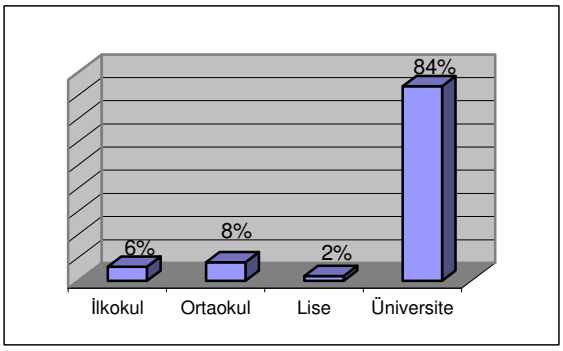
olduğu muhtarlıktan alınan bilgiler doğrultusunda belirlenmiştir (% 94) (Şekil 4.17).

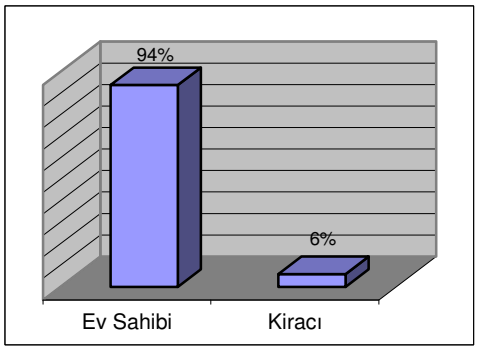
Şekil 4.14. Yaş (Aile Reisi)

Şekil 4.15. Konuttaki Kişi Sayısı

Şekil 4.16. Eğitim Durumu (Aile Reisi)

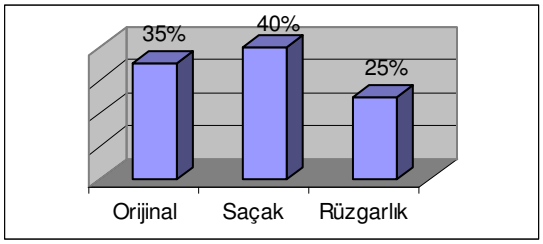

Şekil 4.17. Mülkiyet Durumu

4.2.2. Konutlar yapılan genel müdahaleler:

Ana Giriş Önüne Yapılan Müdahaleler :

Planlamacılar sitesindeki kullanıcıların sadece küçük bir yüzdesinin konut ana girişini orijinal haliyle kullandığı gözlemlenmiştir (%35). Projenin orijinalinde bulunan saçak, kullanıcılar tarafından yeteri kadar işlevli ve estetik olmadığı gerekçesiyle değiştirilmiştir. Site genelinde bu mekan ahşap konstrüksiyon üstüne kiremit veya bitümlü levhadan oluşan saçaklar (%40) veya PVC+camdan imal edilmiş rüzgarlıklarla (%25) kapatılmıştır (Şekil 4.18).

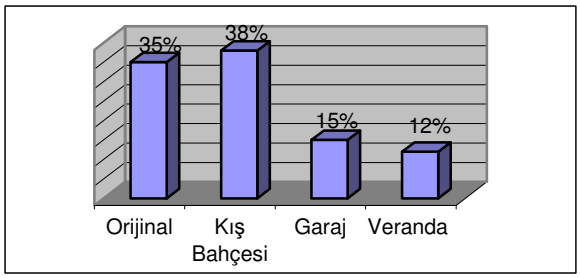
Şekil 4.18. Konut Ana Girişi Kullanımı

ORJİNAL HALİ	DEĞİŞTİRİLMİŞ ÖRNEK	
		
a	b	c

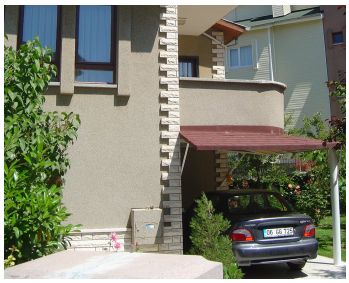
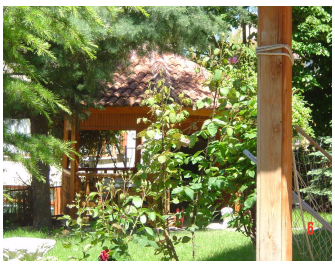
Resim 4.14. Konut Ana Girişlerine Yapılan Müdahale Örnekleri
a) Orijinal b) Saçak c) Rüzgarlık

Zemin Kat ve Bahçeye Yapılan Müdahale Yüzdeleri :

Planlamacılar Sitesi'ne genel olarak baktığımızda, en çok müdahale edilen yerlerden birinin zemin kat olduğu görülmektedir. Konutların oldukça geniş tasarlanmalarına rağmen, kullanıcıların konutlarına mekanlar ekledikleri görülmüştür. Özellikle balkonun altında bulunan açıklığın kullanımında Site genelinde farklılıklar gözlemlenmektedir. Balkon altındaki bu mekanı PVC+camla kapatıp kış bahçesi haline getirilmesinin site genelinde yaygın bir durum olmasına karşın (%38), bu mekanı saçakla kapatıp veranda olarak kullananlar (%12) veya garaj olarak değerlendirenlere de rastlanmaktadır (%15) (Şekil 4.19). Nadir olarak da kullanıcılardan bazıları bahçelerini çardak tarzı ahşap yapılarla değerlendirmişlerdir.

Şekil 4.19. Zemin Kata Yapılan Müdahaleler

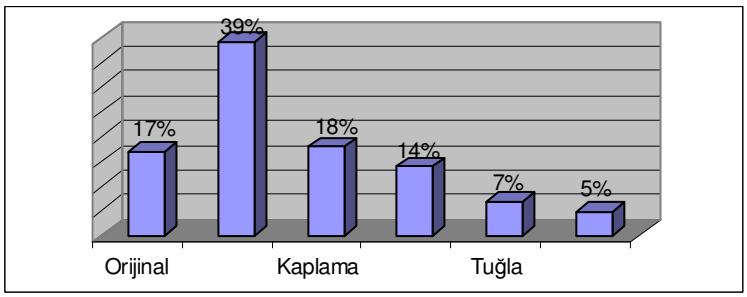
ORJİNAL	DEĞİŞTİRİLMİŞ ÖRNEKLER	
		
a	b	c
		
d	e	f

Resim 4.15. Zemin Kata Yapılan Müdahale Örnekleri
a) Orijinal b) Garaj c) Garaj d)Veranda
f) Kış Bahçesi g) Bahçeye Çardak Eki

Dış Cephede Yapılan Müdahaleler :

Planlamacılar sitesinde kullanıcıların konutlarını yarı-bitmiş olarak teslim almaları dış cephelerinde çok fazla müdahale yapabilme şansı tanımıştır. Kullanıcıların sadece çok az bir kısmı cepheyi orijinal halinde bırakırken (%17), dış cephede kullanıcıların tercih ettikleri kaplama malzemeleri ve uygulamalarının oldukça değişiklik gösterdiği görülmektedir. Kullanıcıların en çok müdahale ettikleri konutlarının rengi olmuştur (%39). Kaplama yapılması (%18), taş (%14), tuğla (%7) ve ahşap (%5) kaplamaları kullanıcıların genel

olarak tercih ettikleri yöntemlerdir (Şekil 4.20). Kullanıcılar arasında bir söz birliğinin sağlanmaması ve herkesin kendi tercihine göre renk ve malzeme belirlemesi sitenin genel görünümü oldukça değiştirmiş durumdadır.

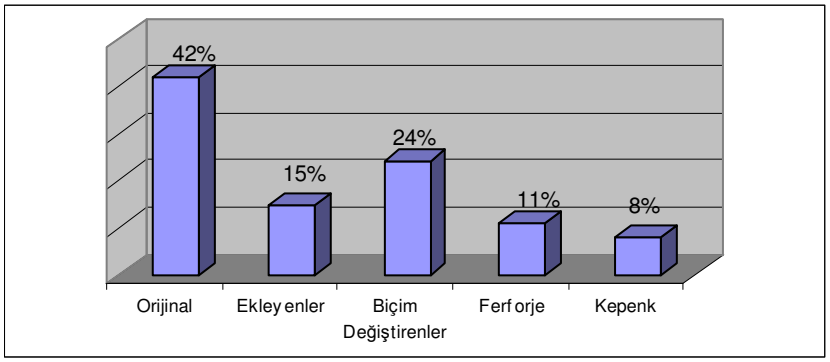
Şekil 4.20. Dış Cephe Müdahaleleri

ORJİNAL	DEĞİŞTİRİLMİŞ ÖRNEKLER	
		
a	b	c
		
d	e	f

Resim 4.16. Dış Cephede Yapılan Değişim Örnekleri
a) Orijinal b) Renk Değişimi c) Kaplama Malzemesi (PVC)
d) Taş Kaplama e) Tuğla Kaplama f) Ahşap Kaplama

<u>Pencerelere Yapılan Müdahaleler :</u>

Konutlardaki pencere kullanımlarına baktığımızda, dar pencere açıklıklarının kullanıcılar tarafından değişime uğradığını görmekteyiz. Kullanıcıların daha aydınlık mekanlar sağlamak için pencere ekledikleri (%15) veya pencere biçimini değiştirdikleri (%24) görülmektedir. Planlamacılar sitesinde diğer sitelere oranlara pencerelerin güvenlik açısından kapatılması daha az olmakla birlikte, çok düşük oranda olsa da kullanıcıların bazılarının kepenk kullandığı görülmüştür (%8). Bununla birlikte bazı kullanıcıların, sadece bodrum kattaki pencere açıklıklarını ferforje ile kapatmıştır (%11) (Şekil 4.21).

Şekil 4.21. Pencerelere Yapılan Müdahaleler

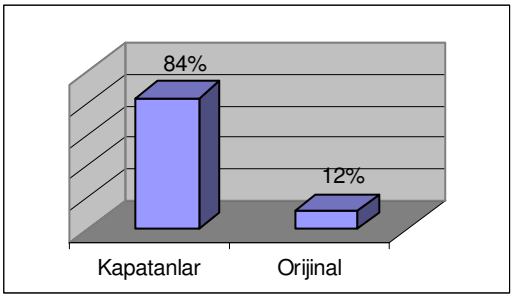
ORJİNAL	DEĞİŞTİRİLMİŞ ÖRNEKLER	
		
a	b	c
		
d	e	f

Resim 4.17. Pencerelere Yapılan Müdahale Örnekleri
a) Orijinal b) Pencere Eki c) Biçim Değiştirilmesi

d) Biçim Değiştirilmesi e) Kepenk f) Ferforje

Balkonlara Yapılan Müdahaleler :

Planlamacılar sitesinde dış mekanda en çok müdahale gören mekanlar balkonlardır. Gerek zemin kattaki, gerekse de birinci kattaki balkonların kapatılarak kullanıldığı görülmektedir. Balkonların PVC esaslı malzemelerle kapatılmasının yanısıra (%25), genel olarak tamamen duvarla örülerek kapatılmış ve zemin katta salonla, birinci katta ise yatak odalarıyla birleştirilmiş olduğu görülmektedir (%75). (Şekil 4.22)

Şekil 4.22. Balkon Kullanımı

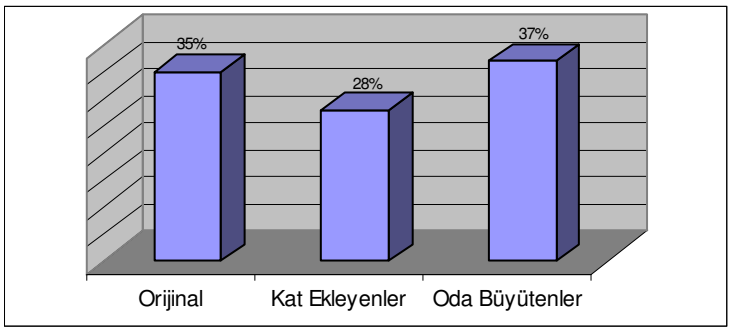
ORJİNAL	DEĞİŞTİRİLMİŞ ÖRNEKLER	
		
a	b	c

Resim 4.18. Balkonlara Yapılan Müdahale Örnekleri
a) Orijinal b) PVC+Cam ile Kapatılmış c) Mekana Katılmış

Çatılara Yapılan Müdahaleler :

Çatı katında yapılan müdahaleler, konutların görünümlerini farklılaştırması açısından oldukça önemli görünmektedir. 3+bodrum kattan oluşan konutlarda kullanıcılar çatı katındaki odayı büyüterek (%37) veya kat ekleyerek yaptıkları

müdahalelerde (%28) konutlarını orijinal tasarımdan oldukça uzaklaştırmaktadırlar (Şekil 4.23).

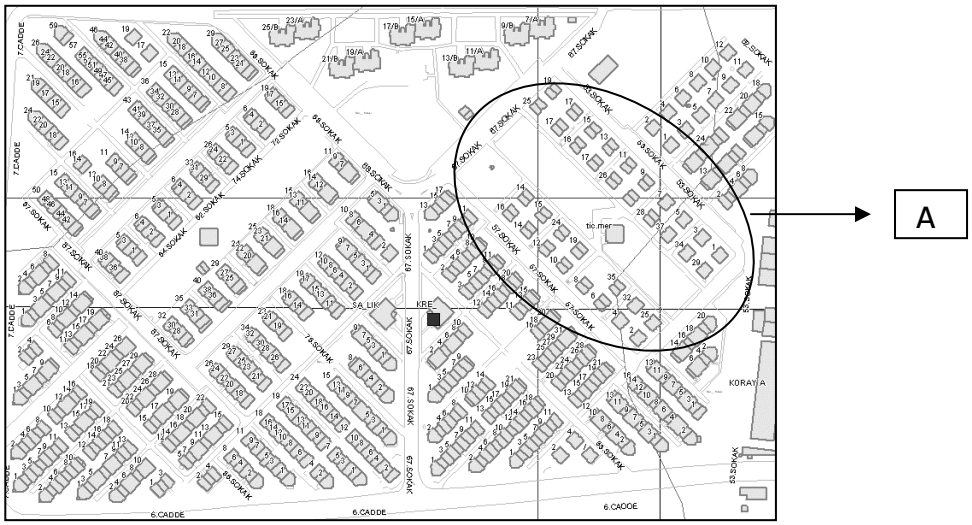
Şekil 4.23. Çatı Katında Yapılan Müdahaleler

ORJİNAL	DEĞİŞTİRİLMİŞ ÖRNEKLER	
		
a	b	c

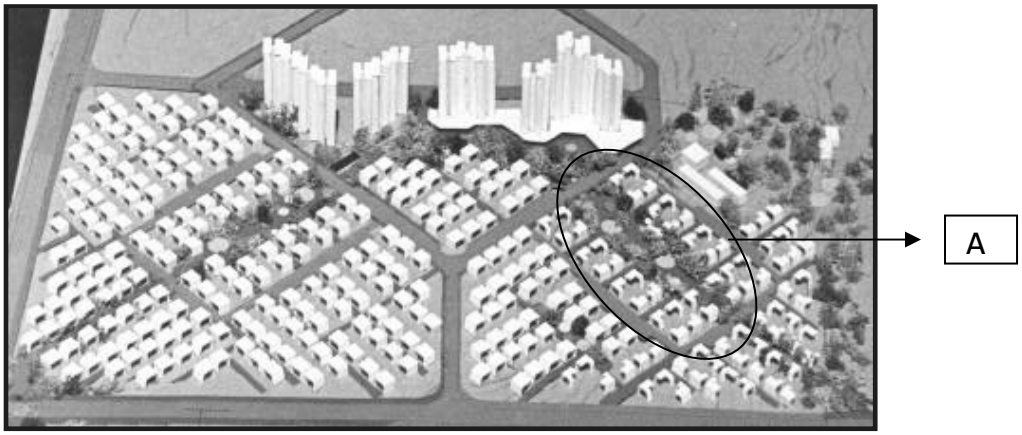
Resim 4.19. Çatı Katında Yapılan Müdahaleler
a) Orijinal b) Kat Ekleme c) Oda Büyütme

4.3. Barış Sitesi

Barış sitesi, Ankara ile Eskişehir illerini birbirine bağlayan karayolu üzerinde yer almaktadır. Cumhuriyet senatosu tarafından kurulan S.S. Bahçelievler Yapı Kooperatifi Barış sitesi 223 dönümlük bu araziyi almıştır. 1980'li yılların başında açılan yarışmayı Özgür Ecevit'in projesi kazanmıştır. 3 farklı tip villadan ve katlı konutlardan oluşan sitenin inşaatı 1986 yılında başlamış ve 7 yılda tamamlanmıştır. 280 dairelik 14 katlı 10 blok, 58 adet A tipi dubleks, 37 adet B tipi dubleks ve 447 adet C tipi dublekslerden oluşan Barış Sitesinde, müstakil konutlar birbirinden bağımsızdır ve bahçe sınırları düşük kotlu bir duvar yardımıyla belirlenmiştir.

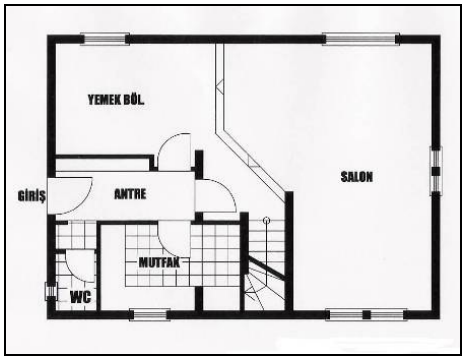

Harita 4.3. Barış Sitesi Vaziyet Planı

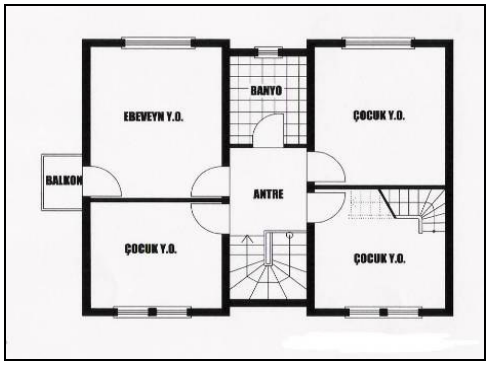

Resim 4.20. Barış Sitesi Maket Fotoğrafı

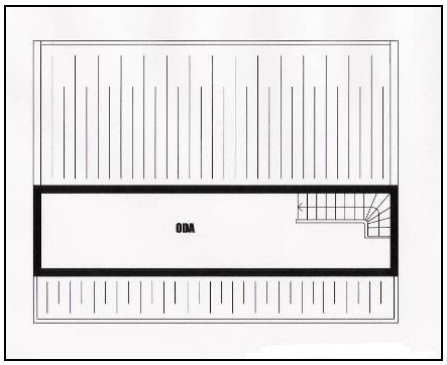
Çalışma kapsamında incelenen Barış Sitesi A tipi dubleks müstakil konutların planlarına baktığımızda zemin kat; kot farkıyla ayrılmış bir salon, yemek odası, mutfak, küçük bir antre ve wc'den oluşmaktadır (Resim 4.21). Konutun birinci katı ise; üç yatak odası, bir banyo ve bir ebeveyn yatak odasından meydana gelmektedir (Resim 4.22). Çatı katı ise kullanıcılara esnek bir kullanım sağlayacak şekilde boş bir mekan olarak teslim edilmiştir(Resim 4.23).

Resim 4.21. Zemin Kat Planı

Resim 4.22. Birinci Kat Planı

Resim 4.23. Çatı Katı Orijinal Planı

4.3.1. Barış sitesi kullanıcı profili

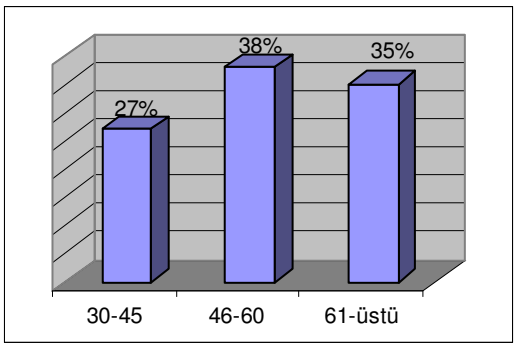
Muhtardan alınan bilgilere göre Barış Sitesi'nde yaşayan aile reislerinin yaş ortalaması 46-60 yaş arasıdır (%38). Bunu 61 yaş üstü takip etmektedir (%35). 30-45 yaş aralığı ise genel ortalamaya göre gayet düşüktür (%27). (Şekil 4.24)

Genel olarak konutları kullanan kişi sayısına bakıldığında 3-4 kişilik çekirdek ailelerin bu konutları kullandığı (%61), 5 kişi ve üstünün ise çekirdek aile ve büyükbaba ve/veya büyükannenin de katıldığı bir aile düzeni oluşturarak bu konutları tercih ettikleri görülmektedir (%3) (Bkz. Şekil 4.25).

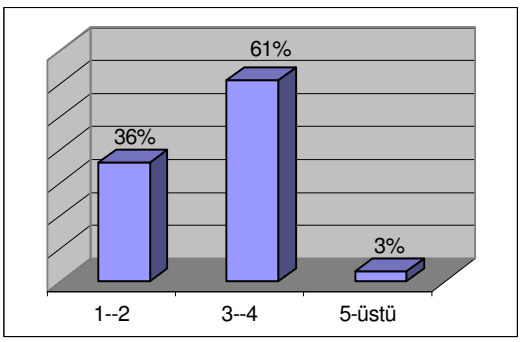
Bir diğer kullanıcı profili belirleyicisi olarak kullanıcıların eğitim durumları incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda üniversite mezunu olanların büyük bir oranı oluşturduğu (%84), lise mezunlarının ise az bir yüzdeye sahip oldukları

görülmüştür (%16) (Şekil 4.26). Bu konutlarda oturanların çoğunluğunun inşaat tamamlandığı tarihten itibaren oturdukları (%67), 6-10 yıllık süreç içinde taşınanlarla (%12), son beş yıl içinde bu siteyi tercih edenlerin oranları (%21) site genelinde oldukça azdır (Şekil 4.27).

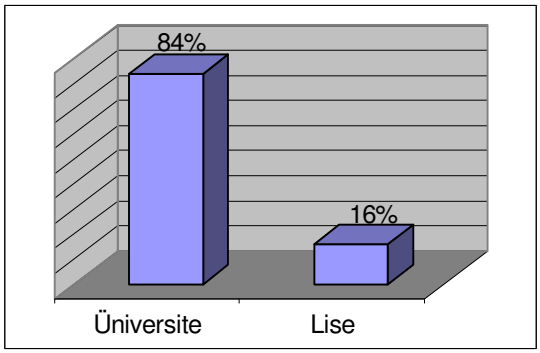
Sitede yaşayanların %80 inin ev sahibi olduğu ve kiracı ve lojman olarak konutların kullanılma yüzdesinin çok az olduğu belirlenmiştir (Şekil 4.28).

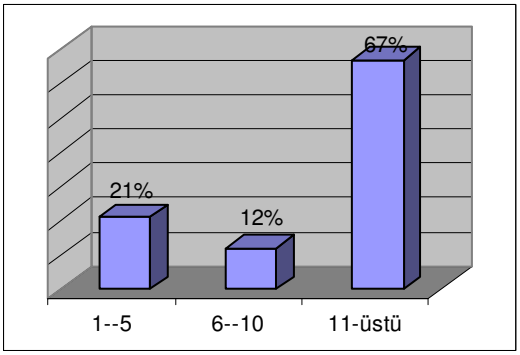
Şekil 4.24. Yaş (Aile Reisi)

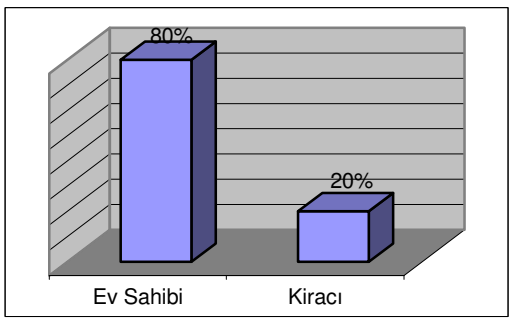
Şekil 4.25. Konuttaki Kişi Sayısı

Şekil 4.26. Aile Reisinin Eğitim Durumu

Şekil 4.27. Oturma Süresi

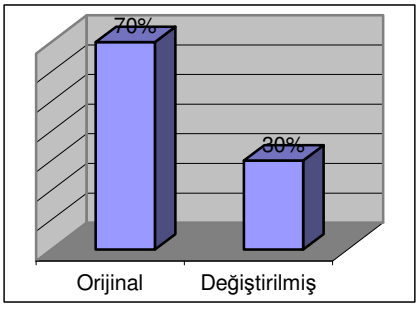

Şekil 4.28. Mülkiyet Durumu

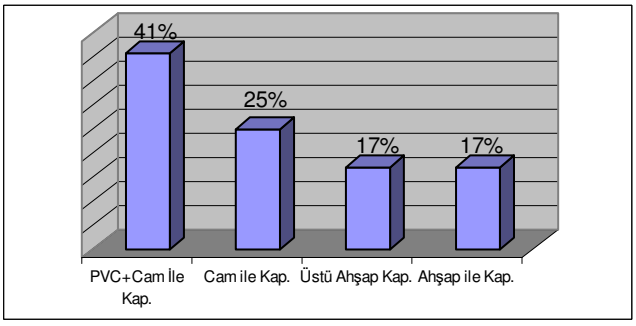
4.3.2. Konutlara yapılan müdahaleler

Ana Giriş Önüne Yapılan Değişiklikler :

Kullanıcıların konut girişlerine yaptığı müdahalelere baktığımızda, özellikle rüzgarlık ekleyerek giriş önünü kapalı bir mekan olarak kullananların yanısıra, kullanıcılardan bazılarının giriş kapısının önündeki mekanın üzerini -girişin daha tanımlı hale gelmesi için- bir saçakla örttükleri gözlemlenmiştir (%17). Ana giriş mekanı önü çoğunlukla PVC + cam malzemelerle (%41+ %25), veya ahşap (%17) ile kapatılmaktadır. Aşağıda bu müdahalelerin site genelindeki yüzdeleri (Şekil 4.29 ve Şekil 4.30) ve yapılan müdahaleyi gösterir resimleri sunulmuştur (Resim 4.24 ve Resim 4.25).

Şekil 4.29. Konut Ana Girişlerinin Kullanımı

Şekil 4.30. Konut Girişlerine Yapılmış Müdahaleler

ORJİNAL	DEĞİŞTİRİLMİŞ ÖRNEKLER	
		
a	b	c

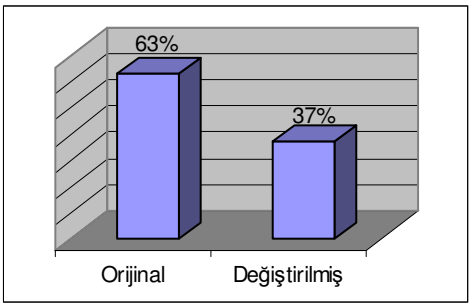
Resim 4.24. Konut Girişlerinde Yapılmış Müdahale Örnekleri
a) Orijinal b) PVC+Cam ile Kapatılmış
c)Cam ile Kapatılmış

ORJİNAL	DEĞİŞTİRİLMİŞ ÖRNEKLER	
		
a	b	c

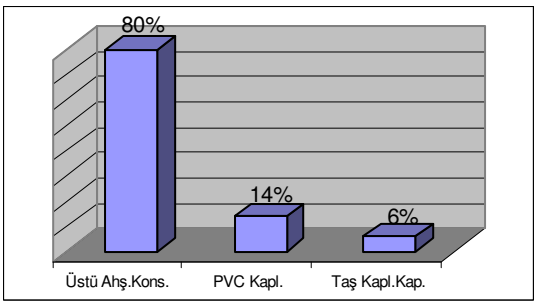
Resim 4.25. Konut Girişlerinde Yapılmış Müdahale Örnekleri
a)Orijinal b)Üstü Ahşap Saçak ile Kapatılmış
c)Ahşap Rüzgarlık ile Kapatılmış

Zemin Kata ve Bahçeye Yapılan Değişiklikler:

Zemin katlarda yapılan müdahalelere bakıldığında, birçok konutta yemek odasının küçültülüp, wc'nin yerinin değiştirildiği, böylece mutfağın genişletildiğini görüyoruz. Bunun yanısıra zemine kış bahçesi veya üstü kapalı teras eklenmesinin de kullanıcılar tarafından çoğunlukla başvurulan bir müdahale olduğu görülmektedir. Bu anlamda hiç bir değişiklik yapmayarak zemin katını olduğu gibi kullananlar ise halen oldukça fazladır (%63).(Şekil 4.30) Kullanıcıların yaptıkları müdahalelerin çoğunun (%80), üstü ahşap konstrüksiyonla kapatılarak oluşturulan yarı açık, yarı-kişisel kullanımlar oluşturmaktadır. Tamamen kapalı bir mekan olarak bu alanı konut iç mekanına dahil eden kullanıcı oranı %20 dir (%14 PVC ile, % 6 cam+taş kaplama) (Şekil 4.32).

Şekil 4.31. Zemin Kat Kullanımı

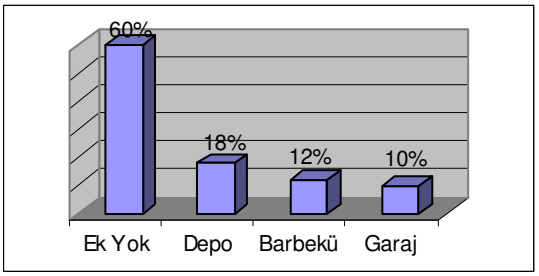

Şekil 4.32. Zemin Kata Yapılan Ekler

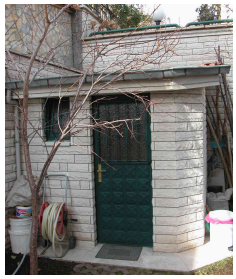
ORJİNAL	DEĞİŞTİRİLMİŞ ÖRNEKLER		
			
a	b	c	d

Resim 4.26. Zemin Katta Yapılan Değişim Örnekleri
a) Orijinal b) Üstü Ahşap Kons. Örtülü
c) PVC ile Kapatılmış d) Tuğla+Taş ile Kapatılmış

Peyzaj ve bahçe kapısının değiştirilmesi ve konutlar arasındaki duvarların yükseltilmesi gibi müdahalelerin yanı sıra site kullanıcılarının bahçelerine de ek mekanlar yaptırmışlardır (%40). Bu ekler geniş barbekü (%12), garaj (%10) veya depo (%18) şeklinde olmaktadır (Şekil 4.33).

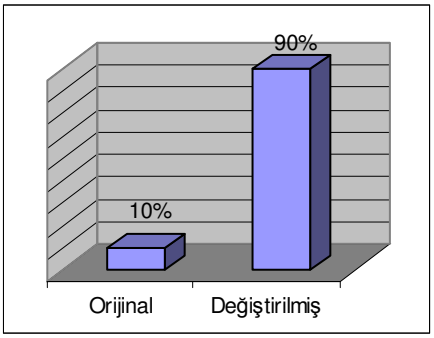
Şekil 4.33. Bahçeye Yapılan Ekler

ORJİNAL	DEĞİŞTİRİLMİŞ ÖRNEKLER		
			
a	b	c	d

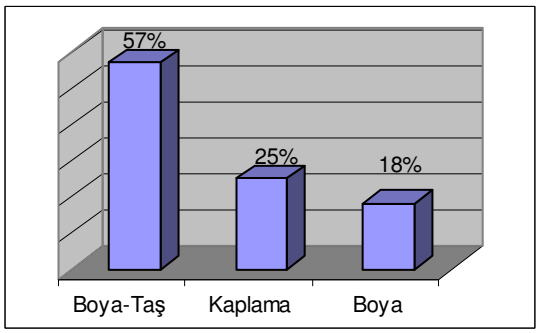
Resim 4.27. Bahçeye Yapılan Değişim Örnekleri
a) Orijinal b) Barbekü c) Depo d) Garaj

Dış Cepheye Yapılan Değişiklikler :

Konut kullanıcılarının %90'ının konut dış cephelerinde değişim uyguladıkları görülmektedir (Şekil 4.33). Bu değişimler renk değişimden, dış cephenin farklı malzemelerle kaplanmasına kadar şekillenmektedir. Kaplama malzemesi olarak taş en çok tercih edilen malzeme elemanıdır (%57). Yalı baskı (%25) ve renk değişimi (%18) kullanıcıların en çok başvurdukları diğer dış cephe değişimi olarak görülmektedir (Şekil 4.34). Yapılan değişimlere örnekler Resim 4.28'de gösterilmektedir.

Şekil 4.34. Dış Cephe Müdahalesi

Şekil 4.35. Dış Cephede Yapılan Değişimler

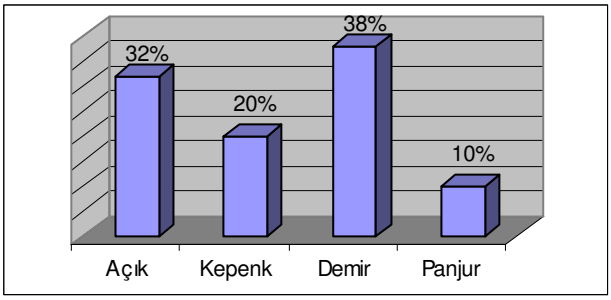
ORJİNAL	DEĞİŞTİRİLMİŞ ÖRNEKLER		
			
a	b	c	d

Resim 4.28. Dış Cephede Yapılan Değişim Örnekleri
a)Orijinal b) Renk+ Taş c) Kaplama d) Renk Değişimi

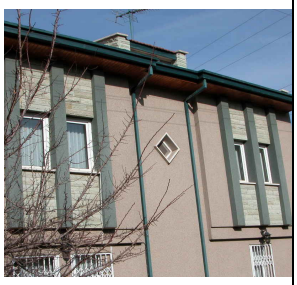
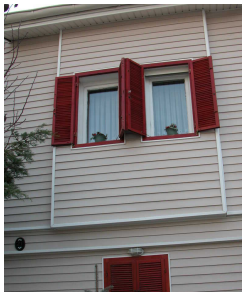
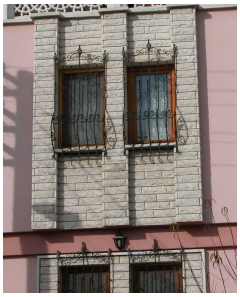
Pencerelere Yapılan Değişimler :

Dış cephede karşılaşılan bir diğer değişiklik ise pencerelerde görülmektedir. Pencerelerin güvenlik ve mahremiyet amaçlı olarak demir (%20), kepenk

(%20), ferforje (%18) veya panjurla (%10), kapatıldığı belirlenmiştir (Şekil 4.36). Yapılan müdahale örnekleri Resim 4.29'da gösterilmektedir.

Şekil 4.36. Pencerelerde Yapılan Müdahaleler

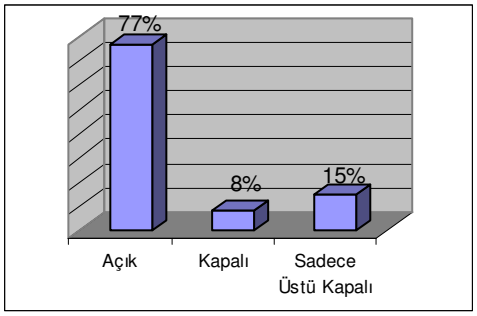
ORJİNAL	DEĞİŞTİRİLMİŞ ÖRNEKLER		
			
a	b	c	d

Resim 4.29. Pencerelere Yapılan Değişim Örnekleri
a) Orijinal b) Kepenk c) Demir e) Panjur

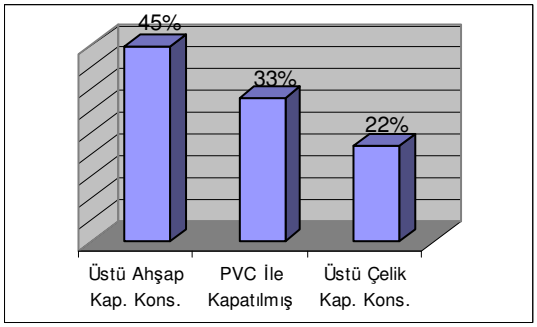
Balkonlarda Yapılan Değişiklikler :

Giriş üstünde yer alan balkon, kullanıcılar tarafından kapatılarak kullanılabilmektedir (%8). Kullanıcılar, balkonlarını, sadece üstünü kapatarak da kullanmaktadırlar (%15) (Şekil 4.37). Kullanıcıların birçoğu balkonlar kapatarak depo veya çamaşır kurutma maksatlı kullanmaktadır. Tamamen kapatılarak yapılan müdahalelerde kullanıcıların malzeme olarak PVC'yi tercih ettikleri görülmüştür (%33). Sadece üstü kapatılarak yapılan müdahalelerde ise kullanıcılar ahşap (%45) ve çelik konstrüksiyonu (%22) tercih etmişlerdir. (Şekil 4.38)

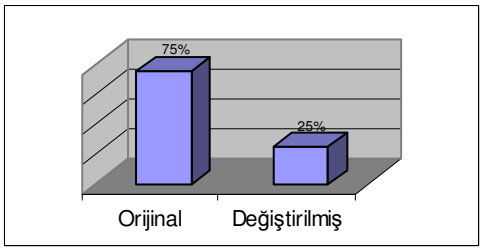
Balkon korkuluklarının bir kısmı (%25) kullanıcıların estetik ihtiyaçlarını karşılamak için metal ve prekast elemanlarla değiştirilmiştir (Şekil 4.39).

Şekil 4.37. Balkon Kullanımı

Şekil 4.38. Balkona Yapılan Müdahaleler

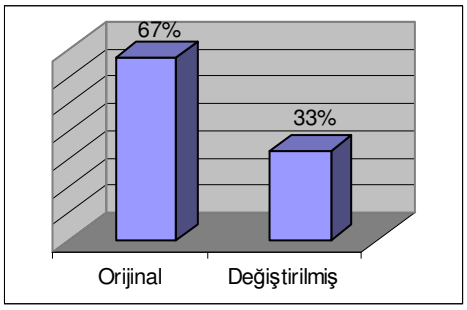
Şekil 4.39. Balkon Korkulukları Kullanımı

ORJİNAL	DEĞİŞTİRİLMİŞ ÖRNEKLER		
			
a	b	c	d

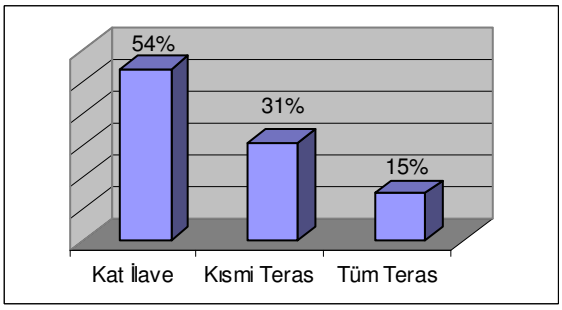
Resim 4.30. Balkonlara Yapılmış Değişiklik Örnekleri
a) Orijinal b) Üstü Ahşap Konstrüsiyonla Örtülü
c) PVC ile Kapatılmış d) Üstü Çelik Konstrüksiyonla Örtülü

Çatı Katı Değişimler :

Çatılar da kullanıcıların müdahale uyguladıkları mekanlar arasında yer almaktadır. Kullanıcıların %33'ü tarafından değiştirilmiş olan çatılarda yapılan müdahalelere baktığımızda, çatıya kat ilave edildiğini (%54), kısmi teras (%31) ve tam teras (%15) yapıldığını görmekteyiz (Şekil 4.41). Çatıda kullanılan orijinal kiremit bazı kullanıcılar tarafından bitüm esaslı levhalarla veya farklı kiremit (ör: çelik esaslı) örnekleri ile değiştirilmiştir. Resim 4.31'de kullanıcıların yaptığı bu değişikliklere ait örnekler gösterilmektedir.

Şekil 4.40. Çatı Kullanımı

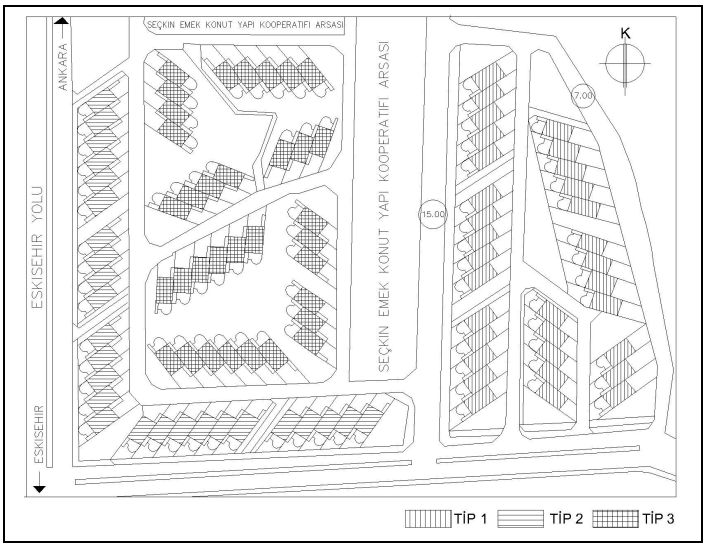
Şekil 4.41. Çatıya Yapılan Müdahaleler

ORJİNAL	DEĞİŞTİRİLMİŞ ÖRNEKLER	
		
a	b	c
		
d	e	f

Resim 4.31. Çatı Katına Yapılan Değişim Örnekleri
a) Orijinal b) Kat İlave c) Kat İlave
d) Orijinal e) Tam Teras f) Tam Teras

4.4. Seçkinler Sitesi :

Eskişehir yolu aksın üzerinde yer alan Çayyolu yerleşmesinde yer alan Seçkinler sitesi de bu çalışma kapsamında incelenmiştir. Şehir merkezine 22 km mesafe yer alan müstakil toplu konut yerleşimi, zemin ilişkisine bağlı olarak kesitlerde kendi içinde farklılaşan, fakat planları tamamen aynı olan üç farklı kullanıma sahip konut tipine sahiptir. Bahçe kotunun konutlarda farklılaşması, konut kullanımını da farklılaştırmıştır. Toplam 92 tane konuta sahip sitede, her konutun kendi bahçesi ve çevresi belirlenmiştir. Çayyolu'nda yer alan birçok müstakil toplu konut yerleşiminde olduğu gibi Seçkinler sitesinde de sosyal tesis olarak bir düzenlemeye rastlanmamıştır.

Harita 4.4. Seçkinler Sitesi Vaziyet Planı

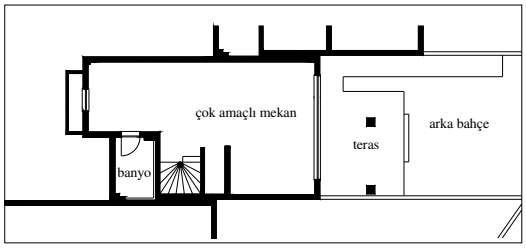
Seçkinler sitesi konut planlarına baktığımız zaman 4 katlı bir planlama görmekteyiz. Buna göre;

Tip 1: Ön bahçe kotu salon kotu ile aynı kotta, arka bahçe kotu bodrum kat ile aynı kotta olmak üzere planlanmışlardır. Bu tipte giriş kotu ön bahçe kotundandır. Bu kottan giriş yapıldıktan sonra bodrum katına inildiğinde, salon balkonunun ayaklar üzerinde yükselmesiyle oluşan bir gölgelik,

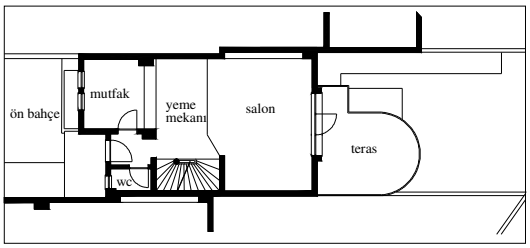
veranda ile arka bahçeye açılan bir kata (yarım bodrum) rastlanmaktadır (Resim 4.36).

Tip 2: Ön bahçe bodrum kotu ile aynı kotta, arka bahçe kotu ise salon ile aynı kottadır. Ön bahçe kotu, önündeki yol ile aynı kotta yada biraz altındadır. Bu tip konutlar Seçkinler Sitesi alt parselinde, Eskişehir Yolu ve Eskişehir Yolu'ndan Konutkent'e giden yola cephe verecek şekilde yerleşmişlerdir. Bu tipte salon kotuna giriş arka bahçe kotundan yükselen bir merdiven yardımıyla gerçekleşmektedir (Resim 4.37).

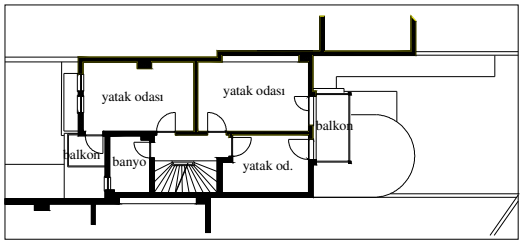
Tip 3: Tüm ön ve arka bahçe kotlarının bodrum katı hizasında olduğu plan tipidir. Tip 2 de olduğu gibi salon kotuna ön bahçeden merdiven yardımı ile yükselerek girilmek durumunda kalınmıştır. Bu tipte ayrıca, Tip 1'de olduğu gibi, arka bahçeye açılan veranda tasarımına da rastlanmaktadır. (Resim 4.38)

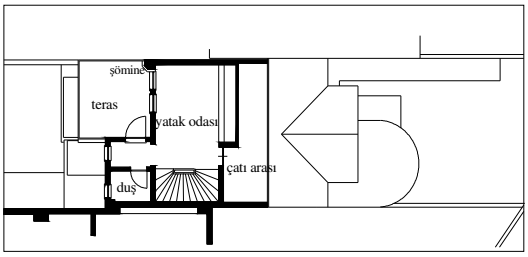
Resim 4.32. Alt Zemin Kat Planı

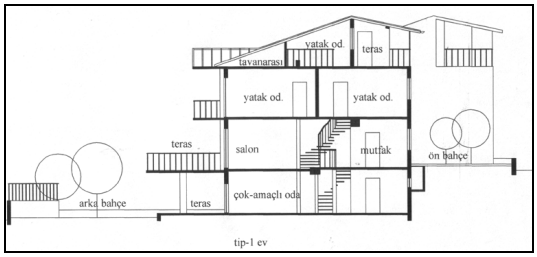
Resim 4.33. Zemin Kat Planı

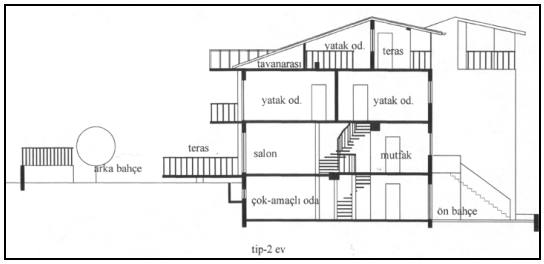
Resim 4.34. Birinci Kat Planı

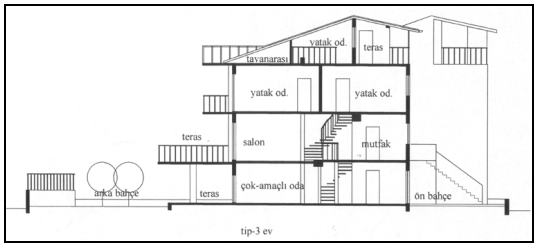
Resim 4.35. Çatı Katı Planı

Resim 4.36. Tip1 Kesit

Resim 4.37. Tip 2 Kesit

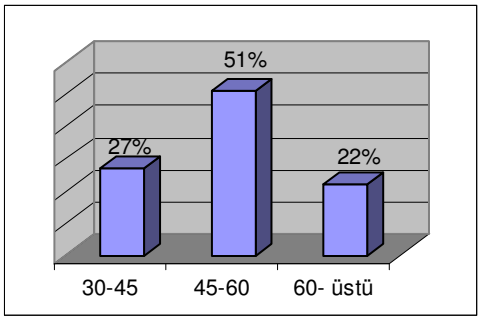
Resim 4.38. Tip 2 Kesit

4.4.1. Seçkinler sitesi kullanıcı profili :

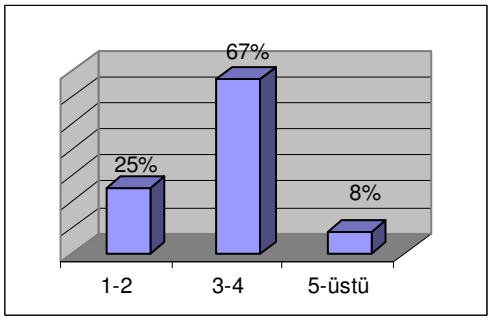
Seçkinler sitesindeki konut profiline baktığımızda, muhtardan alınan bilgiler ışığında aile reisleri arasında 45 - 60 yaş arası olanların yüzdesinin (%51) oldukça fazla olduğunu görüyoruz (Şekil 4.42). Bununla birlikte yine diğer incelenen sitelerde olduğu gibi çekirdek aile olarak adlandırdığımız 3-4 kişilik ailelerin en yüksek yüzdeye sahip olduğunu görmekteyiz (%67). Bu oranı 1-2 kişilik genellikle emekli karı-kocadan oluşan aileler izlemektedir (%25) (Şekil 4.43). Aile reislerinin eğitim durumuna bakıldığında ise; %70 ile yine en yüksek orana sahip olan üniversite mezunları sahiptir (Şekil 4.44).

Seçkinler sitesindeki konutlarda ikamet edenlerin %69'unun ev sahibi olduğunu görmekteyiz (Şekil 4.45). Ayrıca son beş yıl içinde siteye taşınanlar %73 oranla en yüksek orana sahip olmaktadırlar. Bununla birlikte kullanıcılarla birebir görüşüldüğünde, henüz kooperatif halindeyken seçkinler sitesini seçenlerin daha fazla olduğunu görmekteyiz (Şekil 4.46).

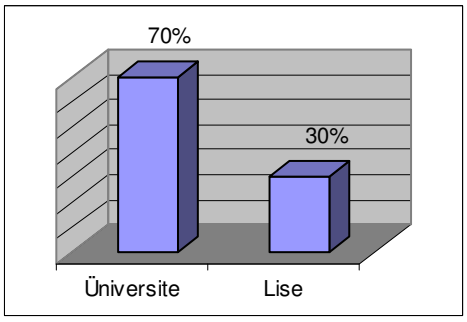
Yine bu görüşmeler sonucunda kullanıcıların %50'sinin gelirlerini orta düzey, %50'sinin ise orta üstü olarak niteliklerini belirtmek gerekmektedir. Bunun yanı sıra birçok ev sahibinin konutlarını yalnızca yaz aylarında kullandıkları tespit edilmiştir.

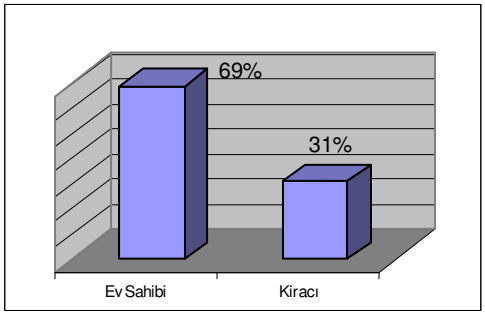
Şekil 4.42. Yaş (Aile Reisi)

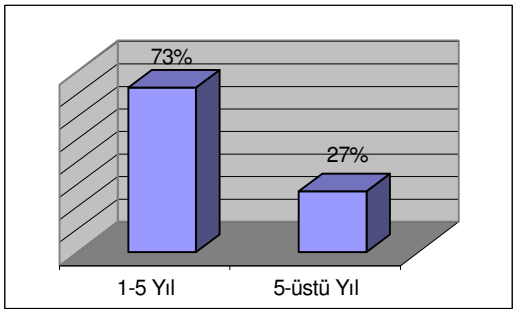
Şekil 4.43. Konuttaki Kişi Sayısı

Şekil 4.44. Eğitim Durumu (Aile Reisi)

Şekil 4.45. Mülkiyet Durumu

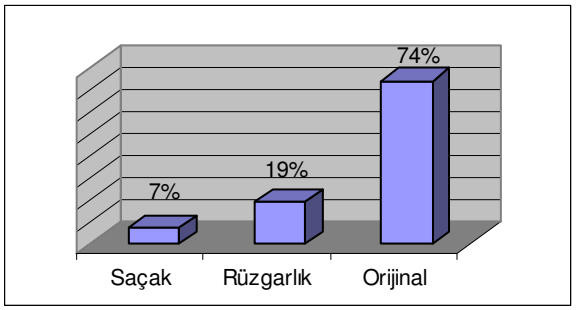

Şekil 4.46. Oturma Süresi

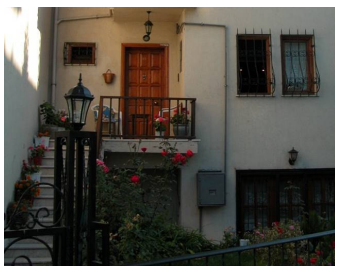
4.4.2. Konutlara yapılan müdahaleler :

Ana Girişe Yapılan Müdahaleler:

Seçkinler sitesindeki konutların giriş mekanları incelendiğinde diğer sitelere oranla giriş mekanlarına çok fazla müdahale yapılmadığı gözlemlenmektedir. Kullanıcılarla yapılan görüşmeler sonrasında; giriş mekanını yeterli bulmamalarına rağmen, site imar ruhsatının henüz alınamamış olması gibi kanuni nedenlerden dolayı bu mekana müdahale yapamadıklarını belirtmişlerdir. Site genelinde oldukça az bir orana sahip olsa da, bazı kullanıcıların girişlerine PVC ile rüzgarlık (%19), bazılarının ise saçak yaptıkları görülmektedir (%7) (Şekil 4.46). Saçak eklemenin temel nedeni çatıdan gelen toz, kuş pisliği gibi istenmeyen çöpün önüne geçilmek istenmesidir.

Şekil 4.47. Ana Giriş Kullanımı

ORJİNAL	DEĞİŞTİRİLMİŞ ÖRNEKLER	
		
a	b	c

Resim 4.39. Konut Ana Girişlerine Yapılan Müdahale Örnekleri
a) Orijinal b) Saçak c) Rüzgarlık

Zemin Kata Yapılan Müdahaleler :

Genel olarak site yerleşim planı üzerinde 3 farklı zemin ilişkisinin olması her tipin kullanıcısının genelde benzer olmakla beraber farklılaşan uygulamalar sergiledikleri görülmüştür. Yarım bodrumlu tipte (Tip1 ve Tip3) konutlarda salon cephesinde dairesel büyük balkonun altında bir kat çıkmaktadır. Bu alt zemin katta salon önü balkonunu kapatarak kullanan sadece bir kullanıcıdır. Diğer bir küçük değişiklik ise Tip3 konutlarda salon balkonu ile bahçe kotunun döner merdiven ile bağlanması olmuştur. Tip1 konutlarda bu uygulamaya rastlanmamıştır. Tip2 ve Tip3 konutlarda ana giriş kotuna merdivenle çıkılmaktadır. Bu merdiven altı çoğu kullanıcı tarafından kapatılarak depo olarak kullanılmaktadır. Bunun harici zemin kotunda özellikle giriş katında ana giriş kapısı önüne yapılan kapatma harici başka bir müdahaleye rastlanmamıştır.

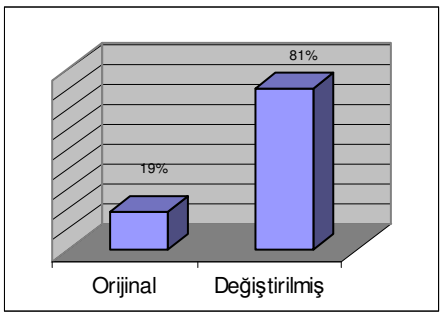
ORJİNAL HALİ	DEĞİŞTİRİLMİŞ ÖRNEK	
		
a	b	c

Resim 4.40. Bahçe Kullanım Örnekleri
a)Orijinal b) Alt Zemin Kat Balkonunun Kapatılmış
c) Salon Terasına Döner Merdiven Eklenmiş

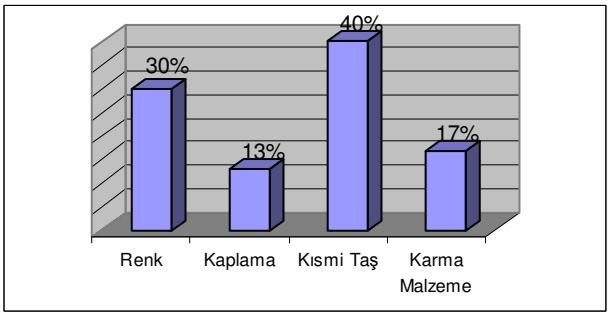
Dış Cephe Kaplamalarına Yapılan Müdahaleler :

Site geneline bakıldığında, kullanıcıların çoğunluğunun (%81) konutlarının dış cephe kaplamalarına veya renklerine müdahale ettikleri görülmektedir (Şekil 4.48). Özellikle kısmi taşın, konutların hem daha estetik görünmesini, hem de yalıtım sağlaması bakımından kullanıcıların %57'si tarafından tercih edildiği görülmüştür. Ayrıca kullanıcıların bazılarının (%30) ise konut

renklerini kişisel tercihleri doğrultusunda civciv sarısı veya şeker pembesi gibi ilgi çekici renklere boyaması diğer konutlarda oturanlar tarafından yadırganan ve eleştirilen sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Kaplamanın ise diğer konut sitelerine oranla daha az tercih edildiği görülmektedir (%13) (Şekil 4.49).

Şekil 4.48. Dış Cephe Kullanımı

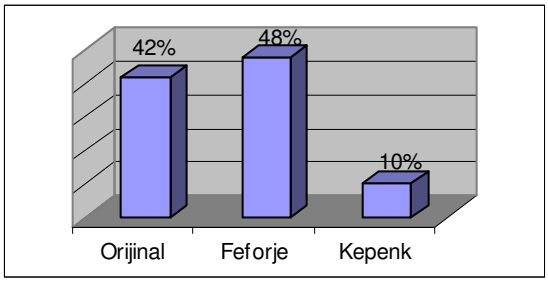
Şekil 4.49. Cephede Yapılan Değişimler

ORJİNAL	DEĞİŞTİRİLMİŞ ÖRNEKLER	
		
a	b	c
		
d	e	f

Resim 4.41. Dış Cephe Değişimleri
a) Orijinal b) Renk Değişimi c) Kaplama
d) Kısmi Taş Uygulaması e) KısmiTaş Uygulaması
f) Karma Malzeme

Pencerelere Yapılan Müdahaleler :

Seçkinler Sitesinde genel olarak güvenlik nedeniyle pencerelere müdahale yapıldığı ve kullanıcıların pencerelerini demir (%48) veya kepenkle kapattıkları (%10) görülmüştür (Şekil 4.50).

Şekil 4.50. Pencerelere Yapılan Müdahaleler

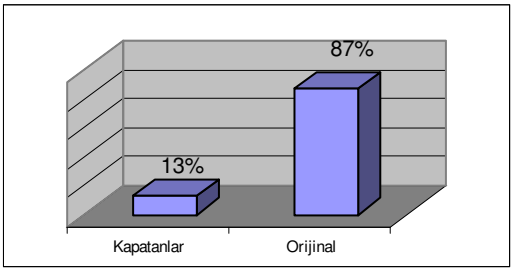
ORJİNAL	DEĞİŞTİRİLMİŞ ÖRNEKLER	
		
a	b	c

Resim 4.42. Pencerelere Yapılan Müdahale Örnekleri
a) Orijinal b) Ferforje c) Kepenk

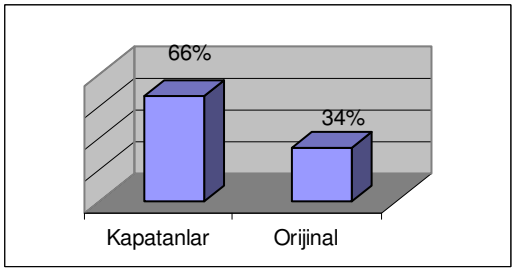
Balkon ve Teraslara Yapılan Müdahaleler :

Balkon (%13) ve çatı terası (%34) kapatımı Seçkinler Sitesi'nde en çok karşılaşılan müdahaledir (Şekil 4.51 ve Şekil 4.52). Fakat yatak odası balkonunun PVC esaslı malzemelerle kapatılması site genelinde çok tercih edilen bir yöntem değildir. Kullanıcılarla yapılan görüşmelerde, terasın kullanışsız olduğunu, iyi yalıtım yapılmadığı için teras altındaki yatak odasının kışın ısınamadığını belirtmişlerdir. Temel kapatma nedeni ise ısı kaybını önlemektir. Konutun daha fazla m^2 ye ihtiyacı olduğundan kaynaklı bir müdahale değildir. Yatak odası balkonlarından salon cephesinde yer alan balkon dışarıya kapı ile açılmakta, odayı havalandırabilme amaçlı pencere

bulunmamaktadır. Bu balkonun kapatılması ile balkon kuş pisliğinden korunabilecek, hem de rahatlıkla havalandırılabilecektir. Bu uygulama sonucu yatak odaları daha derin ve karanlık bir mekan haline dönüştüğünden yaygın değildir. Zira kullanıcılar bu cephedeki iki yatak odasının da karanlık olmasından şikayet etmekte, ruhsat alındıktan sonra pencere açmaya meyilli görülmektedirler.

Şekil 4.51. Balkon Kullanımı

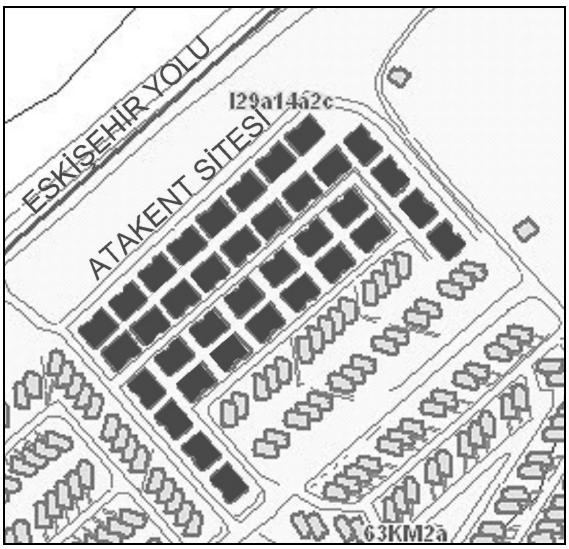
Şekil 4.52. Teras Kullanımı

ORJİNAL	DEĞİŞTİRİLMİŞ ÖRNEKLER	
		
a	b	c
		
d	e	f

Resim 4.43. Balkon ve Teraslara Yapılan Müdahale Örnekleri
a) Orijinal b) Alt Balkon ve Çatı Terası Kapatılmış
c) Çatı Terası Kapatılmış
d) Orijinal e) Üst Balkon Kapatılmış f) Çatı Terası Kapatılmış

4.5. Atakent Sitesi :

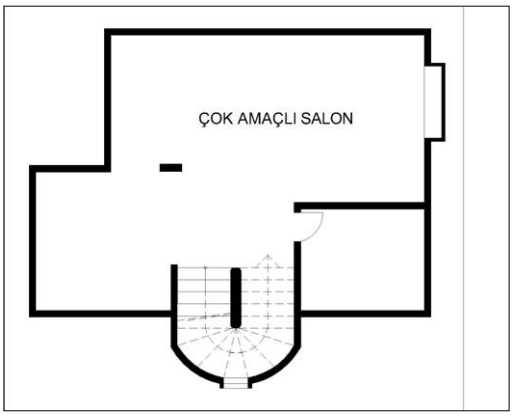
Atakent sitesi, Ankara ilini Eskişehir'e bağlayan karayolu üzerinde şehir merkezine yaklaşık 22 km. uzaklıkta, 72 konutluk bir konut sitesidir. Sitede, müstakil ön ve arka bahçeli, tek yüzlerinden yapışık ikili sıralanmış konutlar yer almaktadır. Seçkinler Sitesi'ne çok yakın olan bu yerleşim örneği konut plan şeması Çayyolu bölgesinde özgündür ve benzer plan tipine rastlanmamıştır. Benzer birçok müstakil konut kooperatifi gibi, Atakent sitesinde de sosyal tesis olarak bir düzenlemeye rastlanamamıştır.

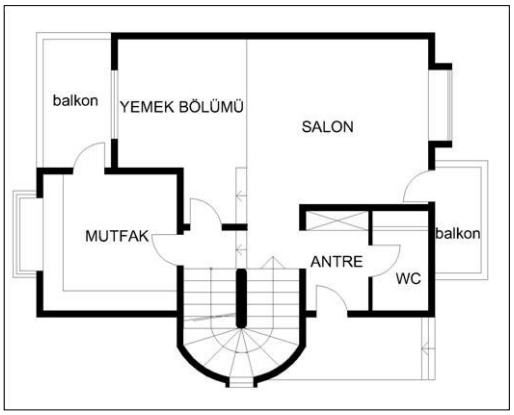
Harita 4.5. Atakent sitesi vaziyet planı

Site içindeki tüm konutlar aynı plan tipine sahiptir. Zemin kat; salon ve oturma köşesinden 30 cm yükseltilmiş yemek yeme bölümü, mutfak, antre, wc ve mutfaktan çıkılan bir balkon olarak tasarlanmıştır (Resim 4.45). Birinci kat; üç yatak odası ve bir tanesi ebeveyn odasıyla bağlantılı iki banyodan meydana gelmektedir (Resim 4.46). Çatı katı; yatak odası ve depo, bodrum kat ise çok amaçlı bir mekan ve kilerden oluşmaktadır (Resim 4.47). Kullanıcıların Seçkinler Sitesi'nde olduğu gibi mevsime göre kullanım önceliğini farklı katlara tanıdıkları belirlenmiştir. Fakat burada alt zemin kat (yarı-bodrum ilişkisi) yoktur ve kullanıcılar bodrum katı oturma maksatlı (bazen yemek

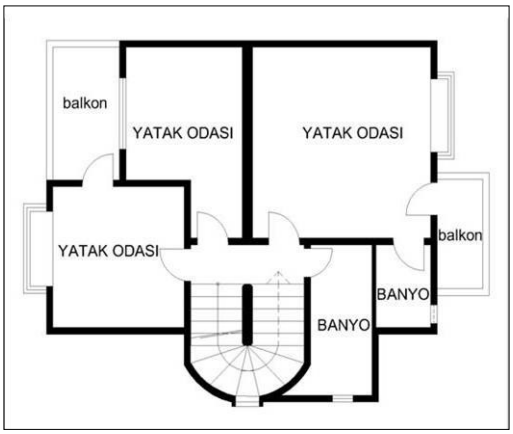
yeme) kullanmaktadır. Bodrum kışın sıcak, yazın serin olduğu gerekçesiyle oldukça popüler bir mekandır denilebilir. Diğer örneklerde olduğu gibi kooperatif yönetimi tarafından yapılar kullanıcısına yarı-bitmiş olarak teslim edilmiş ve bodrum kat kullanıcısının farklı ihtiyaçlarına göre şekillenebileceği, boş tanımsız bir mekan olarak tasarlanmıştır. Bu katın kullanıcısına sunmuş olduğu esneklik; farklı fonksiyonlar için farklı mekanlar konut içinde en popüler (bahçe kadar) mekan olarak öne çıkmasını sağlamıştır.

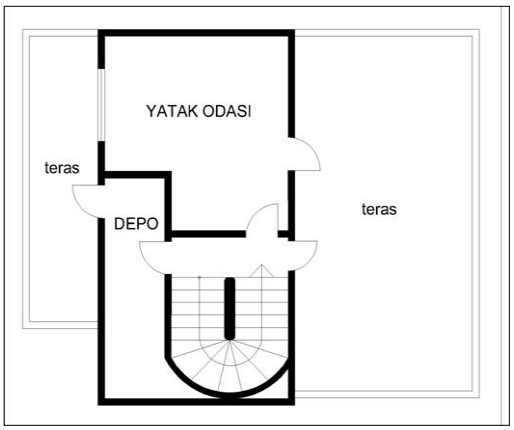
Resim 4.44. Bodrum Kat Planı

Resim 4.45. Zemin Kat Planı

Resim 4.46. Birinci Kat Planı

Resim 4.47. Çatı Katı Planı

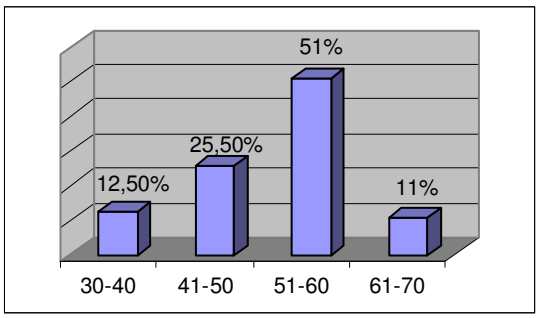
4.5.1. Atakent sitesi kullanıcı profili :

Atakent sitesinin kullanıcı profilini çıkarmak için ilk kriter olarak ev reislerinin yaş ortalaması çıkartılmıştır. Bu analize göre; 51-60 yaş arasının en yüksek yüzdeyi oluşturduğu görülmüştür (%51) (Şekil 4.53).

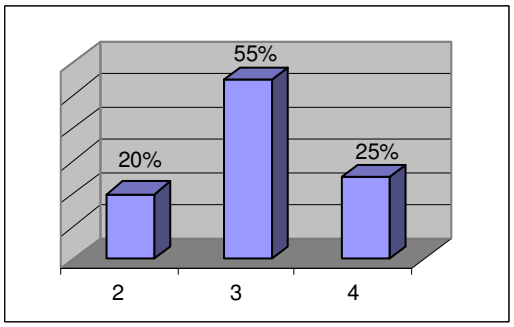
Konutlarda yaşayan aile tipine baktığımızda yine çekirdek aile modeliyle karşılaşılmaktadır (%55+%25) (Şekil 4.54). Ebeveynler ve çocuklarından oluşan aile yapısı diğer sitelerde olduğu gibi Atakent sitesinde de yoğunluğu oluşturmaktadır. Ev reislerinin eğitim durumu göz önüne alındığında üniversite mezunu olanların %95 gibi çok büyük bir yüzdeye sahip oldukları görülmektedir (Şekil 4.55).

Yine konut kullanıcılarının çok büyük bir kısmının ev sahibi olduğunu görmekteyiz (%86) (Şekil 4.56). Kullanıcılarla yapılan birebir görüşmeler sırasında büyük bir çoğunluğun evlerini kooperatif döneminde sahip oldukları belirlenmiştir. Yine bu görüşmeler sonucunda kullanıcıların %52'si kendisini üst gelir olarak tanımlarken, %48'i ise orta gelir düzeyine sahip olduğunu belirtmiştir.

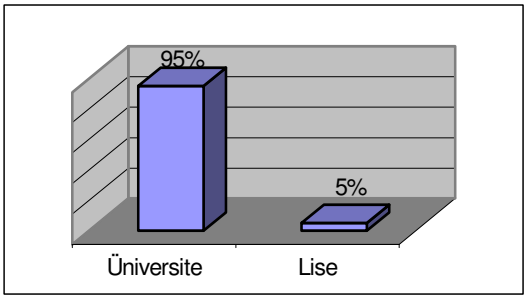
Oturma sürelerine bakıldığında, 5-6 yıllık bir zaman dilimi içinde konutlarına taşınan yüzdesinin belirgin bir şekilde yüksek olduğu görülmektedir (%40) (Şekil 4.57).

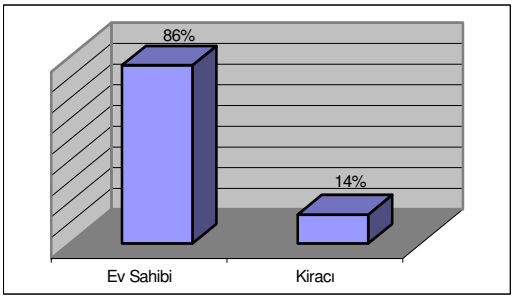
Şekil 4.53. Yaş (Aile Reisi)

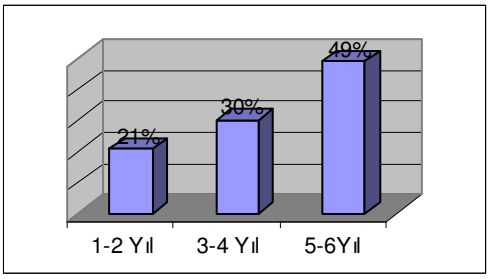
Şekil 4.54. Konuttaki Kişi Sayısı

Şekil 4.55. Eğitim Durumu (Aile Reisi)

Şekil 4.56. Mülkiyet Durumu

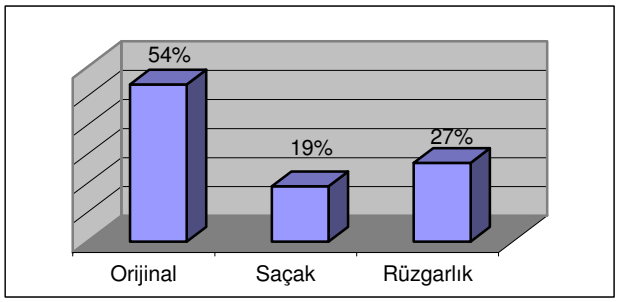

Şekil 4.57. Oturma Süresi

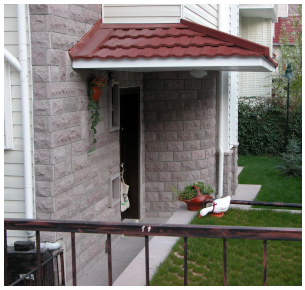
4.5.2. Konutlara yapılan müdahaleler :

Ana Girişe Yapılan Müdahaleler :

Site geneline bakıldığında kullanıcıların çoğunluğunun (%54) konut girişlerini orijinal haliyle bıraktıkları görülmektedir. Hiç şüphesiz bunda iç mekanda giriş ve antre için ayrılan mekanın birçok kullanıcı için yeterli görülmesi büyük önem taşımaktadır. Küçük tadilatlar veya dekorasyon bu kullanıcılar için yeterli görülmektedir. Bunun yanısıra kullanıcıların %27'lik kısmının girişlere PVC esaslı malzemelerle rüzgarlık ekledikleri belirlenmiştir. %19'luk bir yüzdenin ise girişleri daha belirgin kılmak ve estetik kaygılardan dolayı giriş üstüne saçak eklediği görülmüştür (Şekil 4.58).

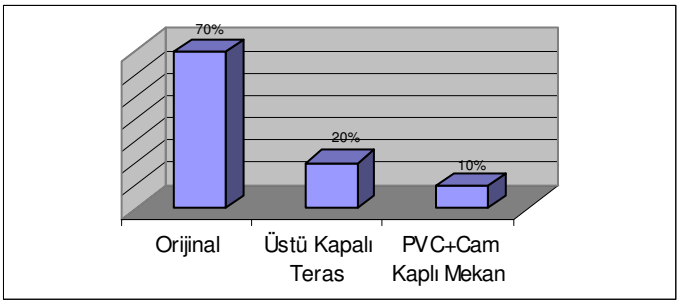
Şekil 4.58. Ana Giriş Müdahaleleri

ORJİNAL	DEĞİŞTİRİLMİŞ ÖRNEKLER	
		
a	b	c

Resim 4.48. Konut Ana Girişlerine Yapılan Müdahale Örnekleri
a) Orijinal b) Saçak c) Rüzgarlık

Zemin Kat ve Bahçeye Yapılan Müdahaleler :

Atakent Sitesi kullanıcıları yapılan birebir görüşmelerde genel olarak konutlarının sıkışıklığından şikayetçi olduklarını belirtmişlerdir. Site geneline baktığımızda alt salon balkonunu iptal edip; üste saçak ekleyerek (%20) bahçeyi veranda ile genişletmişlerdir. Ayrıca, PVC+cam ile kış bahçesi eklemek (%10) de site genelinde rastlanan bir müdahale olarak karşımıza çıkmaktadır (Şekil 4.59). Böylece sıkışık parsel düzeninde kendilerini geri çekerek mahremiyet sağlamaktadırlar.

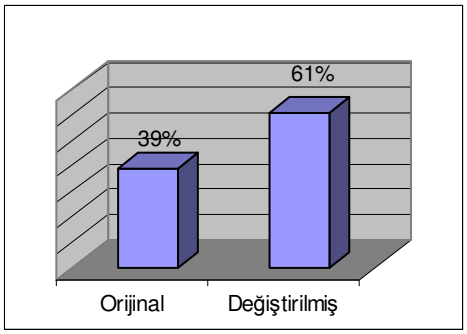
Şekil 4.59. Zemin Kata Yapılan Müdahaleler

ORJİNAL	DEĞİŞTİRİLMİŞ ÖRNEKLER	
		
a	b	c

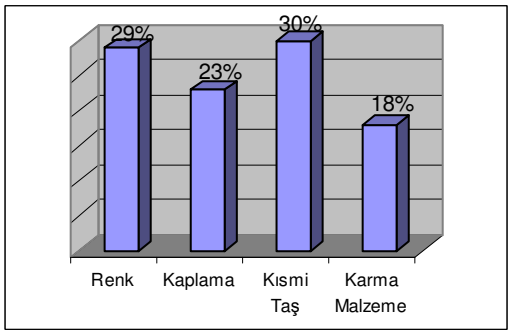
Resim 4.49. Zemin Kata Yapılan Müdahale Örnekleri
a) Orijinal b) Veranda c) PVC+Cam ile İçe Katılım

Dış Cephede Yapılan Müdahaleler :

Atakent Sitesi kullanıcılarının en büyük sorununu konutlarındaki yalıtım oluşturmaktadır. Kullanıcılarla yapılan görüşmelerde yalıtım sorunu çözmek için özellikle görsel olarak da onları tatmin eden yalıtım malzemelerine yöneldikleri görülmüştür (%61) (Şekil 4.60). Kullanıcılar genel olarak yalıtım için kısmi taş kullanırken (% 30), konutlarının rengini de değiştirdikleri (%29), bazı örneklerde ise kaplama yaptıkları görülmektedir (%23). Ayrıca, sitedeki kullanıcıların birkaç malzemeyi birlikte cephede kullanarak farklı estetik tercihlerde bulundukları görülmüştür (%18) (Şekil 4.61).

Şekil 4.60. Dış Cephe Müdahalesi

Şekil 4.61. Cephe Kaplamaları

ORJİNAL	DEĞİŞTİRİLMİŞ ÖRNEKLER	
		
a	b	c
		
d	e	f

Resim 4.50. Dış Cephede Yapılan Müdahale Örnekleri
a) Orijinal b) Renk Değişimi c) Kaplama
d) Kısmi Taş e) Karma Malzeme f) Karma Malzeme

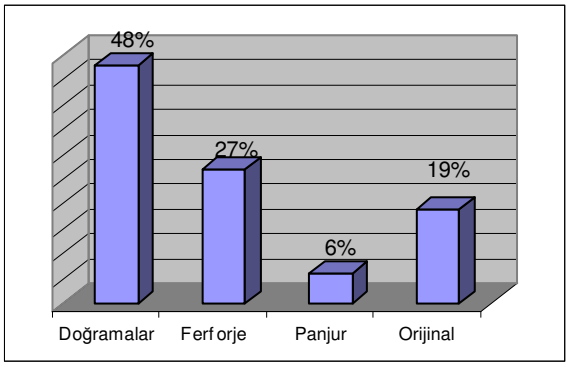
<u>Pencerelere Yapılan Müdahaleler :</u>

Sitenin Eskişehir – Ankara karayolunun hemen kenarında yer alması kullanıcıların hem güvenlik hem de ses yalıtımı sorunları yaşamalarına neden olmaktadır. Konut kullanıcılarının özellikle ses yalıtımı ve estetik kaygılarla pencere doğramalarını değiştirdikleri görülmektedir (%48). Site genelinde de, güvenlik nedeniyle kullanıcıların pencerelerini demirle (%27), panjurla

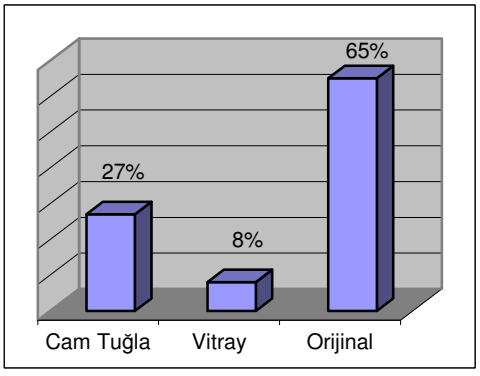
kapattıkları görülürken (%6), bazı kullanıcıların da doğramaları değiştirdikleri görülmüştür (%6) (Şekil 4.62).

Salon balkonunun hemen yanında yer alan pencere, tüm yatak odaları ve mutfak penceresinde olduğu gibi dışarı taşan denizliği ile birlikte tasarlanmıştır. Kullanıcıların tasan üst çıkıntıyı bazen abartılı, bazense mütevazi bir saçakla örttükleri görülmektedir. Klasik pencere kesitinden farklı ele alınan bu pencere elemanı bazı kullanıcıların itina ile önem verdikleri, kendi kimliklerini, kullanım ve teknik boyuttan bağımsız olarak, sadece estetik kaygı ile ortaya koydukları bir 'obje' niteliğindedir. Kimi kullanıcılar bebekler, çiçekler veya yılbaşı süsleri ile donatarak bunu gerçekleştirmektedir.

Bunun yanısıra konutların birbirine çok yakın olması nedeniyle merdiven sahanlığındaki pencere kullanıcıların birçoğunda mahremiyet açısından tedirginlik yaratmaktadır. Kullanıcıların bu pencerelere müdahale ettikleri görülmektedir (%35). Cam tuğla (%27) veya vitray kullanmak (%8) birçok kullanıcı için uygun bir çözüm yolu olmuştur (Şekil 4.63).

Şekil 4.62. Pencerelere Kullanımı

Şekil 4.63. Merdiven Pencereleri Kullanımı

ORJİNAL	DEĞİŞTİRİLMİŞ ÖRNEKLER	
		
a	b	c
		
d	e	f

Resim 4.51. Pencerelere Yapılan Müdahale Örnekleri
a) Orijinal b) Ferforje c) Panjur
d) Doğrama Değiştirilmiş e) Saçak f) Saçak

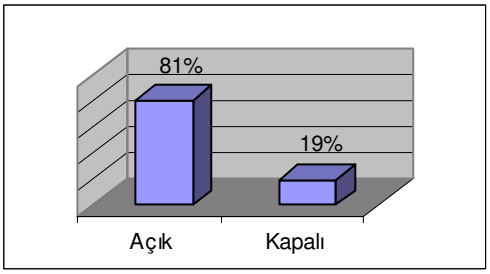
ORJİNAL HALİ	DEĞİŞTİRİLMİŞ ÖRNEK	
		
a	b	c

Resim 4.52. Merdiven Pencerelerine Yapılan Müdahale Örnekleri
a) Orijinal b) Cam Tuğla c) Vitray

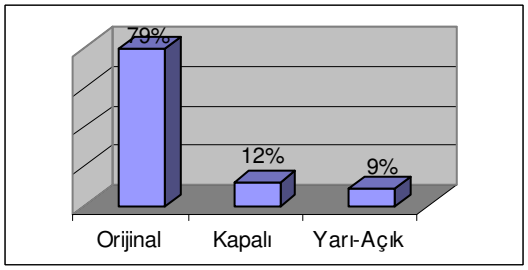
Balkon ve Teraslara Yapılan Müdahaleler :

Kullanıcılarla yapılan görüşmeler sonucunda, mutfak balkonu dışındaki balkonların sokak yönüne bakması, izleniyor hissi yaşatması ve küçük olması kullanıcıda memnuniyetsizlik yaratmaktadır. Kullanıcıların balkonlarının daha özel, gizli ve korunaklı olmasını tercih etmeleri bu balkonların hiç kullanılmamasına veya kapatılmasına (%19) neden olmaktadır (Şekil 4.64).

Seçkinler sitesine kıyasla çatı terası kapatımı oldukça azdır. Atakent sitesi kullanıcıları teras yalıtımının yeterli olduğunu ve sorun yaratmadığını belirtmişlerdir. Kapalı teras kullanımı az olmakla birlikte (%12), yarı-açık (üstü örtülü) kullanım da henüz çok nadir rastlanan bir durumdur (%9) (Şekil 4.65).

Şekil 4.64. Balkon Kullanımı

Şekil 4.65. Teras Kullanımı

ORJİNAL	DEĞİŞTİRİLMİŞ ÖRNEKLER	
		
a	b	c

Resim 4.53. Balkonlara Yapılan Müdahale Örnekleri
a) Orijinal b) Kapatılmış c) Kapatılmış

ORJİNAL HALİ	DEĞİŞTİRİLMİŞ ÖRNEK	
		
a	b	c

Resim 4.54. Teraslara Yapılan Müdahale Örnekleri
a) Orijinal b) Kapatılmış Teras c) Yarı-Açık Teras

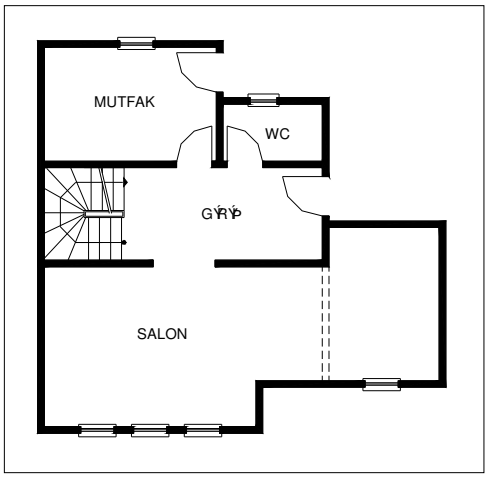
4.6. Beril Sitesi

Beril Sitesi 1987 yılında MTA mensupları tarafından kurulmuştur. 154 konuttan oluşan Beril Sitesinde konutlar, köşe parsellerde daha fazla olmak üzere geniş bahçelere sahiptir. Bahçe sınırlarını birbirinden düşük kotlu duvarlar ayırmaktadır. Site yerleşiminde özellikle yeşil alan ve çocuk parkına yer verilmesi Beril Sitesini Ümitköy'deki diğer birçok siteye göre farklılaştırmaktadır.

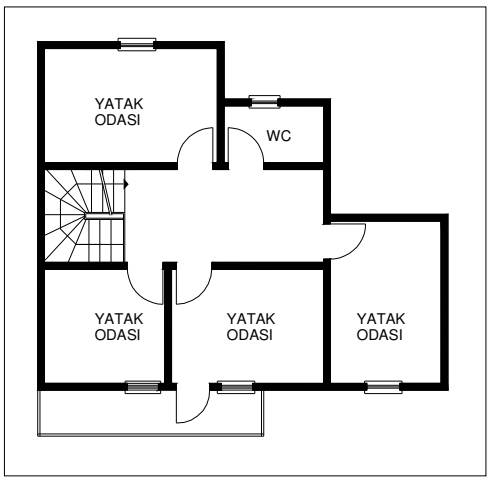

Harita 4.6. Beril Sitesi Vaziyet Planı

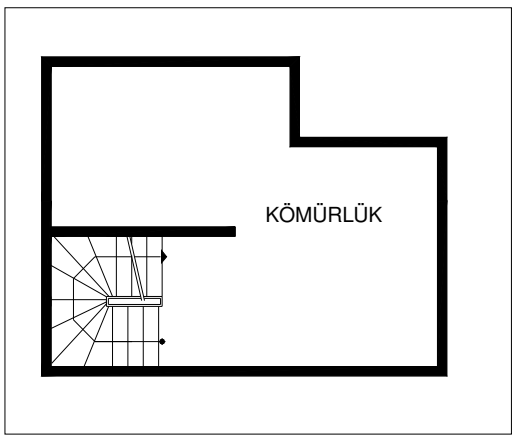
Çalışma kapsamında incelenen Beril Sitesi konutlarının planlarına baktığımızda; zemin kat; salon, yemek odası, mutfak, wc ve bir odadan oluşmaktadır. Birinci katta ise, üç yatak odası, bir banyo yer almaktadır. Bodrum katında ise, orijinal planlarda kömürlük olarak kullanılacak bir mekan ayrılmıştır. Çatı katında kullanıcıların yalnızca depo olarak kullanabileceği bir tavan arası bulunmaktadır. Tüm konutların aynı plana sahip olmasına rağmen, arazinin eğimli olması, yarı-bodrumlu alternatif konut tiplerine olanak tanımıştır.

Resim 4.55. Zemin Kat Planı

Resim 4.56. Birinci Kat Planı

Resim 4.57. Bodrum Kat Planı

4.6.1. Beril sitesi kullanıcı profili

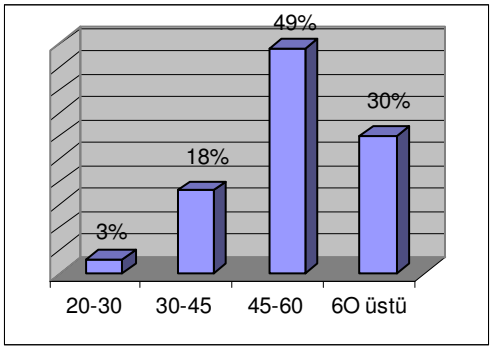
Aile reislerinin yaş ortalamasına bakıldığında 45-60 yaş arasının sitedeki en büyük yüzdeyi oluşturduğunu görmekteyiz (%49). Bunu 60 yaş üstü takip etmektedir (%30). 30-45 yaş arasındaki aile reislerinin yüzdesi ise oldukça azdır (%18) (Şekil 4.66).

Konutlarda yaşayan kişi sayısına baktığımızda; 3-4 kişilik çekirdek ailelerin yüzdesinin site genelinde en yüksek oranı oluşturduğunu görüyoruz (%66). Bu oranı 1-2 kişilik konut kullanıcıları izlemektedir (%29) (Şekil 4.67). Alınan

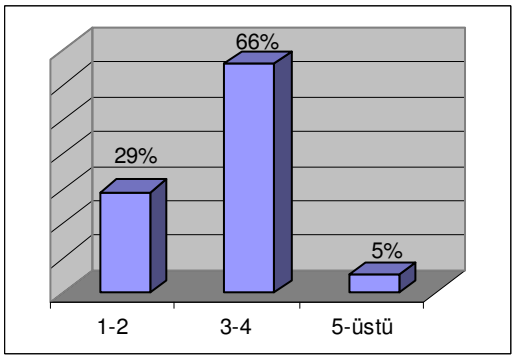
bilgilere göre aile reislerinden üniversite mezunu olanların yüzdesinin gayet yüksek olduğu görülmüştür (%72) (Şekil 4.68).

Kullanıcıların %88'i ev sahibi olarak konutlarında ikamet etmektedir. Kiracı veya lojman olarak bu konutları tercih edenler Ümitköy genelindeki sitelerde olduğu gibi Beril Sitesinde de oldukça az bir orana sahiptirler (%12) (Şekil 4.69).

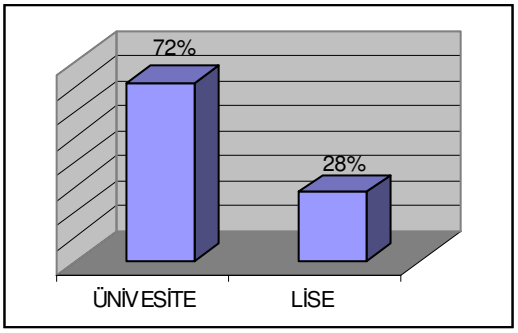
Konutlarda oturanların oturma süresine bakıldığında yüzdelerin birbirlerine çok yakın olduğunu görüyoruz. İnşaat bitiminden sonra taşınanların yüzdesiyle(%38), son 5 yıl içinde taşınanların yüzdesi (%35) birbirine çok yakındır (Şekil 4.70).

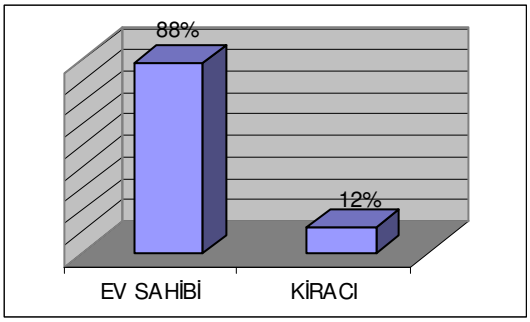
Şekil 4.66. Yaş (Aile Reisi)

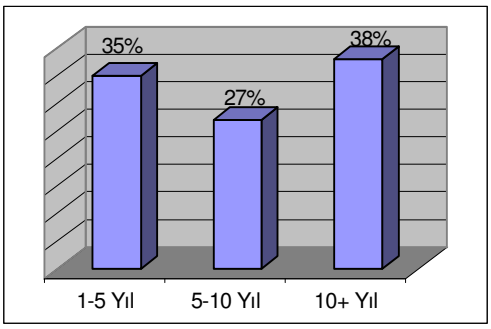
Şekil 4.67. Konuttaki Kişi Sayısı

Şekil 4.68. Aile Reislerinin Eğitim Durumu

Şekil 4.69. Mülkiyet Durumu

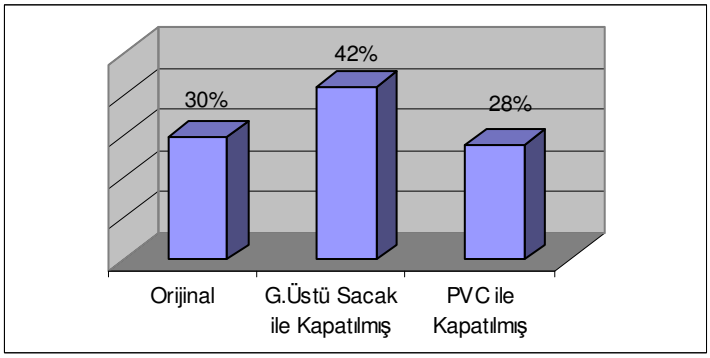

Şekil 4.70. Oturma Süresi

4.6.2. Konutlara yapılan müdahaleler

Ana Giriş Önüne Yapılan Değişiklikler :

Konut giriş önleri site genelinde en çok müdahale edilen mekanlar olarak gözlenmiştir. Genel olarak müdahalelere bakıldığında en çok tercih edilen müdahalelerin giriş üstünü saçakla kapatmak olduğunu görüyoruz (%42). Bir diğer tercih edilen yöntem ise, PVC ile rüzgarlık yapılmasıdır (%28). Bununla birlikte konut girişlerine hiç müdahale etmeyenlerin yüzdesi % 30'dur. (Şekil 4.71) Beril Sitesi'ndeki konutlarda giriş mekanı için çok az alan bırakılması ve özellikle ara parsellerde girişlerin çok tanımsız olması kullanıcıların müdahale etmelerine yol açmıştır. Yapılan bu müdahale örnekleri Resim 4.16'da gösterilmektedir.

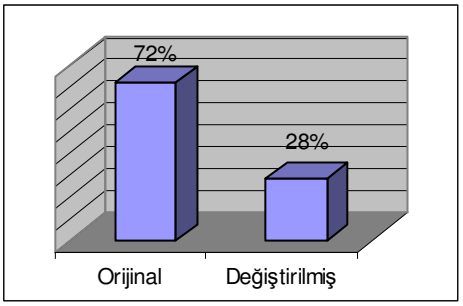
Şekil 4.71. Konut Ana Girişlerine Yapılan Müdahaleler

ORJİNAL	DEĞİŞTİRİLMİŞ ÖRNEKLER	
		
a	b	c

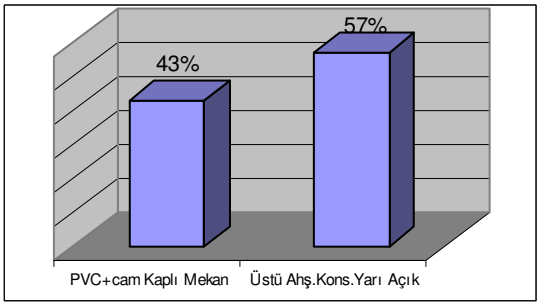
Resim 4.58. Konut Girişlerine Yapılan Müdahale Örnekleri
a) Orijinal b) Giriş Üstü Saçak
c) PVC ile Kapatılmış

Zemin Kata ve Bahçeye Yapılan Müdahaleler :

Site genelinde konutlarda kullanıcıların en çok müdahale yaptıkları mekanlar zemin katlarda yer almaktadır. Özellikle köşe parsellerde bu müdahalelerin salon mekanının yeni ek mekanlarla genişletilmesiyle sağlandığı görülmektedir. Tamamen PVC + cam ile kaplanarak yapılan ek mekanlar birçok konutta girişle de birleştirilerek kullanılmaktadır (%43). Bunun yanısıra site genelinde en çok yüzdeyi üstü ahşap konstrüksiyonla kaplı; yarı açık verandaların yapılması oluşturmaktadır (%57) (Şekil 4.73). Kullanıcılar, bu uygulama sayesinde yaz aylarında bahçelerinin kendileri için daha kullanışlı hale geldiklerini belirtmektedirler.

Şekil 4.72. Zemin Kata Yapılan Değişimler

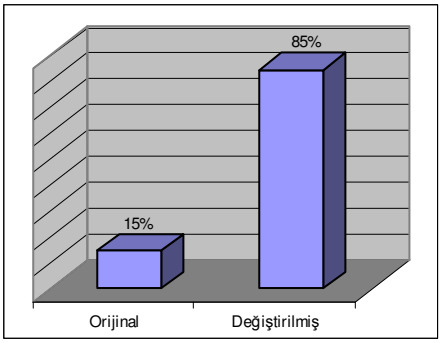
Şekil 4.73. Zemin Kata Yapılan Ek Mekan

ORJİNAL	DEĞİŞTİRİLMİŞ ÖRNEKLER	
		
a	b	c

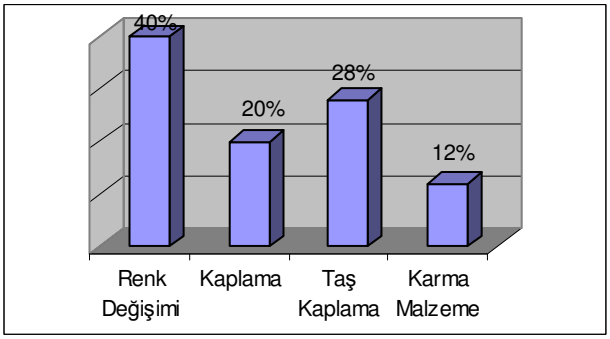
Resim 4.59. Zemin Kata Yapılan Müdahale Örnekleri
a) Orijinal b) PVC+cam ile Kapatılmış
c) Üstü Ahşap Konstrüksiyonla Kapatılmış Yarı Açık Mekan

Dış Cepheye Yapılan Müdahaleler :

Site genelinde konutunun dış cephesine müdahale eden kullanıcıların oranı %85'dir (Şekil 4.74). Kullanıcıların yaptığı dış cephedeki değişimlere bakılınca, özellikle konutların yalıtım sorununu çözmeye dayalı bir yaklaşım izledikleri gözlemlenmiştir. Dış yalıtımı sağlamak için uyguladıkları taş kaplamalarda konut kullanıcılarının dış cephelerinde oldukça farklı görünüşler elde etmelerini sağlamaktadır (%28). Bunun yanı sıra en çok tercih edilen dış cephe değişikliği konut renklerinin değiştirilmesidir (%40). Özellikle kullanıcıların salonun çıkıntılı bölümünü farklı malzemeler veya renklerle belirginleştirdikleri görülmektedir. Ayrıca dış cephenin tamamını polimer dış yüzey kaplama malzemesiyle (siding) kaplamak da site genelinde fazlaca uygulanan bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır (%20) (Şekil 4.75).

Şekil 4.74. Dış Cephe Müdahalesi

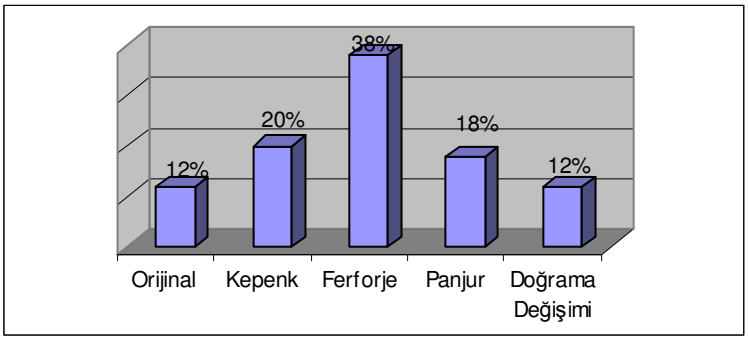
Şekil 4.75. Dış Cephede Yapılan Değişimler

ORJİNAL	DEĞİŞTİRİLMİŞ ÖRNEKLER	
		
a	b	c
		
d	e	f

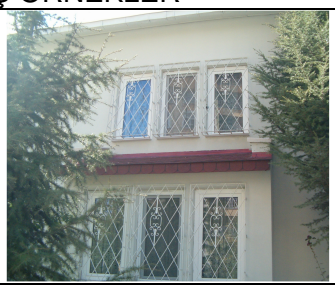
Resim 4.60. Dış Cepheye Yapılan Müdahale Örnekleri
a) Orijinal b) Renk Değişimi c) Renk Değişimi
d) Kaplama e) Taş Kaplama f) Karma Malzeme

Pencerelere Yapılan Müdahaleler :

Beril sitesinde kullanıcılar, pencerelere de oldukça yoğun olarak müdahale etmektedirler. Korunma ve güvenlik amaçlı bu müdahaleler; ferforje (%38), kepenk (%20), panjur eklemek (%18) şeklinde görülmektedir (Şekil 4.76). Bunun yanında birçok konutun pencere doğramalarının değiştirildiği de görülmektedir (%12) (Resim 4.19).

Şekil 4.76. Pencerelere Yapılan Değişimler

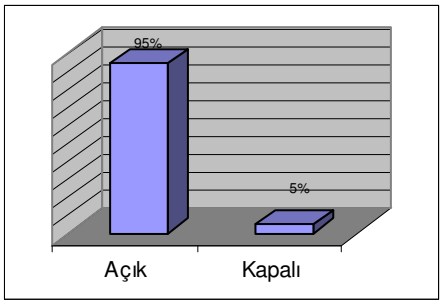
ORJİNAL DURUM	DEĞİŞTİRİLMİŞ ÖRNEKLER	
		
a	b	c
		
d	e	f

Resim 4.61. Pencerelere Yapılan Değişim Örnekleri
a) Orijinal b) Kepenk c) Ferforje
d) Panjur e) Panjur e) Doğrama Değişimi

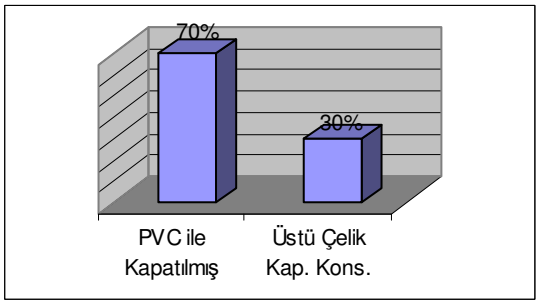
Balkonlara Yapılan Müdahaleler :

Balkonlar genel olarak açık olarak kullanılmakta, kapatılma ihtiyacı duyulmamaktadır (%95) (Şekil 4.77). Kapatılmada kullanılan malzeme genel olarak PVC dir (%70). Çelik konstrüksüyon ile üstü kapatılmış yarı açık kullanımlar oldukça azdır (%30) (Şekil 4.78). Bu alanların çamaşır kurutabilmek için yarı açık kullanıma dönüştürüldüğü öğrenilmiştir.

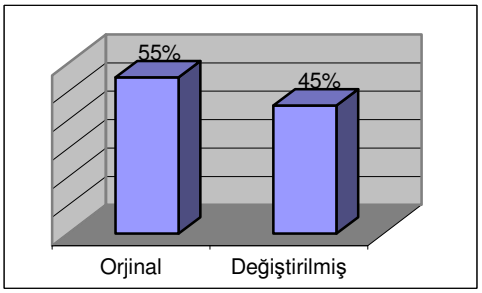
Beril sitesindeki konutların geneline bakıldığında balkon korkuluklarının değiştirildiği gözlemlenmiştir. Barış sitesinde balkonun kapatılması genel bir eğilim olarak gözlenirken, Beril sitesinde ise korkulukların değiştirilmesi site genelinde benimsenen bir müdahale olmuştur. Yapılan görüşmelerde kullanıcılar, ahşap malzemenin yıllar içinde tahrip olmasından dolayı korkuluklara müdahale yapıldığını belirtmişlerdir (%45) (Şekil 4.79).

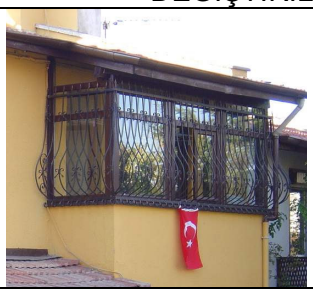
Şekil 4.77. Balkon Kullanımı

Şekil 4.78. Balkonlara Yapılan Müdahaleler

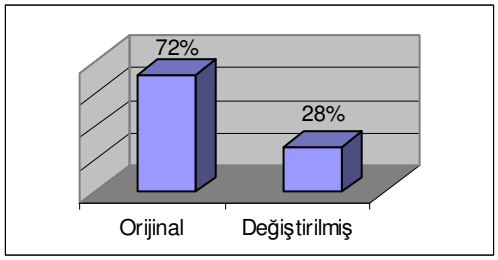
Şekil 4.79. Balkon Korkulukları Kullanımı

ORJİNAL	DEĞİŞTİRİLMİŞ ÖRNEKLER	
		
a	b	c

Resim 4.62. Balkonlara Yapılan Müdahale Örnekleri
a) Orijinal b) PVC + Ferforje ile Kapatılmış
c) Üstü Çelik Konstrüksiyon + Ferforje ile Kapatılmış

Çatılara Yapılan Müdahaleler :

Beril Sitesindeki konutların çatı katı olmamasına rağmen bazı kullanıcıların buraya mekan ekledikleri görülmektedir (%28) (Şekil 4.79). Kullanıcılarla yapılan görüşmeler sonucunda bu katı genel olarak evin büyük oğlunun kullandığı veya hobi odası olarak değerlendirildiği görülmüştür.

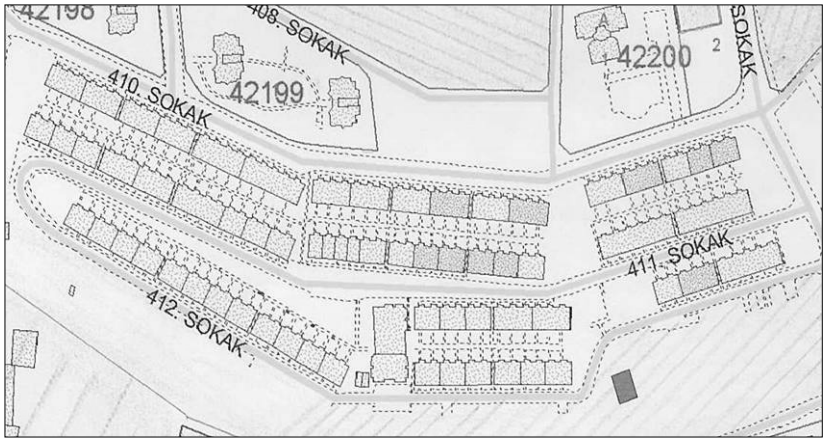
Şekil 4.80. Çatıya Yapılan Müdahaleler

ORJİNAL DURUM	DEĞİŞTİRİLMİŞ ÖRNEKLER	
		
a	b	c

Resim 4.63. Çatıya Yapılan Müdahale Örnekleri
a) Orijinal b) Mekan Eklenmiş c) Mekan Eklenmiş

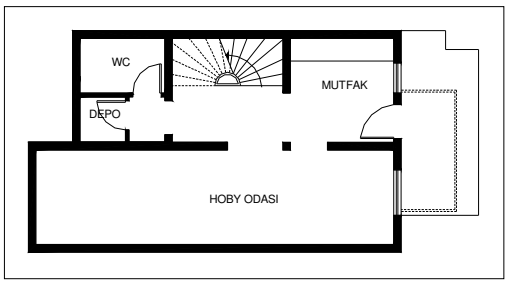
4.7. Kafkas Sitesi :

1984 yılında Havacılar Yapı Kooperatifi olarak kurulan Kafkas Sitesi Ümitköy'de kurulan en eski sitelerden biridir. 161 konutlu sitede, konut kullanıcıları için satış birimlerinin de bulunduğu bir sosyal tesisin yanısıra çocuk bahçesini de içeren yeşil alan düzenlemeleri de bulunmaktadır. Sıra evlerden oluşan sitede her konutun ön ve arka bahçesi belirlenmiş olup, yerleşim planındaki düzenlemeler ve bahçe kotlarındaki farklılaşmalardan ötürü aynı plana sahip konutlarda bahçe kullanımları farklılık göstermiştir.

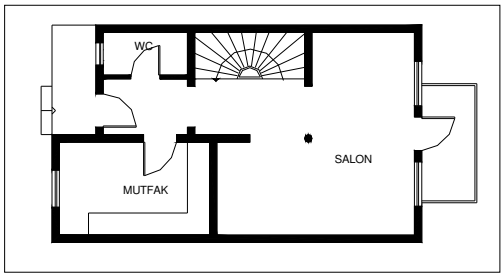

Harita 4.7. Kafkas sitesi vaziyet planı

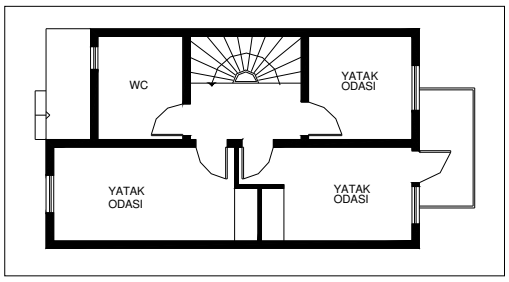
Konut planlarına baktığımızda, konutların tümünün aynı planlamaya sahip olduğunu görmekteyiz. Orijinal tasarımda girişin zemin kattan olacağı öngörülmüş olmasına rağmen, yerleşim planı gereği birçok konutun yola göre girişlerinin bodrum katında olması nedeniyle özellikle bu katın kullanımında ve bu kata yapılan müdahalelerde farklılıklar görülmektedir. Konut planlarına bakıldığında; zemin katta salon, mutfak ve bir wc yer almaktadır (Resim 4.65). Alt zemin kat, kullanıcının tercihine bırakılmış geniş bir hobi odası, açık bir mutfak, wc ve banyodan oluşmaktadır (Resim 4.64). Birinci katta ise; 3 yatak odası ve bir banyo yer almaktadır (Resim 4.66). Biri ebeveyn yatak odası olarak tasarlanan ve arka cepheye bakan yatak odasına, diğeri ise salona açılan iki balkon bulunmaktadır.

Resim 4.64. Alt Zemin Kat Planı

Resim 4.65. Zemin Kat Planı

Resim 4.66. Birinci Kat Planı

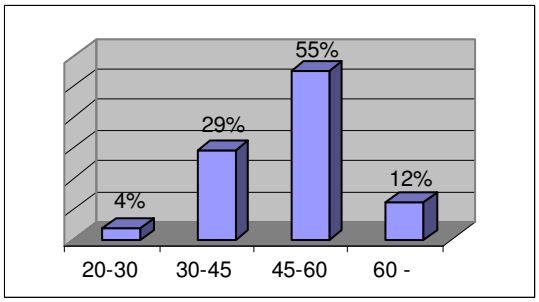
4.7.1. Kafkas sitesi kullanıcı profili :

Kafkas sitesi kullanıcılarının profilini çıkarmak için ilk önce ev reislerinin yaş durumları incelenmiştir. Buna göre, diğer müstakil konut sitelerinde olduğu gibi yaş oranı en çok 45-60 yaş arası çıkmıştır (%55). Bu oranı 30-45 yaş arası takip etmektedir (%29) (Şekil 4.81).

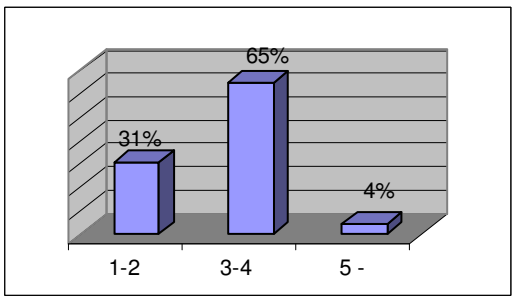
Konutta yaşayan kişi sayısına bakıldığında yine 3-4 kişilik çekirdek aile yapısı en yüksek oranda karşımıza çıkmaktadır (%65) (Şekil 4.82).

Diğer sitelerde olduğu gibi, aile reislerinin eğitim durumuna bakıldığında en yüksek oranı üniversite mezunlarının oluşturduğu görülmüştür (%84) (Şekil 4.83). Mülkiyet durumunda da yine ev sahipliği oranı, kiracı oranına göre oldukça yüksektir (%88) (Şekil 4.85).

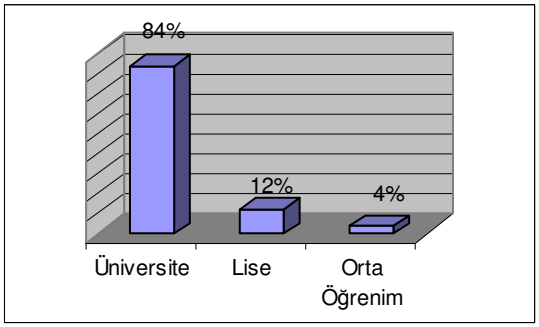
Gerek sitenin bağlı olduğu muhtarlıktan alınan bilgiler, gerekse de site yönetimiyle yapılan görüşmeler sonucunda konut kullanıcılarının %50 sinin kooperatifin kuruluş yıllarında ve diğer %50 sinin ise sonradan bu siteye taşındıklarını görülmektedir. Oturma sürelerine bakılınca da, 5-10 yıllık zaman dilimlerinde konutlarına taşınanların en yüksek yüzdeyi oluşturduğu görülmektedir (%32). Kullanıcılarla görüşmeler sonucunda, kullanıcıların çoğunluğu kendilerini orta ekonomik düzeye sahip olarak nitelemektedirler.

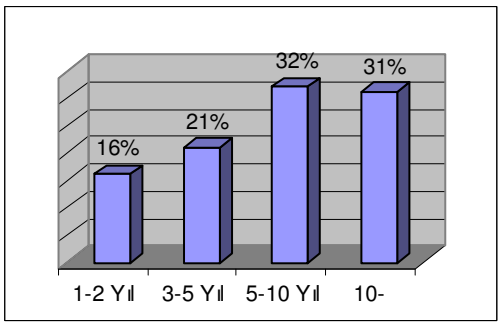
Şekil 4.81. Yaş (Aile Reisi)

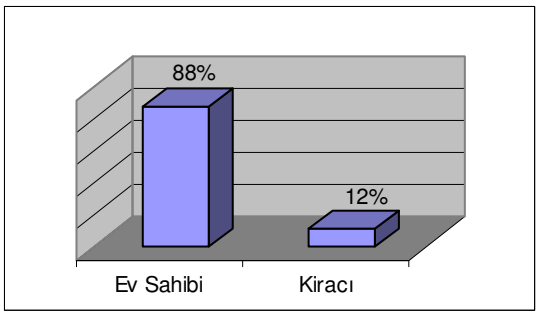
Şekil 4.82. Konuttaki Kişi Sayısı

Şekil 4.83. Aile Reisinin Eğitim Durumu

Şekil 4.84. Oturma Süresi

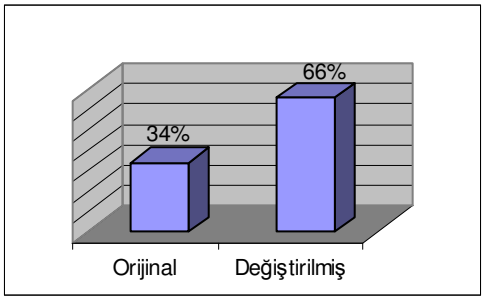

Şekil 4.85. Mülkiyet Durumu

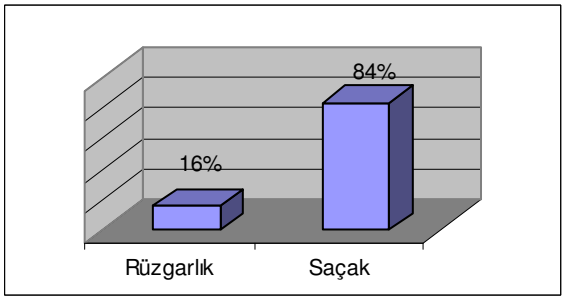
4.7.2. Konutlara yapılan müdahaleler :

Ana Girişe Yapılan Müdahaleler :

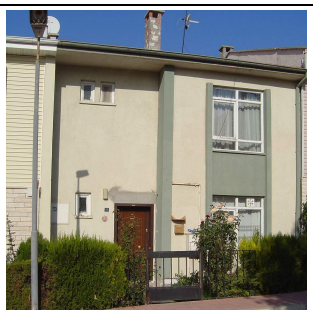
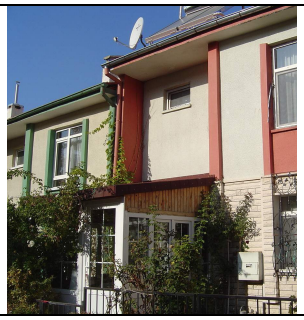
Kullanıcılar giriş olarak kullandıkları kata göre değişimler yapmaktadırlar. Konutların %34'ünde girişler değiştirilmiştir (Şekil 4.86). Girişlere yapılan değişimlere bakıldığında olumsuz hava koşulları, toz, çamur gibi istenmeyen durumlardan korunmak için saçak (%84) ve PVC+cam ile yapılan rüzgarlık (%16) kullanıcıların tercihi olmuştur (Şekil 4.87).

Şekil 4.86. Ana Giriş Kullanımı

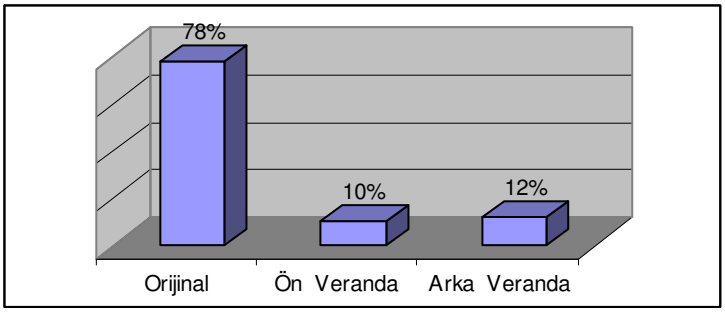
Şekil 4.87. Girişlere Yapılan Değişimler

ORJİNAL	DEĞİŞTİRİLMİŞ ÖRNEKLER	
		
a	b	c

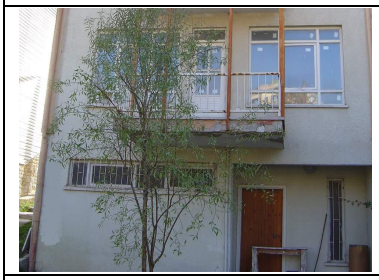
Resim 4.67. Konut Ana Girişlerine Yapılan Müdahale Örnekleri
a) Orijinal b) Saçak c) Rüzgarlık

Zemin Kata ve Bahçeye Yapılan Müdahaleler :

Kafkas sitesinde yapılan birebir görüşmeler sırasında, kullanıcılar genel olarak kendilerini orta gelir düzeyinde olarak değerlendirmişlerdir. Diğer sitelerle karşılaştırıldığında bu sitede, kullanıcıların yaptığı müdahalelerin çok daha az olduğu, genellikle zorunluluktan (yalıtım, güvenlik vb) kaynaklı olduğu görülmüştür. Konutların bahçelerinin de sınırlı bir alanı kapsaması nedeniyle kış bahçesi ve çardak gibi bir oluşum bu sitede görülmemekle birlikte, genel olarak kullanıcılar; ön bahçe kotunda ana girişi de kapsayan verandalar (%10), arka bahçede çok nadir de görülse üstü ahşap konstrüksiyonla kaplı veranda (%12) yapmışlardır (Şekil 4.88). Arka cephenin istenilen düzeyde kullanılamadığı (yakın komşuluk, mahremiyet ve güneş problemlerinden dolayı) durumlarda ön cephede yer alan verandalar (oldukça küçük ölçekli yapılabilmelerine rağmen) veranda yapılmaktadır.

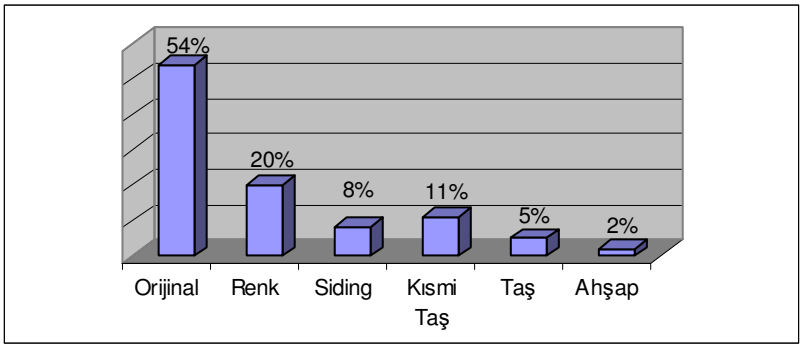
Şekil 4.88. Zemin Kat Müdahaleleri

ORJİNAL	DEĞİŞTİRİLMİŞ ÖRNEKLER	
		
a	b	c

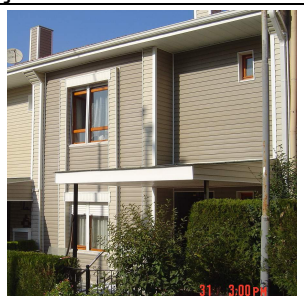
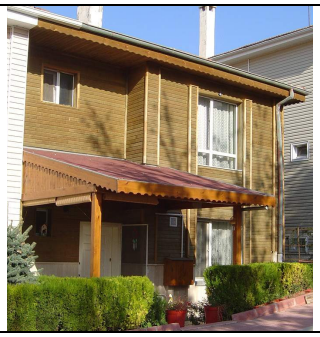
Resim 4.68. Zemin Kata Yapılan Müdahale Örnekleri
a) Orijinal b) Ön Bahçeye Veranda Eki
c) Arka Bahçeye Veranda Eki

Dış Cephede Yapılan Müdahaleler :

Kafkas sitesindeki konutlara baktığımızda, kullanıcıların ekonomik durumları göz önüne alınarak çok fazla değişim yapılmadığı, bakım ve onarım amaçlı bir takım müdahalelerin tercih edildiği görülmektedir (%44). Birçok kullanıcının yalıtım sorunu nedeniyle konutlarını kısmen veya tamamen bir takım malzemeler kullanmışlardır. Polimer dış kaplama malzemesi (Siding) (%18), kısmi taş kaplama (%25), taş kaplama (%11) kullanıcıların tercih ettiği kaplama malzemeleri olmuştur. Renk değişimi de site genelinde çok yaygın görülmektedir (%46) (Şekil 4.89).

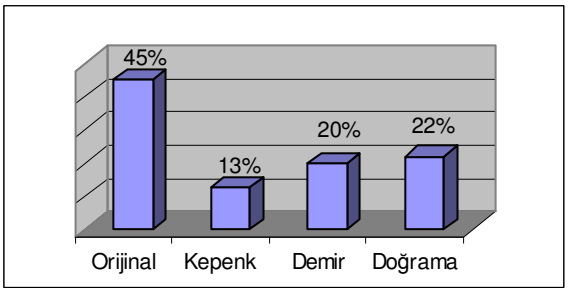
Şekil 4.89. Dış Cephe Müdahaleleri

ORJİNAL HALİ	DEĞİŞTİRİLMİŞ ÖRNEK	
		
a	b	c
		
d	e	f

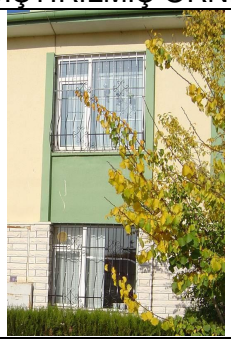
Resim 4.69. Dış Cephede Yapılan Müdahale Örnekleri
a) Orijinal b) Renk Değişimi c) Polimer Kaplama
d) Kısmi Taş e) Taş Kaplanma f) Ahşap Kaplanma

Pencerelere Yapılan Müdahaleler :

Kafkas Sitesi'nde kullanıcıların konut pencerelerine yaptıkları müdahalelere bakıldığında en çok doğramaların değiştirildiği görülmektedir (%22). Diğer müstakil toplu konutlarda görüldüğü gibi bu sitede de kullanıcıların güvenlik kaygısıyla kepenk (%13) ve ferforje (%20) gibi elemanların kullanılmasının yaygın olduğu görülmektedir (Şekil 4.90).

Şekil 4.90. Pencere Kullanımı

ORJİNAL HALİ	DEĞİŞTİRİLMİŞ ÖRNEK		
			
a	b	c	d

Resim 4.70. Pencerelere Yapılan Müdahale Örnekleri
a) Orijinal b) Kepenk c) Demir d) Doğrama Değişikliği

Balkon ve Çatılara Yapılan Müdahaleler :

Sitede, diğer sitelerde en sık yapılan müdahalelerden biri olan balkon kapatma ve çatıya kat ilavesi gibi değişikler bu konut sitesinde görülmemektedir.

4.8. Bölüm Değerlendirmesi :

Bu bölümde Ankara'nın banliyölerinden seçilmiş 7 farklı müstakil toplu konut sitesi incelenmiştir. Küçük kooperatifler tarafından kurulan bu siteler, orta ve üst düzey kullanıcılar tarafından tercih edilmiştir.

Genel olarak sitelerdeki kullanıcı profillerine bakıldığında, orta yaş (40-60 yaş arası) aile reislerinin yoğunlukta olduğu ve Barış Sitesi dışındaki diğer sitelerde üniversite mezunu yüzdesinin çoğunlukta olduğunu görmekteyiz.

Konut sitelerindeki bir diğer ortak nokta; konutların anne-baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile yapısı tarafından tercih edilmesidir. Konutlarda oturma süreleri, sitelere göre farklılık gösterse de, genel olarak oturan kişilerin ev sahibi olduğuna muhtarlardan alınan bilgiler doğrultusunda ulaşılmıştır. Bununla birlikte, yapılan birebir görüşmelerde kullanıcılar kendilerini orta veya üst gelir düzeyine sahip olarak nitelendirmektedir. Aynı sitede hem orta hem de üst gelir düzeyine sahip kullanıcılar bulunmaktadır. Buna rağmen incelenen örneklerde; Barış, Planlamacılar ve Aydınlar'daki kullanıcıların diğer sitelerde ikamet edenlere göre daha üst gelir düzeyine sahip olduğu, Kafkas Sitesi'ndeki kullanıcıların ise diğer sitelere oranla daha düşük gelirli oldukları gözlemlenmiştir.

Konutlara yapılan müdahalelere bakıldığında, genel olarak tüm sitelerde ortak eğilimler göze çarpmaktadır. Balkon ve terasların kapatılması (ısı yalıtımı, kullanışsızlık), ana giriş önünün kapatılması ana girişe saçak veya rüzgarlık eklenmesi (çatıdan gelen toz, kuş pisliği gibi istenmeyen çöpün engellenmesi), dış cephe renginin veya malzemesinin değiştirilmesi (yalıtım ve estetik amaçlı), pencere doğramalarının değiştirilip, demir, kepenk gibi elemanların kullanılması (güvenlik sağlamaya yönelik), bahçenin düzenlenip, kış bahçesi ve/veya veranda eklemlenmesi (ek mekan sağlamak, bahçeyi genişletmek) gibi tercihler incelenen sitelerde kullanıcıların genel eğilimleri olarak gözlemlenmiştir.

Ancak özellikle kullanıcıların dış cephe kaplamaları ve renk seçimleri ile konutlarına yaptıkları ek mekanlar kullanıcıların kimliğini yansıtan durumlardır. İncelenen tüm konut sitelerinde de konutlar dış cephelerindeki bu müdahaleler sonucunda kullanıcıların çevrelerinde kendilerini var etme, konutlarını kişiselleştirme çabasında oldukları, bahçe duvarlarının yükseltilmesi ve girişlerin belirginleştirilmesiyle de egemenlik bölgelerini ve mahremiyetlerini koruma amacında oldukları gözlemlenmiştir.

Bu müdahalelerden bazıları çok aşırıya kaçmadan sade ve mütevazı bir şekilde bir fonksiyona cevap vermeye çalışırken, bazı uygulamalar konutu tanınamaz hale getirebilmektedir. Özellikle ekonomik yönden daha rahat olan kullanıcıların konutlarını orijinal tasarımın tanınamayacağı kadar değiştirdiği durumların oluştuğu görülmektedir. Kooperatifler aracılığıyla yapılan bu siteler, kullanıcılara konutlarına müdahale yapma sırasında bir kısıtlama getirmediğinden, sitelerde "kaotik" bir görüntü hakim olabilmektedir. Bu durumdan şikayetçi olduklarını belirten kullanıcıların dahi konutlarında ekonomik durumları el verdiğince müdahale yapmaları düşündürücü bir durum oluşturmaktadır. Resim 4.71'de çalışılan her siteden alınan bir örnek bu kaotik durumun bir göstergesi, temsili olarak verilmektedir.

Site Adı	Orijinal	Değiştirilmiş
Barış Sitesi		
	a	b
Beril Sitesi		
	c	d
Aydınlar Sitesi		
	e	f

Resim 4.71. Sitelerde Yapılan Değişimler

Site Adı	Orijinal	Değiştirilmiş
Seçkinler Sitesi		
	g	h
Atakent Sitesi		
	ı	j
Planlamacılar Sitesi		
	k	l
Kafkas Sitesi		
	m	n

Resim 4.71. (Devam) Sitelerde Yapılan Değişimler

5. SONUÇ :

> *"Konut, misafirleri etkilemek ve sahiplerinin sosyal durumunu yansıtmak üzere büyük maliyetlerle tasarlanmış bir sahnedir." (Duncan, 1982) (26)*

Postmodern kültürün bir getirisi olarak konutun; kullanıcısının kimliğini, statüsünü ve kültürel değerlerini yansıtan bir iletişim aracı haline gelmesi üzerine bireyler konutlarını birer imaj ve statüsü sembolü olarak kullanmak istemişlerdir. Ancak, kişiselleştirmelerle kimlik sembollerinin konutlara yansıması, blok toplu konutların monoton ve birbirini tekrarlayan yapısında olanaksızlaşmaktadır. Bu tür konutların seri üretilmesi, kullanıcıyı standart bir yapıya oturtup; sadece fiziksel çözümler üretmesi ve bireysel kimlik ile konut arasındaki ilişkiyi göz ardı etmesi, sadece kolektif kimlik üretmeye yönelik olması, bireylerin kimliksiz çevrelerde yaşamaya itmektedir.

Ülkemizde küçük firmalar eliyle yapılan müstakil toplu konutların, kullanıcılara kısıtlama getirmemesi, kullanıcıya sunulan örneği yorumlayarak kendi kimliğini ifade etmesini mümkün kılan müdahalelere olanak sağlamaktadır. Çalışma kapsamında üst ve orta gelir düzeyine sahip kullanıcılara ait incelenen müstakil toplu konutlarda, kullanıcıların konutlarına yaptıkları müdahalelerin örnekleri ortaya konulmuştur. İncelenen tüm konut sitelerinde konutların kullanıcıları tarafından değiştirilip, orijinallerinden çok farklı hale getirildikleri görülmüştür.

Yapılan analiz çalışmaları ve kullanıcılarla görüşmeler sonucunda görülmektedir ki, üst sosyo-ekonomik düzeye sahip kullanıcıların bu süreçteki müdahale ve tutumları çok daha abartılı olmakta, birçok zaman ise aşırı olarak tanımlanmaktadır. Ekonomik özgürlüklerinin el verdiği ölçüde her iki grubun da konutlarına müdahale ettikleri görülürken, üst ekonomik düzeye sahip olanların konutları, bu müdahaleler sonucunda orijinal tasarımın tanınamadığı, çılgın sonuçlar olarak ortaya çıkmaktadır. Orta ekonomik

düzeye sahip olanların ise, ekonomik özgürlüklerinin kısıtlılığı nedeniyle konutlarına daha sınırlı bir şekilde müdahale ettikleri görülmektedir.

İncelenen müstakil toplu konutların, kullanıcılarının yaptıkları müdahaleler sonucunda monoton yapısı; birbirinden habersiz ve uyumsuz yaşam çevrelerine dönüşmüştür. Kullanıcılardan bazıları konutlarını Amerikan ve İngiliz kültüründen alınan imajlara büründürürken (10), bazıları ise konutlarını bu imajlarla gelenekselin birleştiği tanımsız örneklere dönüştürmüştür. Genel olarak kullanıcıların beğenileri doğrultusunda yaptıkları bu müdahaleler sonucu, bilinçsiz de olsa konutlar, postmodern akımın, popüler kültürünü yansıtan, ikonografik anlatımları içeren, popüler gündelik yaşamı eleştiri getirmeksizin aynen yeniden üreten, iletişime dayalı bir tutum sergileyen örnekler haline gelmişlerdir.

Örneklerden de anlaşıldığı gibi, kullanıcıların harcamak için paraları varsa, önce harcama içgüdülerini gidermek maksadıyla, sonra da varlıklarının bir göstergesi olarak bu parayı konutlarına müdahale etmek için harcayacaklardır (37). Bu tutum, her konutun birbirinden çok fazla farklılaştığı, uyumsuz örneklerle değişmiş bir çevrenin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Monoton, sıkıcı bir çevrenin yerini, kullanıcıların yaptıkları müdahalelerle birbiriyle uyumsuz negatif kimliğe sahip konutların oluşturduğu çevreler almaktadır.

Birey ve toplumlar kimliklerini nesnelere yükledikleri biçimlerle ifade etmektedirler. Oysa, toplu konut çözümleri kullanıcısının kimliğini ifade edememekle birlikte, standart bir kullanıcı için standart bir yaşam biçimi sunmaktadırlar. Kullanıcıların toplu konut alanlarının birbirini tekrar eden, kimliksiz yapılanmasına karşılık tepkilerini; bütçeleri çerçevesinde ortaya koymaya çalışmaları sonucunda kaotik ve kimliksiz çevrelerin oluşmasını engellemek için tasarımda kullanıcı faktörünün sadece fiziksel gereksinimler bağlamında ele alınmayıp, sosyo-psikolojik gereksinimler de göz önüne alınmalıdır. Bireylere konut sağlarken; onun kentsel yaşam içindeki yeri,

statüsü göz önüne alınarak kişinin istediğinde çevresiyle sosyal etkileşim kurulabileceği istendiğinde ise yalnız kalabileceği düzenlemelere gidilmelidir.

Oysa toplu konut çözümlerinde günümüz koşullarından faydalanıp, kültürel söylemlerin yorumlanması ile kimliğimizi ifade edebilecek örneklere ulaşmak mümkündür. Kooperatif yönetimlerinin, uygulama katalogu hazırlayarak üyelerine (kullanıcılarına) ileride yapabilecekleri müdahaleler için öneriler (renk, malzeme, detay vb.) sunmaları, geleneksel konut yapısında olduğu gibi 'çeşitlilik içinde uyum'un yakalanabilmesini sağlayacaktır. Zira geleneksel yapılaşmada da hiçbir konut birbirinin aynısı olmamasına rağmen, monotonluk ve sıkıcılıktan uzak, uyumlu bir birliktelik sergilemektedirler. Daha çok aileye hizmet için kullanım alanlarının gerçek toplu konut ölçülerine ve bireyin sosyal ihtiyaçlarını karşılayabileceği planlamaya ulaşıldığı noktada toplu konutların nitelikleri de değişecek, daha iyi uygulamalarla kendi çevresiyle uyumlu ve kente aykırı olmayan, kentin kimliğine kendi kimliğinden bir şeyler katan ve kent kimliğine de hizmet eden kısaca; kent-konut etkileşimi ile kimliğini bulan örnekler ortaya çıkacaktır.

Bu çalışma kapsamında 6 farklı plan tipi incelenmiştir. Bundan sonraki çalışmalarda; farklı plan tipleri için tasarımcının önermediği fakat kullanıcının gereksinim duyduğu tasarım elemanlarını tespit edilerek, öneri sunulabilir. Ayrıca, yeni kurulmuş bir kooperatif için ileride yapılabilecek müdahaleleri kapsayan bir katalog çalışması bir diğer çalışma kapsamını oluşturabilir.

KAYNAKLAR

1. Becker, F.D., "Housing Messages", ***Dowden, Hutchington & Ross***, Pennsylvania, 20-35 (1977)

2. Ersoy, Z., "Konut ve Ev Kavramlarının Karşılaştırmalı Analizi", Doktora Tezi, ***Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü***, İzmir, 31-42, 129-142, 149-159 (2002)

3. Hummon, D.M.,"House, Home and Identity in Comtemporary American Culture", Housing, Culture & Design : A comparative perspective, Low, S.M., Chambers, E. (ed.), ***University of Pennsylvania Press***, U.S.A., 207-227 (1989)

4. Güzer, C.A., "The Limits of Architectural Criticism : Architecture as a Process of Representation, Commodification and Legitimisation", Yüksek Lisans Tezi, ***Ortadoğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü,*** Ankara, 8-45 (1994)

5. Bilgin, İ., "Anadolu'da Modernleşme Sürecinde Konut ve Yerleşme", Sey, Y. (ed.), Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme, ***Tarih Vakfı Yayınları***, İstanbul, 472-490 (1996)

6. Habraken, N.J., "Supports : An Alternative to Mass Housing", Praeger Public, New York, 10-28 (1972)

7. Rapoport, A., "İdentity and Environment : a cross-cultural perspective", Housing and Identity, ***Croom Helm Ltd***., London, Oxford, 7-12,22-30 (1981)

8. Bilgin, N., "Sosyal Bilimlerin Kavşağında Kimlik Sorunu", ***Ege Yayıncılık***, İzmir, 32-68, 113-114, 208-244 (1994)

9. Güneymen, Ş., "Kullanıcının Konut Yakın Çevresinde Kimlik Arayışına – Özel Mekan Oluşturmasına- Yönelik Yaklaşımlar", Yüksek Lisans Tezi, ***Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü***, Ankara, 2-10, 28-31 (2001)

10. Akar, N., Başkaya A., "Toplu Konut Örneğinde Kullanıcı Memnuniyeti Bağlamında Mimari Kimlik Arayışı : Ankara Çayyolu Atakent Sitesi", Apak, S., Ülken G., (ed.), ***Konut Değerlendirme Sempozyumu,*** İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul, 229-242 (2004)

11. Touraine, A., "Modernliğin Eleştirisi", Tufan, H. (çev.), ***Yapı Kredi Yayınları,*** İstanbul, 352-420 (2002)

12. Balamir, A., “Mimarın Kimlik, Meşrutiyet, Etik Sorunları ve Mimarlığın Disipliner Buhranı”, ***Türkiye Mimarlığı Sempozyumu-II***, Mimarlar Odası, Ankara, 17-23 (1996)

13. Kortan, E., “Mimarlıkta Estetik Değerler”, Yapı Dergisi 211, Hasol D., Özer, B.(ed.), ***Yem Yayınları***, İstanbul, 63-70 (1999)

14. Meiss, P., “Elements of Architecture: from form to place”, Frampton, K., Oswald, F., ***Van Nostrand Reinhold***, Londra, 102-155 (1991)

15. Augee, M., “Yer-Olmayanlar, Üstmodernliğin Antropolojisine Giriş”, Ilgaz, T., (çev.), ***Kesit Yayıncılık***, İstanbul, 83-123 (1992)

16. Onur, Z., Bayraktar, N., Sağlam, H., “Konutta Transformasyon”, Yapı Dergisi 211, Hasol D., Özer, B.(ed.), ***Yem Yayınları***, İstanbul, 84-88 (1999)

17. Ural, S., “Mimari Yüzeyin İfadesinde Renk”, ***Yüzey Sempozyumu***, Gazi Üniversitesi, Ankara, 120-125 (1999)

18. Ustaömeroğlu, A.A., “ Yüzeyin Biçimlenişi ve Görsel Etkileri”, ***Yüzey Sempozyumu***, Gazi Üniversitesi, Ankara, 72,80 (1999)

19. Arıtan, Ö., “1950’lerden 80’lere Uzanan Süreçte Popüler / Postmodern Yönelim ve Dönüşen Mimari Kabuk / Yüzey”, ***Yüzey Sempozyumu***, Gazi Üniversitesi, Ankara, 27-29 (1999)

20. Başkaya, A., “Giriş”, ***Yüzey Sempozyumu***, Gazi Üniversitesi, Ankara, 5-9 (1999)

21. Richards, J., “Facadism”, ***Routledge***, New York, 23-55, 71-87 (1994)

22. Lang , J., “Creating Architectural Theory”, ***Van Nostrand Reinhold***, New York, (1987)

23. DALDAL, A., “Mimaride Renk Olgusu – Konut Cephelerinde Renk Kullanımı-“, Yüksek Lisans Tezi, ***Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü***, İzmir, 65-107, 120-153 (2000)

24. Karamağaralı, N.A., “Tarihsel Süreç İçerisinde Mimarlıkta Yüzeyi Etkileyen Faktörler”, ***Yüzey Sempozyumu***, Gazi Üniversitesi, Ankara, 170-175 (1999)

25. Marcus, C.C., “House As A Mirror Of Self”, ***Conari Pres***, California, 161-191, 251-293 (1995)

26. Duncan, N.G., "Home Ownership and Social Theory", Housing and Identity, ***Billing and Sons Limited***, London, Oxford, 98-135 (1981)

27. Porteous, D., "Home : The Territorial Core", ***Geographical Review. 66***, 283-390, (1976)

28. Altman I., Chemers, M., "Culture And Environment", ***Brooks/Cole Company***, California, 136-180 (1984)

29. Sanders, D., "Domestic Architecture and the Use of Space", S.Kent (ed.), ***Behavioral Conventions and Archeology***, 50-53 (1990)

30. Agnew, J., "Home Ownership snd Identity in Capitalist Societies", Housing and Identity, ***Billing and Sons Limited***, London, Oxford, 60-98 (1981)

31. Tekeli, İ., "Konut Sorunu Üzerine Düşünceler", Birleşmiş Milletler Türk Derneği 1987 Yıllığı, ***Ankara Basımevı***, Ankara, 45-53, (1988)

32. Başkaya, A., "Toplu Konut Yüksek Lisans Dersi" Yayınlanmamış Ders Notları, ***Gazi Üniversitesi Mimarlık Bölümü***, Ankara (2005)

33. Aybak, K., "Tipolojinin Tekrarından Doğan Tekdüzeliğinin İncelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, ***Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü***, Ankara, 20-65 (1991)

34. Rapoport, A., "The Meaning of the Built Environment : A nonverbal communication approach", USA, ***Univ.of Arizona Press***, 194-195 (1982)

35. Brand, S, "How Buildings Learn: What Happens After They're Built", ***Viking Penguin***, 5-10 (1994)

36. İmamoğlu, O., İmamoğlu, V., "İnsan, Evi ve Çevresi : Ankara'da Bir Toplu Konut Araştırması", Konut Araştırmaları Dizisi 15, Bingöl V.(ed.), ***ODTÜ Basım İşliği***, Ankara, 92-102 (1996)

37. Brolin, B.C., Zeisel, J., "Mass Housing: Social Research and Design", ***Architectural Forum***, Cilt.129, No.1 (1968)

38. Erkmen, E., "Mimari Cephenin Tarihsel Süreç İçerisindeki Gelişimi", ***Yüzey Sempozyumu***, Gazi Üniversitesi, Ankara, 136-146 (1999)

39. Venturi, R., "Las Vegas'ın Öğrettikleri : Mimari Biçimin Unutulan Simgeselliği", Artamlı, B.,Tanyeli, U.(ed.), ***Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları***, İstanbul 102-106, 132-138, 165-168 (1993)

40. Birren, F., “New Horizons In Color”, ***Reinhold Publ.Co***., New York, 20-25 (1956)

41. Cimcoz, N., “Mimari Biçimlendirmede Malzeme Açısından Doku ve Cepheler”, ***Yüzey Sempozyumu***, Gazi Üniversitesi, Ankara, 374-382 (1999)

42. Pfeiffer, B. B., “Frank Lloyd Wright”, ***Benedikt Taschen***, 29-30 (1994)

43. Tapan, M., “Toplu Konut ve Türkiye’deki Gelişimi, Tarihten Günümüze Anadolu’da Konut ve Yerleşme”, ***Tarih Vakfı***, İstanbul, 20-50 (1996)

44. Keleş, R., “Nüfus, Kentleşme, Konut ve Konut Kooperatifleri”, Konut ’81, ***Özgün Yayıncılık***, Ankara, 61-89 (1982)

45. Sey,Y., “75. Yılda Değişen Kent ve Mimarlık”, ***Tarih Vakfı Yayınları***, İstanbul, 235-254 (1998)

46. Yıldız, H., “Konut Kooperatifçiliği ve Büyükşehir Projesi”, Birleşmiş Milletler Türk Derneği 1987 Yıllığı, ***Ankara Basımevı***, Ankara, 37-41, (1988)

47. Keleş, R., “Kooperatifçilik İlkeleri ve Sosyal Konut Politikası Açısından Türkiye'de Konut Kooperatifleri”, ***İmar ve İskân Bakanlığı Mesken Genel Müdürlüğü Sosyal Araştırma Dairesi***, Ankara, 42-43 (1967)

48. Tekeli, İ., İlkin, S., “Bahçelievlerin Öyküsü: Bir Batı Kurumunun Yeniden Yorumlanması”, Batıkent Konut Üretim Yapı Kooperatifleri Birliği, ***Kent Koop,Güney Ajans***, Ankara,8-25 (1984)

49. Berkman, G., Osmay, S., “1984 Sonrasında Konut Kooperatifçiliği”, Konut Araştırmaları Dizisi 16, Bingöl V(ed.)., ***ODTÜ Basım İşliği***, Ankara, 118-123 (1996)

50. Ayata, S., Güneş-Ayata A., “Konut, Komşuluk ve Kent Kültürü”, Konut Araştırmaları Dizisi 10, Bingöl V.(ed.), ***ODTÜ Basım İşliği***, Ankara, 111-138 (1996)

51. Tekeli, İ., “Modernite Aşılırken Kent Planlaması”, ***İmge Kitabevi***, 20-35 (2001)

52. Şenyapılı, T., “Cumhuriyet'in 75. Yılı Gecekondunun 50. Yılı”, Sey,Y.(ed.), 75. Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, ***Tarih Vakfı Yayınları***, İstanbul, 301-324 (1998)

53. Altaban, Ö. Cumhuriyet'in Kent Planlama Politikaları ve Ankara Deneyimi, Sey, Y. (ed.) 75. Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, ***Tarih Vakfı Yayınları***, İstanbul, 41-64,(1998)

54. Keleş, R., "Nüfus, Kentleşme, Konut ve Konut Kooperatifleri", Konut '81, ***Özgün Yayıncılık***, Ankara, 61-89 (1982)

55. Tekeli, İ., "Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması", Sey, Y. (ed.) 75. Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, ***Tarih Vakfı Yayınları***, İstanbul, 1-24 (1998)

56. Sarısözen,C., "1986 Seçilmiş Örneklerde Toplu Konut Uygulamalarının Değerlendirilmesi", ***TÜBİTAK fotoğraf Klişe Laboratuar ve Ofset Tesisleri***, Ankara

57. Özüekren, A.Ş., "Kooperatifler ve Konut Üretimi", Sey,Y.(ed.), Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme, Türkiye Ekonomik ve ***Toplumsal Tarih Vakfı***, İstanbul, 355-365 (1996)

EKLER

EK – 1 TARİHSEL SÜREÇTE CEPHENİN ANLAMI

Günümüzde, mimari ifadenin en önemli rolünü üstlenen cepheler; tarihte farklı önemlere sahip olmuşlardır. Eski Yunan, Roma ve Ortaçağ'da cepheler mimari organizmanın bir sonucu olarak görülmekteydi. Binanın formu ve cephesi iç mekanın doğal bir yansıması olarak yansıtılmalıydı (21). Richards (1994), o dönemler için Vitruvius'tan alıntı yaparak; mimari eserin bir bütün olarak görüldüğünü ve binanın bütün parçalarının oranlarının bütünleşmiş ve her parçasında belli bir ölçeğe uyulmalı ve hiçbir şey bütünün kompozisyondaki bu uyumunu bozmamaya yönelik bir eğilim olduğunu ifade etmektedir (21). O dönemde ortaya çıkan ve günümüzde mimari değeri yüksek olarak kabul edilen mimari cephelerin çoğu mimarların uymak zorunda oldukları kuralların ürünleri olarak görülebilir.

Rönesans'la birlikte cepheler, bağımsız bir eleman olarak ön planda yer almaya başlamışlardır. 19. yüzyıl mimarlık tarihçisi Semper için cephe kendi kendine yeten ve kendini temsil eden başlı başına bir unsurdur (38). 19. yüzyıl Eklektizmi mimarlık ve dil arasındaki ilişkinin en yoğun olduğu dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde yapıların cephesi kendi kendine yeten elemanlar haline gelmiştir. Bu dönemdeki birçok yapı adeta maskeli bir balonun gizemini yaşatmaktadır. Bu dönemde revaçta olan sanat için sanat formülü döneme ait sanat yapıtlarının her türlü aktüel sorumluluğun dışında keyfiliğin, taklitçiliğin ve yapaylığın birer sembolü olmasına yol açmış, sahte sembollerle yüklü, dekoratif açıdan ele alındığında abartılı ölçüde süslü, cepheci mimarinin, özellikle de fonksiyon-strüktür-form bağıntısını zedelemesiyle yüzyılın sonuna doğru oluşan tepkileri zorunlu kılmıştır (38).

Eklektizmin ardından egemen olan modern hareket yapay ve abartılı sembollerle doldurulmuş mimarlığın yerine kendi biçim ve kurallarını yansıtan, soyut, akılcı, rasyonel eğilimler gösteren ve artık kendini değil mekanı yansıtan mimari cepheleri ortaya koymuştur (19). Modern hareketin geçmişle tüm bağlarını koparan üslubu mimari cephelerin tasarlanmasında

da kendini göstermiştir. Modern mimarlıkta cephelerin kendi kendini ifade etmenin çok ötesinde, mimari bütünün bir parçası haline gelmiş, iç mekanın yansıması olmasının ötesinde bir cephe kavramı bu dönemde tamamen dışlanmıştır.

> *"Modern mimarlık dürüst bir yapılaşma mücadelesi sergilemiştir. Bu dönemde hiçbir sahtekarlık belirtisi görülmeyen yapılar ortaya çıkmıştır. Modern bir binanın kesiti, planından olduğu gibi çizilebilmektedir. Modern bir mimar asla Sir Christopher Wren (1632-1723) in St. Paul's Katedralinde yüksek Barok duvarların arkasına ortaçağa ait Gotik bir plan, dar bir nef saklayarak yaptığı gibi toplumunu kandırmaz. Modern mimarlık dürüst ve doğrudur." (Glancey,1989) (21)*

Glancey'in belirttiği gibi, modern mimari çoğu zaman işlevsel ve yalındır (21). Estetik, güzellik gibi kavramların çoğu kez göz ardı edildiği ve bunun bir sonucu olarak oluşan monoton ve birbirinin aynı kübik prizmalar ilk dönemlerde toplumun büyük bölümünden onay görmüş olmasına rağmen, yapılı çevrelerin gittikçe monotonlaşması, tasarımda insan unsurundan çok ürünün önemli olması, herkesçe kabul edilmesi önerilen ve bireysel ve toplumsal kimlikten çok evrensel bütüncül bir kimlik dikte etmesi eleştirilmesine neden olmuştur. Modernde yaşanan krizlerle bağlantılı olarak, hızlı bir ivmeyle artan postmodern hareket her alanda modernleşmeyle çekişmeye başlamıştır. Bu çekişme mimarlıkta da kendini hissettirmiştir.

Birbirini izleyen bu iki dönemde genellikle birbirine zıt iki tutumun benimsendiği görülmektedir (39). Modernizmin kalıplaştırılıp, çoğullaştırılmış, rasyonel mimarlık anlayışına karşın, Postmodern hareket bireyin kişisel tercih ve mimari ürünlerin çoğullaşması ve çeşitliliğini benimseyen bir mimarlık önermiştir. Bu dönemde cephelerdeki değişime bakarsak; popüler kültürü yansıtan, somut, irrasyonel, mekanı değil, kendisini ve kendisi yoluyla başka

anlamları içeren, bütüncül yerine parçalı, ikonografik anlatımları benimseyen, popüler gündelik yaşamı eleştiri getirmeksizin aynen yeniden üreten, iletişime dayalı bir tutum sergilenmektedir. Özellikle modern binaların iç mekanları ve bağlamıyla hiç ilgisi olmamasına rağmen, toplum tarafından kabul ve ilgi görmesi için klasik, Gotik ve Art Nouveau motifleriyle donatılması postmodern mimarlıktaki cephe anlayışının modern hareketle ne kadar çeliştiğini göstermektedir.

Postmodern mimarlığın en önemli isimlerinden biri olan Venturi mimarlığın amacının artık “Dikkat Çekmek” veya “Çağrışımlar” uyandırmak olduğunu belirtmiştir (39). Ancak, postmodern mimarlığın teknolojiye tepki duyarken, aynı zamanda teknolojiyi seri üretimde kullanması, bağlamından kopuk, çok çabuk tüketilebilen ürünlerin ortaya çıkması onun eleştirilmesine de yol açmıştır. Ayrıca, Postmodern mimarlığın genel olarak Amerikan Popüler Kültüründen etkilenmesi, diğer kültürden insanların çoğu kez anlamsız ve kimliksiz olarak ifade ettikleri çevrelerde yaşamaya itmiştir.

Bununla birlikte, özellikle günümüzde gelişmiş toplumlarda bireylerin ve toplumların kimlik problemleri yaşaması, mimarlığın rolünü daha da önemli bir hale getirmiştir. Mimarlığın toplumsal yaşayışı etkileyen ve düzenleyen yapısıyla, birçok anlam, imaj ve sembolün geniş kitlelere yansıtılmasını sağlaması mimari cephelerin de önemini arttırmıştır. Mimari eserin sonuç ürününü oluşturan biçim ve cephe dışardan bakan insanın algılama ve değerlendirme ölçütlerinin binanın cephelerine ve bu cephelerin biçimlenişine yönelik olarak ortaya çıkması, cepheleri mimari estetiğin en önemli bileşeni haline getirirken, en çok eleştiri ve yargıya hedef olan elemanı olmasına neden olmuştur.

Mimarlık Tarihinde Renk Kullanımı

Mimarlıkta renk unsurunun kullanımının ilkel çağlara dayandığı birçok araştırmacı tarafından ileri sürülmektedir (17). İlk insanlar yaşadıkları mağaraları renklendirmektedir. Bu renklendirme ve resimlendirmeler mekanı güzelleştirmekten çok; dini ve büyülü anlamlara hizmet etmek için kullanılıyordu. Mısır, Mezopotamya, Çin, Hindistan'da da yine sembolik renk kullanımı görülmekte; renk sembolizmi mitoloji, astroloji, din gibi tinsel alanlarda kullanılmakta, sosyal statü, sınır gibi kavramlarda, bilimsel işaret ve törensel etkinliklerde belirleyici rol oynamıştır (18).

Yunan ve erken Roma dönemi mimarisinde ise renk sembolik anlam taşımanın ötesinde mimari tasarımın bütünlüğünü vurgulayan bir öğe olarak karşımıza çıkar. Günümüze ulaşan eserlerde renk öğesi görünmemesine rağmen, yapılan araştırmalar sonucunda Yunan mimarisinde yalnızca değerli madenlerin boyanmadığı, tapınak, yapılar, konutlar ve heykellerin parlak renkler ağırlıkta olmak üzere renklendirilmiş olduğu sonucuna ulaşılmıştır (40). Bizans ve erken Gotik mimarisinde ise renk, dekoratif amaçla, daha çok vitray ve mozaiklerde kullanılmıştır. Bu dönemde, batıda kilisenin egemen güç olması nedeniyle, renk sembolizmi de bu kurumun yönlendirmesi ve denetimi altında tipleştirilmiştir. Geç Gotik'ten başlayarak, Rönesans ve Neo Klasiszm'de binaların dış cepheleri renksizleşmeye başlarken, renk ise simgesel ve duygusal amaçlarından uzaklaştırılmıştır Rönesans'la birlikte sanat ve bilimin yollarının hızla birbirinden ayrılması, mimarın tutumunu da sanatçıdan uzaklaştırmıştır. Bu dönemde rengin mimaride kullanımı ret edilmiş, mimari ürünler renksiz veya tek renkli olmalı anlayışı hakim olmuştur. Yapının görsel bütünlüğünün ancak baştan başa aynı renkte olmasıyla sağlanabileceği, aksi halde bütünlüğün parçalanarak dağılacağı düşünülmüştür. Rönesans'ta olduğu gibi Barok dönemde de renksiz bir yapılaşma hakimken ender olarak silik renkli örneklere rastlanmıştır (18).

Ancak, 19. yüzyılla birlikte yunan tapınaklarının renkli olduğu iddialarının ortaya atılması, mimarlık ve renk ilişkisinin tekrar canlanmasına yardımcı olmuştur. Rasyonalizmle birlikte tekdüzeliğin ve endüstrileşmenin yapıları kirletmesi nedeniyle fırınlanmış tuğla kullanılmaya başlanmıştır. Bu dönemde estetik arayış ve kaygılar rengin doğadaki biçimine öykünerek çözümlenmiştir.

Modern hareketle birlikte hızlı kentleşme ve sanayileşmenin ortaya çıkardığı hızlı yapılaşma rengin mimarlık alanında gelişimini olumsuzlaştırmıştır (38). Renk yapılarda sembolik anlamlardan çok daha farklı bir şekilde; işlevsel olarak kullanılmıştır. Ancak 20. yüzyılın ikinci yarısında mimarlık-renk ilişkisinin yoğunlaştığı görülmektedir. Renge duyulan bu yeni ilgi 40'lı yıllarda başlayan renk araştırmalarının yoğunlaşmasına da neden olmuştur. Toplumsal yaşamın her alanında başkaldırının yaşandığı 60'lı yıllarda, kentleşme ve kentlileşme kavramlarının renksizlikle özdeşleşmesi gibi bir tabu da yıkılarak, renk abartılı bir canlılıkla günlük yaşama sokulmuştur (17). Özellikle bu dönemde teknolojinin gelişmesiyle mimarlar zengin bir seçenek paletine sahip olmuşlardır.

Mimarlık tarihinde renk kullanımı farklılaşmalar gösterse de; rengin biçimi algılatmak, ölçeği hissettirmek, biçimde birlik ve düzen sağlamak, tercihe göre benzerlik ve zıtlığı arttırmak veya azaltmak, düzen veya kaosu hissettirmek veya bu hissi azaltmak, denge ve simetriyi bozmak veya kurmak, bezerlik veya zıtlığın etkisini arttırmak veya azaltmak gibi birçok özelliğe sahip olması onu mimarlığın vazgeçilemez bir unsuru yapmaktadır. Düzenin okunabilmesinde, karmaşa ve kaos arasındaki hassas sınırın korunmasında, insan ölçeğinin yakalanmasında da renkten yararlanılmaktadır (17).

Malzeme :

Mimarlık tarihine baktığımızda mimari tasarımın ve cephelerin gelişiminin yapı malzemelerinin gelişimiyle paralellik gösterdiği görülmektedir. Malzeme ilk çağlardan başlayarak kerpiç, tuğla, taş, mermer, çini, ahşap, alçı gibi farklı niteliklere sahip cephelerin oluşturulmasına imkan vermiştir. Şüphesiz bir cephede kullanılan malzemenin seçimini; iklim, komşu-kültür çevreleri, o bölgenin tarihi mirası, gelenekler, inançlar, sosyo-ekonomik şartlar, mimar ve işverenin kültürel gelişmişliği ve toplumun beğeni düzeyi gibi birçok faktör belirlemektedir (24). Yukarıda değinilen belli başlı cephelerde tercih edilen birkaç malzemenin yapıların algılanmasında ve insan psikolojisine nasıl bir etki yarattığına örnekler verilmiştir.

Ahşap : Eski çağlardan beri kullanılan, insana en yakın malzeme olarak bilinmektedir. Doğayla olan uyumu sayesinde kişide sıcak bir etki bırakmaktadır. Dokusal özellikleriyle de oldukça estetik sonuçlar veren bu malzeme, verdiği çizgisel ve birimsel geometrik etkilerle insancıl olarak ifade edilebilmektedir (41). İnsanlık tarihinde neredeyse tüm uygarlıklar tarafından uygulandığı gibi, geleneksel Türk konutlarında kullanıldığından dolayı ülkemizde özellikle ahşap malzemelerin dış cephede kullanılması çoğu kez nostaljik ve kültürel çağrışımlar yapmaktadır.

Taş : Sanayi öncesi yapım sisteminin en karakteristik doğal malzemelerinden biridir. Wright yeryüzünün temel gramerini taşta bulduğunu ifade ederek bu malzemenin mimari için önemini en basit şekilde vurgulamıştır (42). Taş malzemenin kullanılması, cepheye zengin renk ve dokusuyla estetik bir değer katmaktadır. Tarihin ihtişamlı temel malzemelerinden biri olarak ayrıca işleyiş tarzının kattığı değerler ile her zaman nitelikli bir malzeme olarak kabul edilmektedir. Kesme taş olarak kullanıldığında, yüzeylerde sadece taşın doğal renk ve dokusunun kattığı bir etki gözlemlenmektedir. Uygulanış şekline göre yapıya ağır ve masif bir izlenim kattığı gibi, bazen de taş karakterinden çıkıp dantel gibi dokusal etkiler de bırakabilmektedir.

Tuğla : Farklı toplumlara ve farklı dönemlere özgü tuğla örgüsü gerek taşıyıcı, gerekse de kaplama malzemesi olarak mimarlıkta kullanılan eski ve hala değerini koruyan bir malzemedir. Kaplanıldığı cepheye sıcak ve samimi bir karakter katmaktadır. Tuğla örgü sisteminde özgün tarzlar ortaya koyan uygarlıklar, tuğla diziliş katları ve yönleri arasında yaratılan kontrast ilişkilerin kararlı ve düzenli olması halinde son derece başarılı dokusal karakterler elde edebilmişlerdir. Cephede ritmik bir hareket sağlamak için değişik tekrarla oluşturulan tuğla sıraları, belirli bir oran bütünlüğü sağlamakta ve cephenin oransal bir boyuta ulaşmasına yardımcı olmaktadır. Ancak sistemin yatay ve düşey olarak aynı sayıda tuğlayla tekrarlanması cepheyi monotonlaştırmaktadır. İki yönün birbirini nötrleştirmesi mekanda veya cephede olsun durağanlık hissi vermektedir (41). Tuğla, tekrar özellikleriyle bağımlı bir malzeme olmasından dolayı özellikle sadece tuğla kaplamadan oluşmuş cephelerde söz konusu olumsuz etkiyle sık sık karşılaşılmaktadır. Özellikle tuğla örgü de tekrarların artması, sistemin karmaşıklaşması bu etkiyi arttıran faktörler olmaktadır. Bununla dikkatli kullanılması, cephede bütünleşmeyi sağlamakta ve insana sıcaklık hissi vermektedir.

Betonarme : Dayanıklılığı ve plastik karakteriyle mimarlık alanında hayal gücünün gelişmesine olanak veren bir malzemedir. Teknik olanakların yardımıyla, kullanım ve işleniş kolaylıklarına ulaşılmasıyla farklı dokusal özelliklerine ulaşılan, Tadao Ando'ya göre ışık ve mekanı birlikte kullanma açısından en elverişli malzemedir (41). Betonarmeyle birlikte özellikle kıvrımlı yüzeylerin yapımı, konvekslikler, konkavlıklar, düzler ve eğriler, kubbeler veya ince tonozlar geçmiş dönemlere kıyasla daha kolaylıkla yapılabilmekte olup, cepheler daha hareketli, yapım maliyeti de daha düşük hale getirilmiştir. Serbest yaratıcılığın arttırılması her ne kadar betonarmenin gözde bir malzeme olmasını sağlasa da; yarattığı etki tuğla ve ahşap kadar sıcak olmanın çok ötesindedir. Özellikle cephede detaylandırılmamış, dokusal özelliklerden uzak betonarme yüzeyler insanlar üstünde soğuk ve ciddi bir etki yaratmaktadır.

Çelik ve Cam : Teknolojik gelişmelerle paralel olarak çelik ve cam cephe tasarımlarının vazgeçilmez elemanları haline gelmiştir. Kendini dışa vuran ve yapının strüktürel olarak okunmasına izin veren bu malzemeler, gözlemciyi yanıltmadan çizgisel doku paralelinde dokular yaratmaktadır. Strüktürel olarak çelikle oluşturulan dokular, camın hızlı ve kolaylıkla çelik strüktüre uygulanmasıyla şeffaflık faktörünün mimarlıkta etkin bir biçimde kullanılmasını sağlamıştır. Kütleler, cam sayesinde değişken bir karaktere sahip olmuştur. Işık oyunlarıyla özellikle son yıllarda cephelere görsel zenginlik katılmış ve bununla beraber elde edilmek istenen ilgi ve etki yakalanmıştır. Cam, yapıyı çevreye açan, iç ve dış mekan arasında hem bölücü hem de bağlayıcı bir rol üstlenir. Çelik ve camın bina cephelerinde kullanılması özellikle yüksek yapılarda prestij sembolü olarak görülmektedir. Cephelerdeki akıcı yüzey ve dış yüzeye bağlı olarak iç kalite de cam ve çeliğin kullanılmasıyla arttırılmaktadır (41). Ancak, etkileyici olmasına ve prestijli bir görünüm sağlamasına rağmen cam ve çeliğin cephede kullanılması, soğuk bir hava vermektedir. Ayrıca günümüz kentlerinde aynı şekilde tasarlanmış, cam ve çelikten meydana gelen cephelerin büro, otel, fabrika gibi her türlü mimari yapıya uygulanması da yapıların kimlik kazanmasına engel olmakta, bağlamından kopuk bu tür binaların her türlü yapılı çevrede yer almaları kentsel mekanları da olumsuz etkilemektedir.

EK –2 ANKARA'DA MÜSTAKİL TOPLU KONUTUN GELİŞİMİ

Endüstri devrimi ve sanayileşme ile birlikte iş gücünün kentlerde yoğunlaşması, tüm dünyada kırsaldan kentlere doğru yoğun bir göç hareketine neden olmuştur. Kentlerde mevcut olan konut stoğunun, yeni kentleşen nüfusun ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalması konut açığının büyük bir toplumsal sorun halinde yaşanmasına neden olmuştur. Konut sorununa çözüm olacak farklı alternatifler, gerek devlet eliyle, gerekse de özel ve bireysel olarak farklı dönemlerde ön plana çıkmıştır. Toplu konutlar, müstakil toplu konutlar ve konut kooperatifleri konut sorununa alternatif çözümler olarak görülmüştür. Diğer taraftan kullanıcısının kendi imkanları çerçevesinde bir alternatif olarak sunduğu gecekondular, her dönem varlığını sürdürmüştür.

Toplu Konut :

Konut sorunu ile ortaya çıkan illegal yapılaşma ve yap-satçı uygulamaların da konut açığını kapatamaması, düşük gelirlinin konut sorununun devam etmesine ve toplu konut ve sosyal konut oluşumlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Çok sayıda konutun bir arada üretildiği ve düşük maliyetli bu üretim biçimleri aynı olarak görünmesine rağmen, "toplu konut" pazar ekonomisinde ticari bir kavram olarak ortaya çıkarken, "sosyal konut" devletin, yerel yönetimlerin veya bazı sosyal kurumların ürettiği konutları ifade eden, konut pazar ekonomisinin dışında bir üretim örgütlenmesidir (43).

Toplu konutların dünyadaki uygulamaları incelendiğinde, özellikle Avrupa'daki örneklerin kentsel bir üretimi yansıtan, düşük veya orta gelirli kullanıcılara yönelik; çeşitli sosyal, ekonomik ve fiziksel sorunları, siyasal programları içeren, ayrıca konut pazarının dışında değerlendirilen bir üretim şeklidir. Ancak ülkenin sosyo-ekonomik yapısına göre toplu konutların da zamanla değişiklik gösterdiği görülmektedir. Özellikle ülkemizde, toplu konut kavramının düşük gelirlilere, başka bir ifadeyle kendi tasarruflarıyla konut

edinemeyenlere yönelik, kamu ya da özel kuruluşlarca bir defada çok sayıda konut üretimini hedefleyen projelerin sonucunda ortaya çıkan konut üretiminden uzaklaşmış, gerek tatil beldelerindeki ikinci konutlar, gerekse kentsel alanlarda kamu kredileriyle yürütülen, maliyeti ve dolayısıyla satış fiyatı ancak üst gelir düzeyindekilere yönelik projelere yönelmiştir (43).

Toplu konut 19. yüzyılda bir çözüm olarak görülmesine rağmen, ilk kez bu dönemde konut ve konut çevreleri, kullanıcı tarafından üretilenden, kullanıcı için üretilene dönüşmüştür. Kullanıcıya sadece barınak sağlamak düşüncesiyle konunun ele alınmasına rağmen, teknolojik olarak çoğu zaman yeterli olsa da, konutun insanların yaşam biçimlerine uymaması nedeniyle çoğunlukla yetersiz olarak değerlendirilmiştir.

Ülkemizde özellikle toplu konut yasasının çıkarılması ve toplu konut idaresinin kurulmasıyla devlet tarafından da desteklenmiş olması, ayrıca verilen kredilerle özel sektörün de ilgisinin çekilmesiyle, 1980'lerden sonra toplu konut yapım süreci büyük bir ivme kazanmıştır. Devlet eliyle (TOKİ), özel girişimcilerce ve kamu kuruluşları tarafından yapılan toplu konutlar da, konut ve yakın çevresinin niteliği bakımından farklılıklar gözlemlenmektedir. Kamu kuruluşlarının ve devletin dar gelirli için yaptıkları konutlar konut açığına niceliksel olarak bir katkı sağlamasına rağmen, konutlarda ulaşılan kalite düşüklüğü, teknik ve alt yapısal yetersizlikler ve kentsel yaşam kalitesinin arttırılacağı yaşam çevrelerinin oluşturulamaması, toplumun alt gelir grubunda yer alanların mevcut koşulları değerlendirmelerine olanak sağlayamamıştır (44).

Konut pazarının gittikçe gelişen ve kar getiren bir sektör olması, önceleri sadece küçük girişimcilerin (yap-satçı) ilgilendiği bu sektöre büyük ve özel şirketlerin de dahil olmasını sağlamıştır. Devlet tarafından bu şirketlerin kredilerle desteklenmesiyle cazip hale gelen toplu konutlar, spekülatif konut üretimi faaliyetlerini arttırmışlardır. Özel sektör tarafından sunulan projeler başlangıçta orta gelir gruplarını hedef alırken, giderek üst ve üst-orta gelir

gruplarına yönelmeye başlamıştır. Büyük sermaye gruplarının gayrimenkule yatırımlarının artması sonucunda önceleri büyük kentlerde kent içindeki boş alanlarda başlayan üst gelir gruplarının büyük ölçekli projeleri, giderek kentlerin yakın çevrelerinde (kent uçlarında) yer almıştır. Site olarak adlandırılan bu yerleşme birimleri, çevrelerine kapalı bir biçimde tasarlanmıştır ve çarşı, rekreasyon alanları gibi hizmet birimleriyle desteklenmiştir. Sayıları gittikçe artan bu sitelerdeki konutlar çok yüksek fiyatlara satılmalarına rağmen, özellikle 1990 sonrasında konut piyasasının en canlı kesimini oluşturmuştur (45).

Endüstriyel üretimin bir çeşidi olan bu tür konut üretimde; yapsatçı üretime göre kullanılan malzemede standartlaşma eğilimi mevcut olup, lüks malzeme kullanım eğiliminin bir ölçüde azaldığı görülmektedir. Bu sunum biçiminde kent dışında bir alan yeniden yerleşmeye açılmaktadır. Yap-satçı var olan bir yerleşme de belirlenmiş bir yaşam biçimini yeniden başlatırken, toplu konut projeleri yeni bir yaşam biçimi oluşturup, pazarlamasını da bu yeni yaşam biçimine dayandırmaktadır. Toplu konutların özellikle özel şirketler tarafından sunumu değişik gruplara göre çeşitlenmektedir. Büyük ve küçük konutların yanı sıra, apartman ve müstakil konutlarında projede yer almalarıyla kullanıcıya farklı alternatifler sunularak, cazip hale getirilmeye çalışılmaktadır (44).

Konut Kooperatifçiliği :

Konut kooperatifçiliği 19. yüzyılda Batı Avrupa ülkelerinde haksızlık ve adaletsizliklere karşı ortaya çıkan sosyal içerikli bir konut üretim sistemi olarak ortaya çıkmıştır. Bu dönemde sayıları gittikçe artan emek sahiplerinin, içinde bulundukları ekonomik durumu iyileştirmek amacıyla karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma gereksinimi duymaları kooperatifçilik sistemini doğurmuştur (46).

Dünyada ilk konut kooperatifleri İngiltere ve Almanya'da 19. yüzyılda kurulmuştur. Konut kooperatifçiliği kavramı, insanların konut gereksinimlerini yardımlaşarak karşılamak üzere, sosyo-ekonomik kuruluşlar halinde serbestçe birleşmelerini anlatan bütün teknikleri ve yöntemleri içermektedir (46). Konut kooperatiflerinin temel amacı ortaklarına kısa sürede ekonomik ve kullanışlı konutlar sağlamaktır.

Küçük tasarrufları bir araya getirerek en verimli ve akıllıca üretime yöneltmek olanağı sağlayan kooperatiflerin ikinci önemli özelliği, demokratik kuruluşlar olmalarıdır. Her ortağın, kararlarda oy sahibi olması, kooperatifin işlerine bizzat katılmalarına olanak sağlamaktadır. Bu nedenle, konut kooperatifi sayesinde konut sahibi olan kişilerin diğer konut üretim modellerine göre tasarım ve yapım aşamasında daha çok söz hakkı olmaktadır.

Ülkemizde ilk konut kooperatifi, yurt dışında yetişmiş ve konut sorunun çözümünü kooperatif örgütlenmelerle gerçekleşeceğine inanan üst düzey yöneticiler tarafından 1934 yılında Ankara'da kurulan "Bahçelievler konut yapı kooperatifi" dir. Devrin üst düzey bürokrat ve yöneticilerinin kooperatif ortakları arasında bulunması, gerek ucuz arsa, gerek konut kredisi elde edilmesini sağlayarak bu ilk deneyimin başarısını arttırmıştır (47). Batı ve Kuzey Avrupa'da toplumun güçsüz emekçi kesiminin sınırlı ekonomik olanaklarını bir araya getirerek ortaya çıkardığı bu örgütlenme biçimi, Ankara'da toplumun oldukça güçlü üst kademe bürokratları eliyle bir memur kooperatifçiliği olarak doğmuştur. Bu farklılaşma bir yandan Batı deneyiminin tersine Türkiye'de bölüşümü ön plana çıkaran bir anlayışla kooperatifin mülk konut üretiminin bir yolu olarak benimsenmesine, diğer yandan da üretilen konutların sosyal konut olmaktan çok, lüks konut özelliği kazanmasına neden olmuştur (48). 5-8 odalı, 169 konuttan oluşan bu kooperatif ileriki yıllarda da lüks konut üretme eğiliminin de başlangıcını oluşturmuştur.

Tekeli'ye (1984) göre; "*Bahçelievler kooperatifinin üst düzey bürokratları, arsanın elde edilmesinden, imar planının dışında olan yerlerin yapılaşmaya*

açılması ve imar haklarının arttırılmasına ve hatta sağlanan kredinin maliyet içindeki payının çoğaltılmasına kadar değişen bir dizi çabayla, kooperatifi ortak birikimin etkili bir biçimde kullanılacağı bir girişim türü olmaktan çıkararak, başka türlü olanaklara ulaşmanın bir yolu haline getirmelerinin yanı sıra, kooperatiflerin arsa spekülasyonu yaparak ortakların konutları için yapacakları ödemeleri azaltma çabalarının ilk örneğini de oluşturmuşlardır." (48).

Bahçelievler kooperatifinin yapımını takip eden yıllarda kooperatifleşme hareketinin yaygınlaştığı görülmektedir. Bu dönemlerde kurulan kooperatifler genelde aynı iş yerinde çalışan ve ekonomik durumları birbirine eşit olan ortaklardan oluşmaktadır. Devletin de artan konut sorununa çözüm olması nedeniyle, çıkardığı kanun ve konut kooperatiflerine sunduğu kredi imkanlarıyla desteklediği kooperatifçilik ülkemizde hızla yaygınlaşmıştır (49). İlk dönemlerde müstakil, bahçeli evlerden oluşan konut ve çevrelerinin yerini daha sonraki dönemlerde giderek artan bir oranda apartmanlara bıraktığını görmekteyiz.

Özellikle son yıllarda, kooperatifçilik, ülkemizde dar gelirlilerin birleşerek konut edinmesini sağlayan bir sistemden gittikçe uzaklaşarak, kar amacı güden kuruluşlara dönüşmüştür. Piyasada profesyonel kooperatiflerin ve profesyonel kooperatif yöneticilerinin bulunması kooperatiflerin üyelerinin dar ve orta gelirliden, üst ve üst –orta sınıfa çıkmasına neden olmuştur. Özellikle bu kesimden kişilerin ekonomik güvence olarak konut edinme talebi, konut kooperatiflerinin genel görünüşünü de etkilemiştir.

Kooperatiflerin özellikle günümüzde ortak kaybetmeleri yaygınlaşmıştır. Bunun nedeni ekonomik olup, kooperatiflerin ödeme planlarıyla, ortakların ekonomik durumlarının örtüşmemesinden kaynaklanmaktadır (49). Genellikle inşaat aşamasında kooperatiflerin aidatlarını planlananın çok üstünde ve aşırı biçiminde arttırmasıyla birlikte ortaklar ödeme güçlüğü çekmeye başlamaktadırlar. Ayrıca kooperatiflerin diğer konut üretim biçimlerine göre

daha yavaş konut üretmesi nedeniyle, ortaklarının umutlarını yitirip konut sahibi olmak için diğer üretim biçimlerine başvurmalarına neden olmaktadır (49).

Ortak kaybeden kooperatifler, yeni ortak bulmakta titiz davranmamakta ve ödeme koşullarına uyabilmek, kooperatife girmekte tek kriter haline gelmektedir. Böylece farklı ödeme gücü ve beklentilerde olan kişilerin bir araya toplanması kooperatiflerin işleyişini bozmaya başlamaktadır (50). Bu durum; kooperatiflerin en önemli amaçlarından biri olan toplumsal yönden bütünleşmiş topluluklar oluşturma olanağını da ortadan kaldırmıştır. Kooperatifler, gücü kısıtlı olan kesimden, yani ilk ortaya çıkışındaki hedef kitlesinden saparak yüksek gelirli kesimlere doğru kaymaya başlamıştır (49).

Arsa seçimi, kuşkusuz kooperatiflerin ortak seçimini etkileyen önemli unsurlardan biridir. Kentlerin seçkin mahallelerinde, yeni açılan konut alanlarının en gelişmiş kısımlarında ya da deniz kenarındaki arsalar genel tercihi oluşturmaktadır. Arsanın prestij alanlarından seçilmek istenmesi, hem süre, hem de maliyet konusunda olumsuz etkiler yaratan önemli bir faktördür (49). Bu da kooperatif üyelerinin seçiminde üst gelir düzeyine sahip kişilerin seçilmesini gerektirmektedir. İyi bir arsa edinilmesi, ödeme gücü yüksek yeni ortakların kooperatife çekilmesini sağlamasına rağmen, bu durumun eski ortakların ödeme koşullarını zorlaması üyelikten ayrılmalara ve kooperatifin üye profilinin değişmesine neden olmaktadır (50).

Özellikle kooperatif kurulduktan sonra arsa alımının yapılması, konutların yerleşiminde sıkıntılar yaratmaktadır. Arsa fiyatlarının fazlalığı birçok örnekte, konutların iç içe araziye yerleştirilmesine neden olmuştur (50). Bu da konut kullanıcısını olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca ilk örnek olan Bahçelievler kooperatifinden başlayarak, sosyal tesislerin yapılmaması veya çok yetersiz olması kooperatif yaşamının özünden uzaklaşmaktadır. Kooperatifçiliğin üyeleri birbirine kaynaştırıcı özelliği, ülkemizde ne yazık ki göz ardı edilmektedir.

Bununla birlikte, kooperatifin ömrü, konut yapımı tamamlandıktan sonra sona ermektedir. Bu süreç, çok seyrek olarak, en fazla çevre düzenlemesi ve işletme düzeninin kurulmasına kadar uzanmaktadır (49). Bunun bir getirisi olarak, üyeler arasında birliğin sağlanması zorlaşmakta, kısıtlayıcı önlemler alınmadığında da her üye kendine göre konut ve konut yakın çevresini değiştirmektedir. Bu da genel görüntüyü bozmaktadır.

Kooperatiflerin başarı oranı, büyük ölçüde ortak sayısı ile ters orantılıdır. Ortak sayısı azaldıkça başarı oranı artmaktadır. Üyeler arası diyalogun daha kolay yapılması ve bu sayede kullanıcıların istek ve taleplerinin daha çok dikkate alınması, bu kooperatiflerin hem daha kısa sürede tamamlanmasına hem de üye memnuniyetinin daha çok sağlamasına neden olacaktır (36).

Ankara'nın Kentleşme Süreci

Ankara'nın 1923'te başkent oluşu ile diğer şehirlere göre kentsel mekanda, daha farklı bir gelişme ve yayılma örüntüsü gerçekleşmiştir (51). Ankara'nın modern bir kent olarak yeniden kurulması, rejim için önemli bir prestij sağlayacağı düşüncesi o dönemde kasaba görüntüsünde olan bu şehir için önemli kaynak ve projelerin gelişmesine neden olmuştur.

1940'lı yıllar Ankara'nın ilk büyük göç yığınlarıyla karşılaştığı yıllar olmuştur (45). Ancak, kent o dönemlerde bu göç dalgalarını istihdam edecek ne örgütlü bir sanayileşmeye, ne de konut stokuna sahiptir. Kırsal kesimden gelen bu vasıfsız işgücünün emeğinin istihdam edilebileceği tek kaynak kent merkezi olmuştur. Bu nedenle göç eden kesim, iş merkezi ve yerleşik bölgelere en yakın, ama %25'in üzerinde eğimli, sel yatağı ya da heyelan bölgesi (Altındağ gibi) topografik eşiklerdeki yerleşmeye açılmamış alanlara yerleşmiştir (52).

Bu dönemde Ankara'nın illegal yapılaşmasını oluşturan düşük gelirli gruplar üç başlıkta toplanmıştır. Birinci grup düşük gelirli memurlardan ve ülkenin farklı yerlerinden gelen ve çok düşük de olsa belli bir ödeme gücüne sahip kişilerden oluşuyordu (51). Maddi durumları bu dönemde yapılmaya başlanan konut kooperatiflerine yetinceye kadar, yerleşim yerlerine en yakın ve düz arazilerde yerleşiyordu ve kısa zamanda elektrik ve su sorunlarını çözebiliyorlardı. İkinci grubu, çevre köylerde yaşayan ve belirli dönemlerde çalışmak için kente gelenler oluşturuyordu. Bu kişiler genelde kiralık odalarda veya maddi durumu düzelen birinci grubun boşalttıkları konutlarında kiracı olarak kalıyorlardı. Üçüncü grubu ise kırsal kesimden göç edenler oluşturuyordu. Bu kişilerin hiçbir maddi olanakları olmayan, kazandıkları paranın kira ödemelerine bile yetmediği için, bu kişilerin daha derme çatma, çevreden edinebildikleri konutlar yapmışlardır (52). Bu dönemde Ankara'da merkezin hemen içinde başlayan gecekondu mahalleleri, kentin her yanını sarmaya başlamıştır

Ankara'nın çeperlerinde ve merkezindeki oluşmaya başlayan bu yapısallaşma, başkent için yaratılmaya çalışılan imajdan çok farklıydı. Bu nedenle dönemin sınırlı olanaklara sahip bütçesinden büyük bir pay başkentin yapılaşması için ayrıldı. Başkentte kamu yapıları hızla inşa edilirken diğer kentlerde devlet eliyle yapı üretimi büyük ölçüde durmuş, az sayıda yürütülen projelerde özel teşebbüse ait hale gelmiştir (40). Konut üretiminde bu dönemde karşılaşılan zorluklara rağmen Ankara'nın imarı ihmal edilemeyecek kadar büyük bir öneme sahipti ve yeni devletin memurlarının oturacağı konutların yapımları öncelik gerektirmekteydi (51).

Ankara'nın büyüme ve konut sorunları giderek arttıkça bunların örgütlü bir şekilde ele alınması gerekliliği kendini daha kuvvetli bir şekilde hissettirmeye başladı. 1928 yılında İmar Müdürlüğünün kurulması, uluslar arası bir yarışma açılarak Jansen planının seçimi, yeni ev inşaatlarına kredi sağlayacak Emlak ve Eytam Bankasının kurulması bu yöndeki ilk adımlar olarak sayılabilir. Bunun yanında takip eden dönemlerde İmar ve 5 yıllık kalkınma planları, yeni

çıkarılan yasalarla konut sorunu çözmek için ciddi adımlar atılmış olmasına rağmen, çarpık kentleşmenin önüne geçilememekteydi. Devlet eliyle düşük gelirliler için yapılan toplu konutlar, maliyetinin yüksek çıkması nedeniyle çoğu kez hedeflenen kitleye ulaşamamış, ancak üst gelir düzeyindekilere hitap etmiştir. İstanbul Belediyesi'nde danışman olarak görevli bulunan Martin Wagner (1938), "Türk şehirlerinde yapılan yeni ikametgah binaları şehir halkının darlık içinde yaşayan %80 oranındaki kısmı için değil, daha müreffeh halde bulunan %6'sı içindir." değerlendirmesini yapmıştır (45).

1932 yılında yaşanan krizin, devlet eliyle konut üretimine de yansıdığı görülmüştür. 1944 yılındaki, Saraçoğlu Mahallesi'nin yapımına kadar süren bu süreçte, Ankara'daki konut sorunun çözümüne katkıda bulunacak önemli adımların atılamadığı görülmüştür (52). 434 konuttan oluşan Saraçoğlu Mahallesi, başka konutu bulunmayan memur, subay ve askeri memurlar için ucuz konut sağlaması yolunda önemli bir adım olarak görülse de, sorunun çözümünde sadece çok küçük bir adımdı (53).

1950'lerde Ankara'da karşılaşılan nüfus artışı, hızlı göç dalgaları nedeniyle beklenenin oldukça üstünde çıkmıştır. Konut açığı ve illegal yapılaşmanın önüne geçebilmek için belediyelere, hazineden üzerine konut yapabilmeleri için hazine arsaları devredildi. Yenimahalle projesi bu uygulamanın en önemli örneğidir. 2900 adet parselin, altyapısı, vaziyet planı ve bina projeleri belediye tarafından yapılmış ve "inşaat mecburiyeti" konularak kullanıcılara devredilmiştir. 1949 yılında yapımına başlanan proje, 1953 yılında; ucuz arsa, alt yapı ve inşaat zorunluluğu, uygun kredi sağlanması ilkeleriyle başarılı bir proje olmuştur (53).

Bu dönemde yapılan diğer müdahaleler; daha çok yap-satçıların lehine çözümleri getirdi. 1960'lı yıllarda Bölge Kat Nizamı Planı ve tadilatlarıyla, kat artışı getirilmiş, mevcut kent lekesinde üç kat fazla bir yükselmeye izin verilmiştir (54). 1970'lerde kentin sosyal ve kültürel alanda da yetersizliği,

hava kirliliği, kent alanında gittikçe sıkışık bir yerleşimin gerçekleşmeye başlaması, başkentin konut çevrelerini de olumsuz olarak etkilemiştir (54).

1973 -1977 yılları arası yerel yönetimin başarısı Ankara için şanslı bir dönem olarak değerlendirilebilir. Bu dönemde gecekondu bölgelerinden başlanarak, merkeze hizmet götürülmesi, kent içi yol ve kavşakların düzenlenmesi, park ve bahçelerin halka açılması, kent merkezinde yayalaştırma-canlandırma projelerinin etkin bir halde gündeme getirilmesi, Ankara'nın kentleşmesinde olumlu adımlar olmuştur (53). Tekeli'ye (1998) göre; bu dönemde kentlerin sıkışık yapılaşması ve kentsel yaşam kalitesinin olumsuzlaşması kent dışı toplu konut projelerinin gerekliliğini ortaya koyan nedenler olmuştur (55).

Bahçelievler Kooperatifi ile konut kooperatifinin örneğini veren Ankara, toplu konutların bu dönemde de üretimlerine öncülük etmiştir. Türk-İş'e bağlı sendikaların, üyelerini kooperatifler halinde örgütleyerek, Aydınlıkevler ve Karakusunla'da gerçekleştirdikleri iki büyük proje, kooperatifler eliyle toplu konut sunumunun en önemli örneklerini oluşturmaktadır (56). 2566 daireden oluşan Aydınlıkevler sitesini; 5140 daireden oluşan Balgat sitesi takip etmiştir (57). 1974 yılında, Macunköy, Ergazi ve Yuva köylerinin arazilerini kapsayan 10,5 milyon m^2lik bir alanın kamulaştırılmasıyla Akkondu (Batıkent) Projesi hayata geçirilmiştir. 55 bin konutu içeren Batıkent projesi, Kent-Koop'un da (Batıkent Konut Üretim ve Yapı Kooperatifleri Birliği) kurulmasıyla, belediye ile ortaklığa dayanan organik bir bağın kurulabildiğini gösteren dönemin en önemli projesidir (56).

Bu olumlu gelişmelere rağmen, Ankara'nın kentleşme sorunu devam etmiştir. Tek tek yapıların eklenmesiyle büyüme biçiminden, toplu sanayi siteleri, kampüsler, organize sanayi bölgelerinin eklemlenmesiyle büyüme daha büyük parçalar halinde gözlenmeye başlamıştır. Aynı dönemde artık gecekondularda tüm ülkede olduğu gibi Ankara'da da şekil değiştirmeye başlamıştır (55). Artık düşük gelirlinin kolaylıkla edinebileceği bir konut üretim biçiminden çıkmış, mafyalaşan ilişkiler sonucundan büyük gecekondu

mahallelerinin kente eklemlendiği görülmüştür. Yap-satçıların ürettiği konutlar da arsa spekülasyonu nedeniyle, orta sınıfın karşılayamayacağı maliyetlerle, üst gelir düzeyindekilere hitap eder olmuştur. Zamanla kent merkezindeki sıkışıklık, yap-satçılık talebinin de azalmasına neden olmuştur (53).

Kooperatifçiliğin ve toplu konutun kent çeperleri dışında daha yoğun olarak görüldüğü bu dönemde, özel girişimcilerin ve büyük şirketlerin Ankara'nın çeperlerinde ilk örneklerini ortaya koydukları görülmektedir. 1969 yılında kurulan OR-AN (Orta Anadolu) Projesi en önemli örneklerden biridir (56). Sosyal konut standartlarına uyan bu projeden sonra, özellikle 1980'lerin sonunda Türkiye Büyük Millet Meclisi Milletvekili Lojmanları Sitesi'nin yapılmasıyla, sosyal ve kültürel hizmetlerin daha titizlikle götürülmesinde etkili olmuştur. Sonraki yıllarda üst gelir düzeyindekiler için lüks konut sitelerinin yapılmasıyla OR-AN yerleşmesi, Ankara kenti için oldukça popüler bir semt haline gelmiştir.

Bu dönemde; Mesa Mesken Sanayi A.Ş., Ankara'nın çeşitli yerlerinde daha küçük uygulamalar gerçekleştirmiştir. Ankara'da 1969 yılında bütün hizmetleriyle anahtar teslimi toplu konut üretmek üzere kurulan şirket; arsa temini, proje, kooperatifin kurulması, yönetilmesi, inşaat, altyapı, çevre düzenlemesi, binanın bakımı ve yönetilmesi gibi tüm hizmetlerin sorumluluğunu üstlenmiştir (32). Şirketin amacı bütün gereksinimlerinin karşılandığı uygar bir çevre yaratmaktır. Çankaya sitesi ve Gaziosmanpaşa'daki Güneş Sitesi şirketin gerçekleştirdiği iki önemli projedir (57).

1980'lere gelindiğinde en önemli gelişme, küçük girişimcilerin piyasadan çekilmeleri olmuştur. Bu dönemde devlet büyük ölçekli projelerin hayata geçebilmesi için kredi sağlarken, Toplu Konut İdaresi (TOKİ) ise, büyük kentlerde girişimci olarak konut üretimini gerçekleştiriyordu. Toplu Konut Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ve kaynak kullanımında önceliğin

kooperatiflere verilmesiyle bu dönem de çok sayıda kooperatif ve kooperatif birliği kuruldu (32).

Belediye ve TOKİ tarafından gerçekleştirilen Dikmen Vadisi ve Portakal Çiçeği Projeleri toplu konut projeleri, kısmen de olsa Ankara'nın konut açığına çözüm getirmekte büyük adımlar olarak nitelendirilebilir. 1983-1990 arasında büyük inşaat firmaları ve devlet eliyle yeni yerleşmelerin ve uydu kentlerin kurulması kent içi sıkışıklığın kent çeperlerine çekilmesinin yanında; daha ucuza arsa temin edilmesi açısından da tercih edilmekteydi (55). Bu dönemde TOKİ tarafından yapılan Eryaman Konutları; alt yapısı, sosyal, kültürel alanları ile orta ve alt gelir grubundaki aileler için nitelikli yaşam çevreleri sunmuştur. Sabit ve dar gelirlilere ödeyebilecekleri koşullarda konut sunulurken halkın konut çevresi ile ilgili beklenti düzeyinin yükselmesine katkıda bulunulmuş; özellikle orta gelirliler için piyasayı yönlendiren bir etki yaratılması da sağlanmıştır (56).

1980'li yıllara damgasını vuran en önemli gelişme hiç şüphesiz, kent ucundaki uydu kentler olmuşlardır. Emlak Bankası'nın da bu dönemde toplu konut üretimine katkıda bulunduğu gözlemlenmesine rağmen, yaptırdığı Konutkent Siteleri ve Bilkent Siteleri orta gelirliden çok daha fazla üst gelir düzeyine hitap eden çözümler olmuştur (57).

Toplu Konut Kanunu'nun kooperatifleri destekleyen tavrı; 1985 yılında Türkkonut'un da kurulmasıyla daha sistematik bir şekilde kentin uç noktalarında (Temelli ve Çayyolu uydu kent projeleri) toplu konut projelerinin gelişmesini sağlamıştır (32). Özellikle kentin batı gelişme koridorunda büyük inşaat firmalarının ve kooperatiflerin kurduğu yerleşimler bu dönemden sonra artmaya başlamıştır. Genel olarak çevre standardının kent merkezindeki semtlere göre daha yüksek olması; üst gelir gruplarının bu konutları tercih etmelerine neden olmuştur. Ancak, özellikle Çayyolu'nda orta gelirlilerin

kurduğu yapı ve çevre standardı çok daha düşük, 5-6 katlı kooperatif konutlarına da rastlanmaktadır (56).

Banliyöleşme sürecinde Ankara'daki üst ve orta gelirlilerin kentin merkezi semtlerine yakın konumlarda yer seçtikleri görülmektedir. Beysukent, Ümitköy ve Çayyolu kent ucu yerleşimleri, kooperatifler aracılığıyla orta gelir grubundaki kişilere hitap eden, çok katlı konutların yanında, kooperatifler aracılığıyla, sıkışık dokular halinde sunulan 2-3 katlı müstakil toplu konutlarla kent merkezi yoğunluğuna ulaşmaya başlamıştır. Toplum tarafından gittikçe artan popüleritesi nedeniyle bu semtler sadece orta gelir grubu için değil, büyük şirketler eliyle inşa edilen lüks çok katlı sitelerle üst gelir grupları için de tercih edilen bir semt haline gelmiştir.

Özetlemek gerekirse; göçler nedeniyle diğer kentlerde görüldüğü gibi Ankara'da hızlı bir kentleşme sürecine girmiş, çıkarılan yasalar ve uygulanan planlar sayesinde çarpık kentleşme sürecinden kurtarılmaya çalışılan başkentte özellikle devlet ve özel sektör eliyle yapılan toplu konut projeleri ve kooperatifler sayesinde önlemler alınmaya çalışılmıştır. Genel tavır olarak, uydu kentlerin kurulmasıyla, kent merkezindeki sıkışıklık giderilmeye çalışılsa da; bu yerleşkelerin özellikle son 10 yıldaki yapılaşmayla birlikte kentin neredeyse içine dahil oldukları görülmektedir. Ancak Ankara'da hala konut açığının mevcut olması, yeni uydu kentleri projelerinin hayata geçirilmesini gerekli kılacak gibi görünmektedir.

ÖZGEÇMİŞ

15.03.1978 yılında Ankara'da doğan Dilşad Öykü TAŞ, ilk ve orta okul eğitimini; Özel Yükseliş Koleji'nde, lise eğitimini ise Ankara Cumhuriyet Lisesi'nde tamamlamıştır. 1995-2002 yılları arasında Osmangazi Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde lisans eğitimi alan Taş, 2002 yılında Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümünde Yüksek Lisans eğitimine başlamıştır.